

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ

За редакцією В. Кухарського, О. Осередчук

Посібник

Львів
ЛНУ імені Івана Франка
2018

УДК 378.014.6(477)(075.8)

С 40

Автори:

В. Кухарський, О. Осередчук, М. Мазуркевич, І. Ненно, І. Іваночко,
А. Гожик, Д. Щеглюк, О. Люта, К. Кириченко, Г. Красильникова, С. Григорук,
П. Григорук, О. Кузьменко, І. Удовик, І. Лиман, І. Черевко, Я. Гарабазів, Т. Федірчик,
О. Мартинюк, В. Бугров, В. Хмарський, Ю. Ващенко, О. Хруцька, А. Пижиж,
О. Криклій, М. Алексєєв, І. Анненкова, О. Шубіна

Рецензенти:

д-р тех. наук, проф., *М. О. Карпаш*
(Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу);
д-р тех. наук, проф., *А. М. Пелецишин*
(Національний університет «Львівська політехніка»);
канд. екон. наук, доц. *І. В. Ховрак*
(Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка
Протокол № 60/12 від 26 грудня 2018 року*

За редакцією В. Кухарського, О. Осередчук

С 40

Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій : посібник / В. Кухарський, О. Осередчук, М. Мазуркевич та ін. ; за ред. В. Кухарського, О. Осередчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 248 с.

ISBN 978-617-10-0491-7.

Проаналізовано процеси формування систем забезпечення якості вищої освіти у Європейському просторі, засади та кращі практики європейських закладів вищої освіти. Важливою складовою посібника є аналіз нормативно-правової бази забезпечення якості освіти в Україні. Окреслено сучасний стан системи забезпечення якості вищої освіти у вітчизняних університетах, запропоновано моделі побудови внутрішніх систем забезпечення якості закладів вищої освіти, критеріїв та процедур зовнішнього забезпечення якості освіти. Посібник формує і надає методичні рекомендації для побудови та розвитку моделей систем забезпечення якості для ЗВО, процедури оцінки освітніх програм для агенцій.

Для підготовки навчальних курсів, програм тренінгів для студентів університетів та фахівців із забезпечення якості вищої освіти.

УДК 378.014.6(477)(075.8)

Видання підготовано у рамках проекту ERASMUS 562013-EPP-1-2015-1-PL-EPPKA2-CBHE-SP QUAERE «Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій»

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

© В. Кухарський, О. Осередчук, М. Мазуркевич та ін., 2018

© Львівський національний університет

ISBN 978-617-10-0491-7

імені Івана Франка, 2018

ЗМІСТ

Довідка про авторів	7
Вступ. В. Кухарський, М. Мазуркевич, К. Кириченко	11
Розділ 1. Забезпечення якості у Болонському процесі та аналіз стану справ в Україні. В. Кухарський, О. Осередчук	14
Розділ 2. Європейський досвід забезпечення якості освіти в системі вищої освіти відповідно до стандартів ESG: індивідуальні зрізи. І. Ненно, М. Мазуркевич	25
Розділ 3. Аналіз нормативно-правової бази забезпечення якості освіти в Україні. В. Кухарський, І. Іваночко, О. Осередчук	40
3.1. Аналіз нормативно-правового регулювання щодо внутрішньої системи забезпечення якості	47
3.2. Аналіз нормативно-правової бази щодо зовнішнього забезпечення якості освіти	77
3.3. Поняття ліцензування освітньої діяльності та ліцензійні вимоги	83
3.4. Акредитація напрямів і спеціальностей, освітніх програм	89
Розділ 4. Про сучасний стан системи забезпечення якості вищої освіти в Україні. А. Гожик, Д. Щеглюк, О. Люта, К. Кириченко, Г. Красильникова, О. Кузьменко, І. Удовик, І. Лиман	109
4.1. Відповідність чинних практик вимогам «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти»	109
4.2. Стандарти та рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості освіти	112
4.3. Стандарти і рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості освіти	140
4.4. Стандарти та рекомендації щодо агенств із забезпечення якості освіти	155

Розділ 5. Кращі практики розбудови внутрішньої системи забезпечення якості. О. Люта, І. Черевко, Я. Гарабajів, Т. Федірчик, О. Мартинюк		167
5.1.	Досвід Сумського державного університету та університетів-партнерів проекту	167
5.2.	Програма для проведення тренінгу «Забезпечення якості вищої освіти» для науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти освітньо-наукового та наукового рівнів	180
Розділ 6. Принципи і процедури оцінювання та акредитації освітніх програм. В. Бугров, А. Гожик, Д. Щеглюк, К. Кириченко, О. Люта, І. Удовик, В. Кухарський, Я. Гарабajів, І. Черевко, С. Григоруk, В. Хмарський. І. Лиман		193
6.1.	Попередній етап	198
6.1.1.	ЗВО. Підготовка до акредитації (ініціювання акредитації, коди робіт 1, 3, 4, 5)	198
6.1.2.	ОА. Підготовка до акредитації (призначення акредитації, коди робіт 2, 3, 5)	199
6.2.	Аналітичний етап	201
6.2.1.	ОА. Підготовка експертної групи до оглядового візиту (код робіт 6)	201
6.2.2.	ЗВО. Оглядовий візит (код робіт 8, 9)	202
6.2.3.	ОА. Оглядовий візит (коди робіт 7, 8, 9)	203
6.2.4.	ОА. Підготовка заключного звіту (коди робіт 10, 13)	205
6.2.5.	ЗВО. Ознайомлення із попереднім звітом про оцінювання та розроблення плану заходів (коди робіт 11, 12)	206
6.3.	Заключний етап. Прийняття рішення (коди робіт 14, 15)	206
6.4.	Апеляція	207

Розділ 7. Вимоги до звіту про самооцінювання освітньої програми. Критерії акредитації освітніх програм. А. Гожик, Ю. Ващенко, О. Хруцька, А. Пижик, К. Кириченко, О. Криклій, М. Алексєєв, О. Осередчук, О. Мартинюк, П. Григоруک, І. Анненкова, О. Шубіна	209
7.1. Самооцінювання.....	209
7.2. Підтвердження	210
7.3. Критерії акредитації освітніх програм	210
Критерій 1. Право на акредитацію освітньої програми	214
Критерій 2. Створення освітньої програми, визначення компетентностей і результатів навчання.....	214
Критерій 3. Навчальний план, його структура, навантаження та забезпечення можливості академічної мобільності здобувачів освіти	216
Критерій 4. Умови допуску до освітньої програми.....	218
Критерій 5. Викладання та навчання.....	220
Критерій 6. Оцінювання здобувачів освіти	221
Критерій 7. Науково-педагогічні та педагогічні працівники.....	225
Критерій 8. Матеріальне забезпечення.....	226
Критерій 9. Фінансове забезпечення.....	227
Критерій 10. Внутрішня система забезпечення якості... ..	228
Критерій 11. Обсяг нормативного забезпечення та публічна інформація	230
Додатки.....	232
Додаток А. Шаблон програми оглядового візиту	232
Додаток Б. Шаблон звіту про самооцінювання освітньої програми	233
Додаток В. Мінімальні вимоги до інформації, що наявна у CV викладача	237

Додаток Г. Структура та шаблони заключного звіту експертної групи	237
Шаблон Г.1 – Титульна сторінка	238
Шаблон Г.2 – Вступна частина	239
Шаблон Г.3 – Зведена таблиця відповідності фактичного стану	240
Шаблон Г.4 – Зведена таблиця відповідності фактичного стану освітньої програми індикаторам критеріїв акредитації	241
Шаблон Г.5 – Інтегральне експертне оцінювання освітньої програми за індикаторами критеріїв акредитації	242
Тезаурус	243

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Алексєєв Михайло Олександрович – доктор технічних наук, професор, декан факультету інформаційних технологій Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Анненкова Ірина Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Бугров Володимир Анатолійович – кандидат філософських наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ващенко Юлія В'ячеславівна – професор кафедри адміністративного права, координатор програм подвійного дипломування Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Гарабазів Ярослав Дмитрович – кандидат фізико-математичних наук, начальник навчального відділу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Гожик Андрій Петрович – кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри мінералогії, геохімії та петрографії, директор науково-методичного центру організації навчального процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, координатор сектору вищої освіти Науково-методичної Ради МОН України.

Григорук Павло Михайлович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці Хмельницького національного університету.

Григорук Світлана Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення, начальник навчального центру із впровадження у навчальний процес норм рамок кваліфікацій з інформаційних технологій та менеджменту Хмельницького національного університету.

Іваночко Ірина Богданівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри європейського права, керівник відділу ліцензування та акредитації Львівського національного університету імені Івана Франка.

Кириченко Костянтин Іванович – заступник проректора з міжнародної діяльності, начальник відділу міжнародних зв'язків.

Красильникова Ганна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, завідувач відділу забезпечення якості вищої освіти Хмельницького національного університету.

Криклій Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, заступник начальника навчально-методичного відділу Сумського державного університету.

Кузьменко Олександр Михайлович – доктор технічних наук, професор, керівник відділу забезпечення якості Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Кухарський Віталій Михайлович – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри прикладної математики, проректор Львівського національного університету імені Івана Франка.

Лиман Ігор Ігорович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та філософії Бердянського педагогічного університету.

Люта Ольга Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, помічник ректора з питань забезпечення якості освітньої

діяльності та якості вищої освіти Сумського державного університету.

Мазуркевич Маріуш – доктор технічних наук, доктор факультету інформатики та управління Вроцлавської політехніки.

Мартинюк Ольга Василівна – доктор фізико-математичних наук, доцент кафедри алгебри та інформатики, заступник декана факультету математики та інформатики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Ненно Ірина Михайлівна – доктор економічних наук, доцент кафедри менеджменту та інновацій Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Осередчук Ольга Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії культури, помічник ректора, керівник відділу інформаційного забезпечення Львівського національного університету імені Івана Франка.

Пижик Андрій Миколайович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедрою новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Удовик Ірина Михайлівна – кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри програмного забезпечення комп'ютерних систем національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Федірчик Тетяна Дмитрівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти, заступник декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Хмарський Вадим Михайлович – доктор історичних наук, професор, проректор Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Хруцька Олена Валеріївна – методист вищої категорії науково-методичного центру організації навчального процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Черевко Ігор Михайлович – доктор фізико-математичних наук, професор, декан факультету математики та інформатики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Шубіна Ольга Володимирівна – старший викладач кафедри фізики та методики навчання фізики Бердянського державного педагогічного університету.

Щеглюк Дарія Василівна – в. о. керівника сектору моніторингу якості освіти, методист вищої категорії науково-методичного центру організації навчального процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ВСТУП

В. Кухарський, М. Мазуркевич, К. Кириченко

Забезпечення якості вищої освіти на засадах європейських стандартів і рекомендацій ESG вже близько двох десятиліть вважають основою для розвитку Європейського простору вищої освіти. В Україні цьому питанню почали приділяти значну увагу лише з ухваленням закону України «Про вищу освіту», який окреслив поняття «якість освітньої діяльності як рівень організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань»¹. Нормативну основу дещо розширив новий закон України «Про освіту», в якому ст. 41 визначено мету розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти, а саме: гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне підвищення якості освіти; допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти. Ухвалення цих нормативних документів стало підґрунтям для введення в український освітній простір Європейських стандартів якості вищої освіти ESG-2015, які, з одного боку, окреслили напрям руху, а з іншого, поставили низку питань нормативного, методологічного та виконавчого характеру. Саме на ці питання намагався знайти відповідь проект Еразмус+ «QUAERE: Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій»².

¹ Ст. 1 Закону України «Про вищу освіту»

² З детальною інформацією про проект та усі матеріалами проекту можна ознайомитися на веб-сторінці <http://projects.lnu.edu.ua/quaere/>

Метою проекту є підтримка реформування та розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні шляхом запровадження найкращих європейських практик щодо забезпечення якості освіти, які ґрунтуються на Стандартах Європейської Асоціації Забезпечення якості освіти (ENQA). Головними завданнями проекту були: розроблення інструментів сталого функціонування систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти України; підвищення потенціалу університетів та установ національного рівня через підвищення кваліфікації фахівців щодо впровадження інструментів забезпечення якості; розбудова організаційної інфраструктури забезпечення якості на різних рівнях; пілотування моделей внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості; стимулювання широкого залучення студентів до участі у процесах самоаналізу в університетах; запровадження механізму внутрішньої оцінки якості як невід'ємної складової функціонування університетів.

Загалом проект передбачав реалізацію дев'яти робочих пакетів, які мали охоплювати аналіз поточного стану української системи забезпечення якості вищої освіти; огляд нормативно-правової основи; проведення дослідження (опитування) щодо функціонування внутрішніх систем забезпечення якості, аналіз кращих європейських практик та розроблення дорожньої карти подальшого розвитку; низки примірних документів, що стосуються побудови локальної системи забезпечення якості в університетах, примірної моделі такої системи, можливих її виконавчих органів та окреслення їхніх повноважень, укладення положень і їхніх апробацій; розроблення рекомендацій щодо процедур зовнішньої системи забезпечення якості освіти – від критеріїв та індикаторів оцінювання внутрішніх систем до розроблення спільно з німецькою агенцією зразків звітів самоаналізу, а також їхня пілотна апробація в українських університетах-партнерах.

Важливим результатом цих напрацювань є не лише тренінг майбутніх експертів, у тому числі й серед студентів, які мали змогу брати участь у типових процедурах акредитаційної оцінки, а й розроблення консорціумом методичних матеріалів щодо підготовки звітів самоаналізу та проведення процедури акредитації. Зазначимо, що всі учасники проходили відповідні тренінги із залученням для

викладання європейських фахівців. Ця частина проекту передбачала залучення до проекту членів Національного агентства забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке мало б у подальшому використати усі розроблені матеріали. На жаль, у час життєвого циклу проекту агентство так і не запрацювало, а значна частка робіт з розроблення критеріїв та процедур акредитації лягла на представників університетів.

Загалом, аналізуючи виконання поставлених перед проектом завдань з позиції команди проекту, а до неї були залучені вісім українських закладів вищої освіти (ЗВО), університети Польщі, Литви, Німеччини, Нідерландів та Греції, німецьке незалежне агентство зовнішньої оцінки та акредитації, центрально-європейська мережа агентств із забезпечення якості, українська асоціація студентського самоврядування та Міністерство освіти і науки України, можна констатувати, що його результати відповідають поставленим цілям. Проведено всі заплановані проектом заходи, що стосуються внутрішньої системи якості, розроблено відповідні методичні матеріали, які апробовано та представлено для використання іншим українським ЗВО. Щодо зовнішньої системи забезпечення якості, команда проекту має надію, що майбутній склад НАЗЯВО використає розроблені матеріали, і вони будуть корисними під час розроблення реальних процедур акредитації освітніх програм. Команда проекту намагалася максимально поширити напрацювання та результати, що дало змогу вибудувати тісний зв'язок QUAERE з подібними проектами, а також сприяло подальшому залученню учасників проекту до наступних національних ініціатив щодо розвитку забезпечення якості. Прикладом є участь учасників у підготовці тренерів для експертів із забезпечення якості вищої освіти.

Пропонуємо читачеві ознайомитися з матеріалами та напрацювання проекту «QUAERE: Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій» і сподіваємося, що вони будуть корисними як для осіб, які безпосередньо відповідальні за впровадження внутрішньої/зовнішньої систем забезпечення якості, так і для широкого загалу.

РОЗДІЛ 1. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ У БОЛОНСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ТА АНАЛІЗ СТАНУ СПРАВ В УКРАЇНІ.

В. Кухарський, О. Осередчук

Питання забезпечення якості освітнього процесу є одним із ключових у розвитку Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), Закріплене Болонською декларацією 1999 р., воно стало, по суті, місією Болонського процесу та головною метою структурних реформ. З кожним наступним прийнятим комюніке питання забезпечення якості не лише залишається одним з ключових, воно усталюється, розширюється та деталізується. Проводять розроблення сценаріїв для взаємного визнання механізмів акредитації/сертифікації та оцінювання. Виникає питання структури рекомендацій для європейського простору. Результатом цих напрацювань стало прийняття Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості (ESG) у редакції Європейської мережі забезпечення якості (ENQA) у 2005 р. [1, с. 6]. Подальші результати зустрічей засвідчують, що саме прийняття ESG стало визначальним чинником змін у забезпеченні якості в європейському просторі. Саме це заклало підґрунтя для розвитку незалежних агенцій із забезпечення якості, запровадження їхнього реєстру та відповідно до рішень Бухарестського комюніке 2012 р. дозволило тим агенціям, що зареєстровані в EQAR (European Quality Assurance Register for Higher Education / Європейський реєстр забезпечення якості у вищій освіті), здійснювати свою діяльність у всьому європейському просторі, дотримуючись національних вимог. Крім того, важливими аспектами у розвитку якості вищої освіти є розширення груп зацікавлених сторін, залучення роботодавців до освітнього процесу, студентоцентричне навчання, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні тощо.

Усі ці складові поступово привели до необхідності оновлення ESG, які мали б стати зрозумілишими, прив'язаними до процесів навчання і викладання. Їхня оновлена версія була ухвалена на Єреванській конференції у травні 2015 р. Побудова системи забезпечення якості на основі ESG-2015 є одним із трьох найважливіших пріоритетів розвитку європейського простору вищої освіти (ЄПВО).

Важлива перевага оновлених стандартів – окреслення цілей, а не визначених рамок, тобто вони відповідають на питання «що потрібно зробити?», а не дають вказівок «як це треба робити». По суті, ESG-2015 створили певний каркас, що встановлює спільні рамки щодо систем забезпечення якості для навчання і викладання на європейському, національному та інституційному рівні; підтримують взаємну довіру, сприяючи визнанню та мобільності у межах та поза національних кордонів; уможливають забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти, надання інформації щодо її забезпечення в ЄПВО [2].

Забезпечення якості відповідно до Стандартів ESG надалі залишається одним із трьох головних завдань, підтверджене на Конференції міністрів у Парижі в травні 2018 р. До основних тез Паризького комюніке¹ належать: «Академічна свобода і доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти та громадська відповідальність вищої освіти й за вищу освіту становлять основу ЄПВО». Тепер ЗВО мають бути не лише місцем для освіти та науки, а й виконувати свою соціальну функцію, впливати на згуртованість та інклюзивність суспільства. У цьому підсумковому документі зазначено, що «забезпечення якості є ключовим для розвитку взаємної довіри, підвищення мобільності та справедливого визнання кваліфікацій і періодів навчання в усьому ЄПВО». Запровадження Стандартів ESG привело до прогресу в більшості країн, як в національних, так й інституційних практиках забезпечення якості. Важливим у цьому процесі залишається розвиток мобільності та визнання у всьому ЄПВО.

¹ З текстом Паризького комюніке можна ознайомитися за посиланням: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf>

Розглянутий під час конференції Звіт про запровадження положень Болонського процесу 2018 р. засвідчує прогрес, однак він різниться як за сферами, так і за країнами. Серед країн, які не повною мірою виконують положення Болонського процесу, часто з абсолютно об'єктивних причин є й Україна, яка сьогодні далеко від країн-лідерів. Якщо проаналізувати Болонську матрицю за 1998–2015 роки, то наша держава за більшістю показників зупинилася на етапі початку-середині 2000-х років, за таким показником, як Lifelong learning ми взагалі не зрушили з місця [3]. Щодо забезпечення якості (QA) вищої освіти, то ми пройшли тільки перші три етапи: співпраця щодо QA та окреслення фахівців; QA на інституційному, національному та Європейському рівні; прийняття стандартів ESG для QA. По суті, зупинились на рівні 2005 р. порівняно з країнами ЄВПО, тоді, як попереду нас ще щонайменше, не враховуючи що ЄПВО перебуває у процесі постійного розвитку, чотири етапи для проходження: долучення до європейського реєстру (EQAR) (на цьому етапі ми ще не можемо стверджувати навіть про створення таких незалежних агенцій з оцінювання якості, адже їхній статус та механізми діяльності абсолютно не окреслено); окреслення QA як всеохоплюючого явища у вищій освіті (у нашому випадку йдеться про формування культури якості); вихід наших агенцій з оцінювання якості та їхнє визнання у ЄПВО; адаптація Стандартів та європейських підходів з QA для спільних програм (jointprogrammes) (для нас цей етап перебуває ще у зародковому стані на рівні розроблення самих спільних програм)¹.

Аналізуючи цей Звіт, зазначимо, що станом на 2017 р. Україна перебувала в числі країн, де вища освіта є на стадії впровадження стратегії внутрішнього забезпечення якості. Чимало уваги у звіті приділено питанням зовнішньої системи забезпечення якості, де Україна характеризується в числі країн, у яких є зовнішня система акредитації, однак агенції не зареєстровані в Європейському реєстрі (EQAR). З'ясовано, що від 2015 р. ми перебуваємо на етапі створення та становлення національної Агенції.

¹ Для аналізу виконання Україною Болонської матриці використано матеріали Інституту вищої освіти НАПН України.

Також зовнішня система забезпечення якості передбачає спорадичну залученість студентів [3, с.18]. Зазначимо, що передбачається п'ять рівнів залучення студентів у зовнішній системі, а саме: залучення до керівної структури національної агенції з якості; участь у команді експертів зовнішнього оцінювання; залучення під час підготовки звіту самооцінки ЗВО; залучення до процедур з прийняття рішення щодо зовнішнього оцінювання; участь у подальших процедурах релізації. Україна перебуває в категорії, де забезпечується чотири з п'яти зазначених рівнів. Зокрема, наголосимо, що за три роки (оцінка проводилася за 2013/2014 н. р. та 2016/2017 н. р.) ситуація покращилася удвічі [3, с.129–134]. Ще одним з критеріїв є залучення роботодавців до зовнішньої системи забезпечення якості. Цей показник окреслено на рівні включення їх до складу керівного органу НАЗЯВО, але наголосимо, що подібною ситуація є й у багатьох європейських країнах, таких як Польща, Румунія, Італія. Загалом простежується тенденція до розширення участі роботодавців у всіх процедурах забезпечення якості.

Однак ухвалення нових законів «Про вищу освіту» та «Про освіту» стало підґрунтям якісних змін, а головне – дало шлях до запровадження стандартів ESG в українському освітньому просторі. Проте зазначимо, що нині можемо стверджувати лише про впровадження першого розділу – внутрішня система забезпечення якості вищої освіти, яка радше залежить від самих ЗВО, підтримується Міністерством освіти та науки, низкою освітніх установ та різноманітними фондами. Щодо частини зовнішнього забезпечення, то тут є суттєва прогалина, пов'язана передусім з відсутністю повноцінно діючого Національного агенства із забезпечення якості вищої освіти.

Крім того, ухвалення нових законів стало першою спробою до утвердження реальної університетської автономії, а відтак, завданням гарантувати якість освіти самими університетськими спільнотами. З огляду на ці обставини з'являється розуміння освітньої спільноти того, що розбудова внутрішніх систем забезпечення якості є одним із найактуальніших завдань.

Оскільки запровадження локальних систем забезпечення якості (на цьому етапі можемо зазначати тільки про них) стало чимось новим для української освіти, то й сприйняття академічними сере-

довищами теж різняться – від намагання «йти в ногу» з тенденціями до імітування та навіть заперечення. У 2016–2017 роках було проведено два дослідження для окреслення реального стану справ щодо функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти. Перше було проведене в рамках ERASMUS+ проекту QUAERE: Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі ENQA стандартів та рекомендацій¹, друге проведене Міжнародним фондом досліджень освітньої політики [4]. Обидва дослідження проходили у формі опитування, причому друге передбачало також верифікацію даних за допомогою аналізу офіційних веб-сайтів ЗВО. Головним завданням було виявлення панівних тенденцій розвитку внутрішніх систем забезпечення якості, типових проблем та перешкод. Опитування зазвичай проводили у державних ЗВО, це передусім пов'язано з підтримкою таких досліджень Міністерством освіти та науки. З іншого боку, це відіграло негативну роль через бажання ЗВО показати в кращому світлі реальну ситуацію, що зрештою підтвердилося верифікацією отриманої інформації. Основою для складання питальників обох досліджень стали стандарти ESG-2015. Зазначимо високий рівень кореляції отриманих результатів та абсолютну автономність обох досліджень. З огляду на те, що результати обох досліджень доступні, доречно розглянути тільки окремі аспекти, що є показовими для загального стану справ.

Отож близько 90 % опитаних ЗВО зазначають факт наявності внутрішньої системи забезпечення якості. Наголосимо, що у більшості випадків це радше бажання задекларувати такий стан, бо насправді у них простежується відсутність цілісного уявлення про внутрішню систему забезпечення якості та функції її основних елементів. Це відображено як у відсутності основних нормативних документів та підрозділів, що відповідальні за систему якості, так і декларативності їхньої діяльності. Окреме місце посідають освітні програми. У більшості ЗВО все ж є розуміння потреби систематич-

¹ Детальніше про сам проект, його результати та проведене опитування можна дізнатися на сайті проекту <http://projects.lnu.edu.ua/qaere/> Також матеріали були опубліковані Quality Assurance in Higher Education Institution in Ukraine, 2016 through the prism of European Guidelines and Standards ESG 2015/ ed. by Mariusz Mazurkiewicz. Wrocław: Exante, 2016.

ного їхнього перегляду та оновлення, однак здебільшого це зводиться до відкриття нових програм чи косметичної модифікації наявних. Закриття неактуальних програм наразі не знайшло свого сприйняття. Позитивним також є факт розуміння необхідності та намагання практичного залучення стейкхолдерів, проте першочергово йдеться про внутрішні зацікавлені сторони – викладачі, студенти, адміністрація. Часто університети залишаються не готовими відкритися для зовнішнього стейкхолдера та його побажань, попри формальну декларацію співпраці з ринком та роботодавцями. Зазначимо, що часто рівень співпраці залежить від спеціальності і неоднорідний навіть у межах одного ЗВО. Окремо наголосимо, що навіть внутрішній feedback часто формальний і зводиться у випадку студентів до розширення переліку вибіркових дисциплін чи вилучення окремих дисциплін у разі незадоволення викладачем, у випадку викладачів – формального оцінювання їхньої діяльності, підвищення кваліфікації/стажування та рейтингування. Одним із проблемних питань й надалі залишається використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання. З огляду на попередній досвід ліцензування та акредитації ЗВО концентруються радше на кількісних показниках, відтак використання мультимедійних засобів та онлайн навчання мають часто символічне значення.

Окрему увагу варто приділити внутрішній перевірці на плагіат. Зокрема, згідно з опитуванням понад 80 % ЗВО здійснює внутрішню перевірку на плагіат, але лише у 40 % вона є тотальною [5]. Зазвичай застосовують безкоштовне програмне забезпечення, по суті, нема практики зовнішнього оцінювання.

Зазначимо, що результати опитувань дещо прикрашають реальну ситуацію, що підтвердила верифікація результатів другого дослідження. Загалом ЗВО підходять формально до інформативного наповнення власних веб-сторінок, зводячи цю діяльність до виконання вимог законів України «Про освіту» (ст. 30 закріпила один із основних європейських стандартів – це прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти) та «Про вищу освіту» (ст. 16, ч. 2 визначає, що однією із процедур забезпечення внутрішньої системи якості освіти є забезпечення ЗВО публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації). Це підтверджують

дослідження, проведені аналітичним центром CEDOS та низькі показники українських ЗВО у світових вебOMETричних рейтингах.

Підводячи підсумки обох досліджень, а як уже було зазначено, вони цілком корелюють за своїми результатами, можемо стверджувати, що ЗВО в Україні мало ознайомлені зі Стандартами ESG-2015, а відтак рівень їхнього врахування під час побудови своїх внутрішніх систем забезпечення якості теж не надто високий; простежується низький рівень залучення зовнішніх стейкхолдерів у разі укладення та перегляду освітніх програм; низький рівень інформаційної прозорості; формування локальних систем управління якістю має формальний характер, що пов'язано передусім з тим, що створення проходить не від внутрішньої потреби, а від зовнішньої вимоги – закону України «Про вищу освіту»; нема усіх необхідних компонентів для функціонування системи, а якщо вони навіть є, то їхня діяльність належно не скоординована; орієнтація ЗВО під час побудови систем винятково на імперативні вказівки МОН, НАЗЯВО чи іншого органу, який буде опікуватися якістю освіти [5].

Провівши аналіз наших позицій порівняно з європейськими у питанні забезпечення якості з урахуванням результатів досліджень та напрацювань у рамках проекту QUAERE, важливо запропонувати методи покращення наших позицій. Отож найперше потрібно сформувавши чітке розуміння у ЗВО та суспільстві необхідності системи забезпечення якості, причому це не треба сприймати як «нову вигадку» вищих органів влади у сфері освіти, а як реальну необхідність. Паралельно повинен завершитися процес укладення у всіх ЗВО окремого внутрішнього нормативного документа, що регулює внутрішню політику забезпечення якості та встановлює чіткий розподіл повноважень у межах ЗВО. Зазначимо, що в рамках проекту команда зробила спробу укласти примірні положення та можливі системи функціонування у ЗВО, усі запропоновані матеріали пройшли апробацію¹. Водночас хочемо наголосити, що завжди є певна загроза, аби документ, що визначає внутрішню систему якості, не залишився лише декларацією про наміри, що звісно значно залежить

¹З усіма матеріалами можна ознайомитися за посиланням: <http://projects.lnu.edu.ua/quaere/project-results/internal-qa-system/>

як і від сформованого розуміння університетського середовища, так і «політичної волі» керівництва. Окрім того, впровадження внутрішньої системи якості не може бути одноразовою акцією, адже це постійний і системний процес.

Одним із найважливіших у навчальному процесі є організація розроблення та затвердження освітніх програм. Цьому присвячено окремий пункт стандартів (1. 2), який передбачає, що програми мають «відповідати визначеним для них цілям, включати заплановані результати навчання; необхідність чітко визначати й озвучувати кваліфікації, отримані внаслідок навчання за програмою» [2, с. 10–11]. У цьому контексті важливим залишається реальне залучення соціальних партнерів та навіть унормування цих процесів, а також формування процедур, пов'язаних із розробленням та затвердженням програм у внутрішніх нормативних документах. З іншого боку, важливо не допустити надмірної бюрократизації процесу. До цього також варто додати певні нормативні доопрацювання, як от: затвердження Положення про порядок відрухування, переривання та переведення осіб, які навчаються у ЗВО, а також надання їм академічної відпустки; розроблення та затвердження на законодавчому рівні порядку визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти в системі формальної освіти, тощо. Незрозумілим для української системи освіти залишається питання студентоцентричного навчання. Тут є варіації від простого нерозуміння, що вкладати в цей термін, до відвертого нехтування. Відтак вважаємо, що важливими кроками мали б стати розроблення внутрішніх нормативних документів для впровадження повноцінного опитування студентів щодо якості освітнього процесу, діяльності викладачів, освітніх програм (таке опитування повинно бути систематичним); розроблення та закріплення схеми впливу студентів на організацію навчального процесу, укладення навчальних програм; розроблення та запровадження офіційних процедур розгляду звернень студентів; розроблення чітких внутрішніх засад академічної доброчесності для ЗВО. Однак варто зважати, що певним викликом може стати нерозуміння та навіть опір викладацького складу, адже це передбачатиме додаткову роботу, до цього ж можемо додати й певне закореніле бачення процесу навчання, яке закрите для змін

та новацій. Зрештою, й саме студентське товариство не завжди ще готове до розуміння та сприйняття як поведінки академічного рівня, так і їхньої ролі в навчальному процесі й університетах загалом. Відтак, тісна співпраця усіх сторін цього процесу повинна стати підґрунтям до побудови внутрішньої культури якості.

Ще одним проблемним питанням залишається відкритість ЗВО, що підтверджено не лише дослідженнями, а й спробою їх верифікувати за допомогою веб-сторінок. Рекомендації щодо цього можемо розділити на дві складові, відповідно до стандартів 1.7 (управління інформацією) та 1.8 (публічна інформація). Отож до першого належать: впровадження інформаційних систем управління навчальним процесом в університетах; формування системних підходів до збору та аналізу інформації в університетах; циклічний аудит управлінського менеджменту зовнішніми структурами. Наголосимо, що такі впровадження потребують розуміння зі сторони адміністрації та використання цих систем не лише для забезпечення бюрократичних потреб. Що ж до публічної інформації, то з огляду на досвід аналізу веб-сторінок вітчизняних ЗВО варто враховувати обов'язкову наявність повного інформаційного пакету на веб-сторінках; подання інформації повинно орієнтуватися не на формальні вимоги та переліки, а затребуваність стейкхолдерів; максимальне висвітлення діяльності університетів на веб-ресурсах. Важливо також не перетворити веб-ресурси винатково на стрічку новин.

Усі рекомендації стосувалися розвитку внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти, які, по суті, повністю залежать та спираються на автономний статус ЗВО. Натомість зовнішня система цілковито залежна від загальнодержавних процесів, де ЗВО отримують роль радше спостерігачів та виконавців. Однак, готуючи в рамках цього проекту низку методичних матеріалів, найперше спрямованих на розвиток внутрішньої системи забезпечення якості, вдалося напрацювати набір рекомендацій щодо подальшого розвитку зовнішньої системи з позиції ЗВО. Отож важливими сьогодні є розроблення та затвердження критеріїв і процедур проведення акредитації освітньої програми, а відтак затвердження положення про акредитацію освітніх програм; розроблення та затвердження порядку проведення інституційної акредитації; встановлення пря-

мого зв'язку між якістю вищої освіти та її бюджетним фінансуванням на підставі незалежного, комплексного та об'єктивного оцінювання якості вищої освіти. Такий перелік можна було б продовжити, аналізуючи як вимоги самих Стандартів, так і Звіт Паризької конференції, однак ЗВО наразі залишається сподіватися, що нарешті свою діяльність розпочне НАЗЯВО, а воно врахує напрацювання низки проектів, зокрема QUAERE, що репрезентовані у цій праці.

Список використаної літератури розділу 1

1. Калашнікова С. Проблема забезпечення якості вищої освіти в документах європейського простору вищої освіти / С. Калашнікова // Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд ; за заг. ред. С. Калашнікової, В. Лугового. – Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – С.6
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – Київ: ТОВ «ЦС», 2015. – С. 7–8, 10–11
3. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / В. І. Луговий // Вища освіта України. – № 3 (додаток 1). – 2009 р. – Тематичний випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – К.: Гнозис, 2009. – 630 с. – С. 8–14.
4. Луговий В. І. Рамка кваліфікацій та система гарантування якості національної вищої освіти: труднощі реалізації / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Вища освіта України – Додаток 4, том І (19). – 2010 р. – Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 576 с. – С. 257–265.
5. Рашкевич Ю. Актуальні завдання впровадження ідей Болонського процесу в Україні. – Режим доступу: www.bolong-center.com.
6. European Commission/EACEA/Eurydice, 2018. The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. – P.18, 129–134.Електронний-варіант: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_0.pdf
7. Впровадження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: Аналітичний звіт/ Міжнар. благ. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики»; кер. авт. кол. Т. В. Фініков. – Київ : Таксон, 2018. – 88 с.

8. Локальні системи управління якістю: світовий досвід та українські практики побудови / За ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука. – Київ : Таксон, 2018. – С. 167 – 180, 184–185

Питання для самоконтролю розділу 1

1. Сформулюйте основні тенденції розвитку вищої освіти в сучасному світі.
2. Проведіть аналіз феномену «якість вищої освіти» та ключових понять проблеми забезпечення якості вищої освіти.
3. Проаналізуйте історію становлення та розвитку проблеми якості вищої освіти в світовій та національній освітній практиці.
4. Основою до розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі стала низка нормативних документів, назвіть які.
5. Які нововведення в систему вищої освіти були внесені оновленими Стандартами ESG-2015?
6. Сформулюйте основні тези Паризького комюніке 2018 р.
7. На Паризькій конференції міністрів вищої освіти у травні 2018 р. було представлено звіт про стан освіти в європейському просторі, окресліть який стан справ у питанні забезпечення якості в Україні.
8. Протягом 2015–2016 років в Україні було проведено два опитування щодо стану систем забезпечення якості вищої освіти, окресліть основні тенденції.

РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ESG: ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗРІЗИ

І. Нєнно, М. Мазуркевич

Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ESG) [1], ухвалені Міністерською конференцією в Єревані, упроваджують у країнах-підписантах із 2005 р. З того часу відбулася низка значущих подій стосовно впливу на забезпечення якості вищої освіти, зокрема, у 2012 р. Міністерське комюніке запропонувало групу E4 у складі Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Європейської студентської спілки (ESU), Європейської асоціації університетів (EUA), Європейської асоціації інститутів вищої освіти (EURASHE) для підготовки первинної пропозиції щодо перегляду стандартів ESG з метою підвищення їхньої чіткості, прикладного характеру та корисності. Перегляд охоплював кілька раундів консультацій, у яких брали участь як основні стейкхолдери, так і міністерства. Коментарі, пропозиції та рекомендації, які ретельно проаналізувала Керівна група, були відображені у версії стандартів ESG 2015 р.

Найкращі практики та здобутки європейських партнерів, репрезентовані в рамках проекту програми ЕРАЗМУС+ «Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій», стисло викладено в цій статті.

Політика якості формує підґрунтя для встановлення цілей якості [2]. Наприклад, політика та цілі забезпечення якості в Університеті Royal Roads (Іспанія) [3]. Цей виш позиціонує себе як університет

для людей, які бажають просунутися на робочому місці. Студенти поділяють пристрасть до навчання, цікавість до світу, бажання зробити значний внесок у свої організації та громади. Університет був створений для задоволення цих потреб наданням прикладних і професійних програм, передусім на рівні випускників, які реагують на мінливий світ і світову економіку. Заклад є визнаним лідером у наданні доступної та відповідної освіти, орієнтованої на потреби ринку праці, чого досягають завдяки інноваційним, новаторським технологіям; прагне до найвищого рівня якості, здійснення прикладних досліджень, які дають змогу вирішити реальні проблеми. Щоб ефективно виконувати ці функції, університет:

- Постійно вдосконалює структуру управління та політики, завдяки чому можна швидко розробляти програми у відповідь на потреби ринку праці;
- використовує зовнішні консультативні комітети для визначення та моніторингу процесу здобуття працівниками знань, навичок, а також ставлення до випускників;
- використовує інноваційні освітні технології для підтримки принципів навчання дорослих і надання гнучких можливостей навчання для студентів канадської та глобальної освіти;
- забезпечує здобуття студентами не лише відповідних знань, а й здатності ефективно працювати на робочих місцях.

Якість Університету Хельсінкі [4] забезпечується його діяльністю і результатами. Основними напрямками політики якості в цьому університеті є такі:

- шляхом забезпечення якісної освіти Університет Хельсінкі зміцнює свою позицію одного з кращих дослідницьких університетів у Європі;
- кожен член університетської спільноти – від викладачів і дослідників до інших співробітників і студентів – несе відповідальність за якість університету у своїй діяльності;
- система забезпечення якості університету підтримує професійний розвиток кожного члена університетської спільноти, її підрозділу та всієї університетської спільноти.

Європейська магістерська програма з якості аналітичних лабораторій (EMQAL) [5] є спільним магістерським курсом, розробленим консорціумом університетів, який охоплює Університет Алгарве, Університет Барселони, Університет Бергена, Університет Кадісу, Гданський технологічний університет, Центральний південний університет.

Університети Консорціуму домовились про таку політику щодо якості EMQAL: місія EMQAL (European Master in Quality in Analytical Laboratories) полягає у формуванні висококваліфікованих фахівців для впровадження й управління системами якості в аналітичних лабораторіях. Зокрема, EMQAL сприяє європейській співпраці та дослідженням, що приводить до вищих стандартів якості лабораторної акредитації. EMQAL має на меті бути світовим лідером, забезпечуючи якісну вищу освіту для аналітичних фахівців лабораторії; прагне бути моделлю успішного європейського співробітництва, що сприятиме міжнародній гармонізації аналітичних процедур.

Показниками якості є індикатори якості, які вимірюють ефективність та розраховують за об'єктивними даними. Показники якості мають бути простими і чіткими (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники якості вищої освіти в Німеччині
(Університет Кобленц-Ландау)

Індикатор	Приклад
Задоволеність клієнтів	= кількість скарг / кількість клієнтів
Ефективність управління персоналом	= кількість годин роботи персоналу, який виконує продуктивну роботу / загальна кількість годин
Ефективність управління якістю	= кількість невідповідностей, виявлених зовнішнім аудитом / кількість невідповідностей, виявлених внутрішнім аудитом

Індикатори якості використовують для кількісного визначення ступеня досягнення цілей якості. Проте ця методологія має враховувати певні проблеми їхнього використання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ризики використання показників якості освіти

Індикатор	Приклад	Проблеми
Ефективність викладання	= середня оцінка студента / розподілення успішності студентів	Оцінки можуть бути суб'єктивними
Ефективність наукових досліджень	= кількість наукових публікацій / кількість дослідників	Кількість публікацій не відображає якість досліджень
Ефективність надання диплома	= середній період часу між наданням лекційних матеріалів та наданням диплома	Зовнішні чинники (наприклад, зміна законодавства) можуть вплинути на проміжок часу
Ефективність випускної роботи	= випущено дипломів / кількість зареєстрованих студентів	Залежить від якості / продуктивності студентів

Реалізація сучасної концепції якості в освіті, яка потребує трансформації забезпечення якості в удосконалення якості, містить такі етапи:

1. Аналіз та оцінка ситуації для визначення напрямів щодо її поліпшення.
2. Визначення цілей удосконалення.
3. Пошук можливих рішень щодо досягнення цілей.
4. Оцінка цих рішень та вибір кращих із них.
5. Упровадження вибраних рішень.
6. Вимірювання, перевірка, аналіз й оцінка результатів;
7. Формалізація або внесення потрібних змін.

Розглянемо деякі аспекти впровадження стандартів у Німеччині [6]. Кваліфікаційні рамки мають на меті поєднання національних систем кваліфікації різних країн із загальними європейськими рамками. Ядро рамок стосується восьми контрольних рівнів, які описують, що учень знає, розуміє та вміє робити, – «результати навчання». Рамки створені для легшого порівняння: прозорості та синергії, упровадження концепції навчання «протягом життя»; визнання потреб роботодавця та модернізації освітньої системи, пов'язаної із забезпеченням якості.

Інструментами забезпечення якості освіти є акредитація та подальші спроби забезпечення на інституційному рівні (навчання /

викладання). Організаційна структура акредитації охоплює акредитацію в міністерстві та Національній акредитаційній раді.

Важливі аспекти щодо результатів навчання, на думку експертів проекту QUAERE з Німеччини, полягають у такому: результати навчання є спільним продуктом виробництва всіх стейкхолдерів (зацікавлених сторін); важливими є «soft skills», тобто «м'які» універсальні навички; суттєва проблема полягає у вимірюванні результату навчання; під час визначення цілей на довгостроковий період важко сформулювати надійний прогноз.

У процесі забезпечення якості обов'язково беруть участь зацікавлені сторони, які також мають вплив на акредитацію: університети, роботодавці та практики, студенти. Складним для узгодження поглядів стейкхолдерів є те, що зацікавлені сторони мають різні інтереси.

Забезпечення якості – це інструмент контролю, який потребує планування, тобто визначення цілей. Ключовим елементом цього є першорядність таких чинників, як розподіл бюджету, управління навчанням і дослідженнями.

Однак якість не може бути визначена без цілей. Акселераторами підвищення інтересу до якості та стандартів, що виявляється у швидкому розвитку галузі вищої освіти, зростанні її цінності для громадськості та приватного інвестора, є такі: необхідність захисту споживачів в умовах мінливої якості вищої освіти; урахування інтересів студентів, а також роботодавців і суспільства; полегшення доступу до якісної освіти; першорядне значення інституційної автономії, яке стримується визнанням того, що вона призводить до додаткових обов'язків.

Оцінювання у вищій освіті країн ЄС забезпечує студентам і багатьом іншим зацікавленим особам якість та стандарти курсів [7]. Це допомагає викладачам і студентам зосередити увагу на навчальних заходах, призначених для розвитку студентами тих видів знань, здібностей і професійних компетенцій, які дозволять їм продемонструвати досягнення ключових цілей і результатів навчання. Оцінювання дає змогу викладачам визначати прогрес студентів під час курсу, інформуючи їх про те, як вони можуть удосконалити свою роботу, адаптувати зміст, темп і структуру педагогічної діяльності.

Загальновизнаною є думка про те, що оцінювання студентів – це не лише вимірювання результатів та досягнень, а й керівництво та підтримка. Воно стає «рушійною силою» навчання у вищій освіті: студенти хочуть і повинні мати успіх, і вони розглядають систему оцінювання як засіб, за допомогою якого їхнє досягнення вимірюються і визнаються як в університеті, так і за його межами.

Оцінювання є найефективнішим за таких умов:

- оцінювання використовують для залучення студентів до навчання, яке є продуктивним;
- зворотний зв'язок використовують для активного вдосконалення процесу навчання;
- студенти та викладачі стають відповідальними партнерами в навчанні й оцінці;
- студенти стають обов'язковими учасниками практики і культури оцінювання вищої освіти;
- система оцінювання розвиває здатність студентів керувати власним навчанням;
- зворотний зв'язок викладачів вимірює / оцінює ефективність (за явними критеріями) та надає практичні рекомендації щодо вдосконалення якості навчання;
- кожен вид оціночного завдання має свої критерії оцінки, процедури оцінювання охоплюють елементи саморефлексії, рецензування й оцінки експертів, викладацьку критику, перегляд завдань, зовнішнє професійне спостереження тощо;
- процеси оцінювання є прозорими; залучення студентів допоможе зрозуміти їхні цілі та стандарти, розвивати навички для управління власним навчанням;
- занадто багато завдань можуть захопити поверхневий підхід до навчання; недостатність може призвести до витрачання неадекватних зусиль / часу на виконання завдання; занадто велика різноманітність завдань може зменшити прагнення студентів до досконалості.

Зворотний зв'язок, як свідчить європейський досвід забезпечення якості в освіті, є важливою частиною ефективного навчання [8]. Він допомагає студентам зрозуміти предмет, який вивчають, і дає їм чіткі рекомендації щодо вдосконалення їхнього навчання. Зворот-

ний зв'язок може збільшити впевненість студента, самосвідомість та ентузіазм у навчанні. Ефективний зворотний зв'язок протягом першого року навчання в університеті може допомогти залученню студентів. Він повинен ґрунтуватися на прозорості результатів навчання і бути визнаним невід'ємною частиною стратегії викладання; кожен пункт оцінювання має відповідати конкретним цілям.

Зворотний зв'язок сприяє залученню студентів до засвоєння головних навичок. Механізми зворотного зв'язку використовують для залучення студентів до продуктивного й інтерактивного навчання, а також для активного вдосконалення навчання, що дає змогу студентам і викладачам стати відповідальними партнерами у процесі навчання й оцінки, робить навчання студентоцентричним та забезпечує повне розуміння студентами прогресу.

В Італії політика щодо забезпечення якості (96 університетів та близько 4300 курсів) перебуває під наглядом ANVUR (Agenzia Nazionale di Valutazione del Sistema Universitario e della Ricerca) [9], і пов'язані з нею процеси мають назву AVA (Самооцінка, Оцінка, Акредитація). Це охоплює початкову процедуру акредитації, періодичну процедуру акредитації, роботу групи із забезпечення якості в кожному університеті, роботу спільних комісій викладачів та студентів. Проте її формулювання застосування неоднакове в різних містах. Простежується недостатня чіткість у розумінні політики забезпечення якості. По суті, загальна політика якості офіційно задекларована в різних документах, але повністю не реалізована.

Політику забезпечення якості впроваджує в університеті Тренто Комітет із забезпечення якості у складі чотирьох професорів, трьох адміністраторів та одного студента. Додатково створений Комітет з моніторингу та оцінки (Nucleo di Valutazione) із залученням усіх підрозділів (по одному представнику). Вони працюють із використанням розробленого керівництва із забезпечення якості.

Зміст нового навчального плану італійського вишу формується після порівняно точного аналізу попиту на навчання. Перегляд діючих навчальних курсів відбувається для забезпечення зовнішньої та внутрішньої послідовності (для періодичної акредитації). Інформацію про новий або переглянутий курс збирає в електронному вигляді міністерство освіти, яке ухвалює навчальні програми.

Кожна кафедра відповідає за процес створення чи оновлення. Остаточна пропозиція має бути схвалена Сенатом університету із застосуванням періодичних консультацій із зацікавленими сторонами.

В Італії відбувається зміна центру тяжіння від навчання, зосередженого на викладачі, до студентоцентричного. Проте для більшості викладачів залишається незрозумілим, що це означає на практиці.

Більшість університетів проводить моніторинг побажань студентів, використовує різні методи навчання з індивідуальним підходом.

Вступ студентів, кар'єрний розвиток, визнання і сертифікація передбачають універсальний вступний тест для всіх навчальних програм (запланована кількість студентів, які навчаються); інформаційні системи університету мають автоматичний зв'язок з адміністрацією та студентами; додаток до диплома видають для всіх навчальних програм; визнання кредитів ще не уніфіковане.

Педагогічний колектив в італійських вишах традиційно формується ретельно, що сприяє збереженню та гарантуванню балансу сил у певних предметних сферах. Вплив такої традиції неоднозначний. Сучасний контекст, у якому працює викладач, часто демотивує, оскільки потрібно витратити час на різні формальності, а не на інші важливі аспекти.

В Італії на національному рівні практикують спільне вивчення процесу та результатів для визначення достовірних даних. Сьогодні у світі є безліч інформації, яка генерує дезінформацію. Крім того, джерела даних також мають бути взаємоузгоджені стосовно того, що потрібно вимірювати. Це також потребує кращого узгодження внутрішнього управління університетами з міністерськими базами даних. Інформаційний менеджмент в Італії охоплює впровадження міжінституційних інформаційних систем (ESSE3), що містять усі дані про кар'єру студентів. Інформаційну систему використовують для планування та стратегічного управління. Її потрібно інтегрувати з реальними професійними змінами в кар'єрі студентів, базою даних Асоціації випускників.

Система «Прозорі вимоги», ухвалена в Італії, є відверто незадовільною та заплутаною. Використану мову, надану інформацію, макет презентації занадто часто застосовують лише для «інсай-

дерів», а не для реальних зацікавлених сторін. Університети іноді компенсують ці недоліки, готуючи власні інформаційні сайти на їхньому порталі з урахуванням «прозорості вимог» як бюрократичного навчання. Розкриття інформації зумовлює наявність веб-сайту з чітким брендингом. Однак інформація все ще розкидана, і користувач повинен переміщатися, щоб знайти саме ту, яка є важливою для нього (наприклад, навчальну програму). Не всі відомості є доступними (наприклад, показники успішності, анкети для студентів, інформація про зайнятість).

Для уникнення впливу бюрократичної логіки виконання потрібно спростити процедури моніторингу. Викладачі, студенти та зовнішні зацікавлені сторони повинні краще зрозуміти справжню важливість перегляду періодичних курсів навчання. Постійний моніторинг і періодичний огляд навчальних програм передбачають щорічне засідання відділу, який очолює директор з освіти кожної кафедри, присвячене огляду навчальних програм / курсів. Ураховують такі дані: задоволення студента (шляхом анкетування); посилення узгодження з поточними дослідженнями; внесок зацікавлених сторін; труднощі під час запровадження змін у навчальних закладах.

В Італії періодичне зовнішнє забезпечення якості перебуває у процесі формування. Виконано низку навчальних програм, розроблених у межах цифрової спільноти.

Політика якості у Вроцлавському технологічному університеті (Польща) [10] будується за такими принципами: діяльність та менеджмент університету, які ґрунтуються на постійній оцінці й розвитку; університет виконує свою місію так, щоб сприяти добробуту співробітників та студентів; підтримується система забезпечення якості, яка гарантує, що університет може працювати надійно, етично, ефективно та якісно, задовольняючи потреби зацікавлених сторін.

У Польщі цілями забезпечення якості в наукових дослідженнях та освіті є: конкурентоспроможність і міжнародна орієнтація; виконання досліджень світового класу; висока кваліфікація випускників; задоволення навчанням в університеті; наявність програм безперервного навчання. Цілями забезпечення якості з позиції взаємодії зі стейкхолдерами є: досягнення експертної ролі університету в

суспільстві; партнерські відносини у співпраці; постійний діалог із зацікавленими сторонами.

У Вроцлавському технологічному університеті відбувається постійний моніторинг якості освіти; створення процедур для періодичної та систематичної оцінки за участю представників організаційних підрозділів якості освіти; надання постійного доступу громадськості до програм навчання / результатів навчання на всіх рівнях та формах навчання. Голову Комісії з питань контролю якості призначає ректор на термін повноважень ректора. Комісія з питань контролю якості Університету охоплює представників відділу забезпечення якості освіти (три особи) та відділу оцінки якості освіти (три особи). Оперативне управління відбувається у співпраці з проректором з освіти. Комісія з питань забезпечення якості на факультеті формується у складі: заступника декана з питань освіти, директорів навчальних програм, директорів програм докторантури, представників студентів та аспірантів.

До норм системи забезпечення якості освіти Університету науки і технологій належать: оцінка навчального процесу на підставі документації щодо навчання (характеристики сфери навчання, профілю випускників, навчального плану та програми, докладного змісту всіх курсів, реалізації системи ECTS, вимог до процедур експертизи, вимог до дисертацій).

Типове опитування щодо загальної оцінки курсу охоплює такі питання:

- Як курс збагатив Ваші знання про викладену тему?
- Чи були визначені належні передумови?
- Чи наявні книги, скрипти та ін., призначені для цього курсу, в бібліотеці / онлайн-доступі?
- Чи програма курсу повторює зміст з інших курсів?
- Чи час, витрачений на курс, є оптимальним за тривалістю / надто коротким / надто довгим?
- Як Ви оцінюєте взаємозв'язок курсу із загальним профілем освіти у вашій галузі навчання?
- Чи відповідав курс Вашим сподіванням?

Технічна оцінка виконання курсу містить такі пункти:

- Чи були доступні консультації / контактні години на достатньому рівні?
- Чи участь у курсі допомогла вам зрозуміти зміст інших курсів?
- Чи проводили заняття відповідно до навчальної програми курсу?
- Чи були цікавими методи навчання у класі?
- Чи лектор чітко висвітлює проблеми, використовуючи підтримку аудіовізуальних засобів / проектора / презентацію тощо?
- Чи навчальний матеріал підготовлений добре та викладений послідовно?
- Чи були наведені приклади відповідали проблемам?
- Чи лектор виклав складні питання зрозумілим та прозорим способом?
- Чи проводили заняття у відповідному темпі?
- Чи був лектор досить комунікативним?
- Чи чітко визначені вимоги до студентів?
- Чи проводять заняття вчасно та регулярно?

Фінальним елементом є оцінка корисності анкети:

- Ви вірите в користь цього опитування?
- Чи можуть результати цього опитування бути корисними для студентів?
- Чи варто опублікувати результати цього опитування?
- Чи форма дослідження є зрозумілою / прозорою?
- Чи було достатньо часу для завершення опитування?

Результати анкетування для студентів і випускників використовують у періодичних оцінках викладачів, а також у процесі сприяння переведенню викладачів на вищі посади. Проводять опитування студентів і роботодавців про їхні очікування щодо професійної діяльності випускників (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Очікування студентів та роботодавців від результатів освіти ¹

Студенти	Роботодавці
Самостійність	Чесність
Ініціатива	Відповідальність
Відповідальність	Мотивація
Мотивація	Лояльність
Прагнення прийняття змін	Самостійність
Прагнення до навчання і самоосвіти (самовдосконалення)	Прагнення до навчання і самоосвіти (самовдосконалення)
Чесність	Ініціатива
Запитливість	Зрілість
Толерантність	Прагнення прийняття змін
Зрілість	Запитливість
Лояльність	Толерантність
Культурна чутливість	Культурна чутливість
Патріотизм	Патріотизм

¹ Очікування наведено в порядку важливості для кожної категорії респондентів.

Аналіз потреб роботодавців дає змогу підготувати робочий план на два роки для включення актуальних компетентностей випускників. Аналіз очікувань студентів дає змогу мінімізувати ризик під час майбутнього працевлаштування.

Академічна спільнота у Греції формує Грецьку федерацію викладачів університетів (POSDEP), яка підтримує інтереси своїх членів та висловлює думки з питань, які мають для них важливе значення. Члени Федерації можуть надавати пропозиції до законів та правил, введених Міністерством освіти. Також зазначимо успішне подолання опору впровадженню стандартів ESG в академічній спільноті грецьких навчальних закладів [11].

Головні аргументи проти впровадження стандартизації полягали в такому:

- 1) зниження державного фінансування провідних університетів у зв'язку з економічним банкрутством та змушення університетів шукати фінансування з боку приватного сектору, перетворюючи їх у такий спосіб на конкуруючі підприємства,

- що продають освітні послуги та дослідницькі продукти (запровадження плати за навчання на програмах аспірантури та дослідницької діяльності в межах університету);
- 2) низька заробітна плата та умови праці, що не задовільняють грецьких вчених з огляду на їхній соціальний статус та роль у суспільстві («чиста» місячна заробітна плата викладачів становить 1200 євро);
 - 3) політика, яку здійснюють стосовно досліджень та освіти університетів, передбачає фундаментальні дослідження, які фінансує уряд. Підтримка концепції підприємницьких університетів для небазових досліджень призведе до вторгнення в університети приватних компаній;
 - 4) неготовність інфраструктури університетів – слабе забезпечення студентів у бібліотеках, комп'ютерних лабораторіях, презентаційних залах, аудиторіях, гуртожитках, їдальнях призводить до внутрішньої міграції студентів в університети Афін та Салонік;
 - 5) деградація освіти через Болонський процес – указом президента трирічне навчання в університетах за кордоном дорівнює п'ятирічному навчанню у грецьких університетах;
 - 6) порушення послідовності грецьких програм навчання для задоволення вимог запровадження системи кредитних одиниць, що є необхідною умовою комерціалізації освіти;
 - 7) акредитація створить рейтингову систему, що призводить до комерціалізації університетів.

Усі зазначені чинники негативно впливають на вищу освіту в Греції.

Університет Патр – перший грецький вищий навчальний заклад, який визнав важливість забезпечення якості освіти та пройшов процедуру зовнішнього оцінювання в 1999 р.

Відділ забезпечення якості Університету Патр (MODIP) функціонує на підставі наявної правової бази, яка оновлюється та перевіряється через інтегровану цифрову систему. Центральний підрозділ університету інформує і координує процедури внутрішньої та зовнішньої оцінки академічних департаментів й усього університету, організує та координує збір наявних ресурсів, необхідних для

розвитку навчальної та дослідницької роботи; пропонує ідеї та дії, необхідні для підвищення якості процесу оцінювання університету; бере участь у конференціях та семінарах, формує пропозиції щодо забезпечення якості й удосконалення навчальних процедур. Також MODIP здійснює: анкетування студентів, результати якого використовуватимуть для оцінки навчального процесу; електронне анкетування академічного персоналу; аналіз річних звітів академічних відділів; процедури зовнішньої оцінки академічних департаментів; формування звіту про самооцінку Університету Патр. Річний внутрішній звіт – це щорічний огляд та запис навчально-дослідницької роботи, яку проводить департамент. Внутрішній звіт про оцінку складають кожні чотири роки за результатами аналізу якості й порівняльної оцінки чотирирічних показників. Він є підґрунтям для звіту із зовнішньої оцінки.

Отже, запровадження стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG зумовлює необхідність реформ у стратегічному та оперативному управлінні освітою. Подолання опору впровадження нових пріоритетів, залучення стейкхолдерів та впровадження студентоцентричного навчання відбувається унаслідок підвищення привабливості програм навчання у вищій освіті, вивчення зворотного зв'язку щодо якості навчання від студентів, аналізу попиту на навчання, прогнозування та планування компетентностей та результатів навчання.

Список використаної літератури розділу 2

1. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – Київ : ТОВ “ЦС”, 2015. – 32 с.
2. Кавако І. Забезпечення якості вищих навчальних закладів/ І. Кавако. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.
3. RoyalRoadsUniversityofficialweb-site. – <http://www.royalroads.ca/>
4. UniversityofHelsinkiofficialweb-site. – <http://www.helsinki.fi/>
5. Erasmus Mundus Master in Quality in Analytical Laboratories. – <http://www.emqal.org/>

6. Буркхардт Т. Аспекти забезпечення якості. Особисті погляди та спостереження. Обрані аспекти щодо досвіду Німеччини / Т. Буркхардт. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.
7. Хакетт С. Процедури оцінки / С. Хакетт. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.
8. Іфтікар Х. Зворотній зв'язок: оцінки чи погляд назад / Х. Іфтікар. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.
9. Марчезе М. Забезпечення якості та акредитація: впровадження європейських рекомендацій (ESG) в Італії / М. Марчезе. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.
10. Мазуркевич М. Система забезпечення якості в ЄС у Вроцлавському університеті науки та технологій / М. Мазуркевич. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.
11. Василіс Стилянакіс В. Забезпечення якості в системі вищої освіти Греції / Василіс Стилянакіс В. – Електронний ресурс. Доступ в локальній мережі проекту QUAERE. – 2016 р.

Питання для самоконтролю розділу 2

1. Як співвідносяться політика та цілі забезпечення якості в освіті. Наведіть приклади формування підґрунтя для забезпечення якості в закладах вищої освіти країн ЄС. Наведіть приклади реалізації політики забезпечення якості в цих закладах.
2. Розкрийте основні етапи реалізації сучасної концепції якості у вищій освіті.
3. Поясніть, які умови забезпечують ефективність оцінювання якості вищої освіти стейкхолдерами.
4. Проаналізуйте типове опитування щодо загальної оцінки навчальної дисципліни Вроцлавського технологічного університету (Польща). Як саме результати дають змогу підвищити якість викладання?
5. У чому полягають причини відмінностей очікувань студентів та роботодавців від результатів освіти? Як запобігти збільшенню відмінностей очікувань стейкхолдерів освіти?
6. Наведіть основні аргументи прихильників та супротивників впровадження стандартів ESG в країнах-підписантах. Запропонуйте компромісні рішення.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В. Кухарський, І. Іваночко, О. Осередчук=====

Формування системи вищої освіти, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір, є однією з цілей реформування в Україні. Основою до реформування стало удосконалення нормативно-правового регулювання сфери вищої освіти. Зокрема, забезпечення її якості в Україні відповідно до європейських стандартів є одним з пріоритетів діяльності як вищих органів влади у сфері освіти, так і самих закладів вищої освіти (далі ЗВО).

Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р. № 926/2010) закріпив у той період ключові пріоритети розвитку освіти в Україні, а саме: забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору зі збереженням національних досягнень і традицій. Більшість положень зазначеного нормативно-правового акту було враховано під час ухвалення нових освітніх законів. Сьогодні з урахуванням нового законодавства, євроінтеграційних пріоритетів та вимог сучасного суспільства важливо розробити нові заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку якісної освіти в Україні та сформулювати завдання уповноваженим органам влади.

Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (25.06.2013 р. № 344/2013) закріпив, що Національна стратегія на підставі аналізу сучасного

стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та головні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір. Основними напрямками реалізації Національної стратегії є оновлення законодавства у сфері освіти шляхом прийняття нових нормативно-правових актів у сфері освіти, вищої освіти, удосконалення системи освіти, модернізації змісту освіти, інформатизація освіти тощо. Багато зі стратегічних цілей Національної стратегії сьогодні досягнуто, а тому цей документ потребує детального перегляду та оновлення з урахуванням проведеної реформи у сфері освіти і на основі ухвалених Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», нових вимог суспільства та аналізу ринку праці.

На виконання зазначеного указу прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (04.09.2013 р. № 686-р), де визначено головні завдання відповідних міністерств (МОН, МОЗ, Мінфін, Мінсоцполітики та ін.) щодо реалізації цієї стратегії. Однак сьогодні більшість завдань не є актуальними, а тому, як і національна стратегія, потребують оновлення.

Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 р., розроблена після ухвалення Закону України «Про вищу освіту» впродовж вересня 2014 р. – травня 2015 р. під егідою Міністерства освіти і науки України закріплює: оцінку стану вищої освіти (розділ 1); мету і завдання реформи (розділ 2); реалізацію реформ (розділ 3), зокрема, щодо реалізації права на доступ до вищої освіти, створення системи забезпечення якості вищої освіти, інтеграцію вищої освіти і науки, забезпечення автономії закладів вищої освіти, удосконалення структури системи вищої освіти, професійний розвиток викладачів тощо.

Стратегією реформування вищої освіти передбачено створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості, яка відповідає рекомендаціям і стандартам Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), враховує кращі світові практики та виступає головною

технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості.

Ключовими завданнями такої реформи є: інституціоналізація системи забезпечення якості вищої освіти на національному, регіональному та локальному рівнях за участю державних, громадських та професійних організацій; залучення зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів до розроблення нових нормативно-правових актів та методичних рекомендацій, що здатні гарантувати стійке функціонування та розвиток системи забезпечення якості вищої освіти; апробація прозорої системи вступу на навчання за освітнім рівнем магістра на прикладі спеціальності 081 "Право"¹.

Основними кроками для досягнення мети зазначеної реформи є: напрацювання методичної бази та надання практичної допомоги закладам вищої освіти у створенні систем внутрішнього забезпечення якості з урахуванням вимог закону України «Про вищу освіту», розроблення стандартів вищої освіти за активної участі стейкхолдерів Науково-методичною радою та науково-методичними комісіями, які формуються на конкурсних засадах, підтримка розвитку справедливої конкуренції у сфері вищої освіти шляхом встановлення зрозумілих, стабільних та адекватних ліцензійних умов, правил та процедур зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності тощо.

Пошук шляхів забезпечення якості освіти у ЗВО є пріоритетним напрямом, оскільки якісна освіта забезпечує якісне навчання і виховання учасника освітнього процесу, і, відповідно, творить фахівця у відповідній галузі.

Нормативно-правове регулювання сфери вищої освіти в Україні – це сукупність правових засобів, за допомогою яких відбувається правове регулювання суспільних відносин у сфері освіти. Правові норми, які здійснюють регулювання суспільних відносин, формують систему з характерною для неї ієрархією рівнів зв'язків та структурою.

Формування з урахуванням європейських стандартів та міжнародного досвіду прогресивної нормативно-правової бази є одним

¹Пріоритети Міністерства освіти і науки України до проекту Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року (станом на 30 січня 2017 р.).

з головних чинників, які забезпечать реалізацію прав людини на якісну освіту і сприяють підготовці кваліфікованого фахівця.

У сфері освіти України в процесі реформування вже зроблені перші кроки до вдосконалення нормативно-правового регулювання щодо забезпечення якості освіти, серед яких ухвалення Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про освіту». Однак сьогодні виникає нагальна потреба подальшого розроблення і вдосконалення нормативно-правових актів відповідно до новоприйнятих законів у сфері освіти.

Досліджуючи нормативно-правове регулювання у сфері вищої освіти щодо забезпечення якості вищої освіти, зазначимо, що є нормативно-правові документи, які безпосередньо стосуються забезпечення якості вищої освіти, і такі, що мають опосередкований вплив, однак певною мірою визначають процеси чи процедури. Окремим додатком до цього матеріалу сформовано масив нормативно-правових актів, які погруповані за ієрархією їхньої юридичної сили, які частково стосуються забезпечення якості вищої освіти. Для зручності аналізу та подальшої роботи вони погруповані як документи зовнішнього та внутрішнього походження для ЗВО, а також відповідно до розділів стандартів.

Вагомим інструментом у нормативно-правовому регулюванні забезпечення якості освіти є Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. та Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р.

Законом України «Про освіту» передбачено низку позитивних новел, серед яких є вдосконалення поняття якості освіти (п. 29 ст. 1) із внесенням змін до Закону України «Про вищу освіту» та коригування поняття якості вищої освіти. Зокрема, якість вищої освіти – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг (п. 23 ст. 1).

Закон України «Про освіту» (ч. 2 ст. 41) щодо складових систем забезпечення якості освіти не вносив корективи, так як Закон України «Про вищу освіту» чітко та повно сформував ці складові. Згідно зі ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» система забезпечення якості вищої освіти в Україні охоплює:

- 1) системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);
- 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;
- 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Натомість Законом України «Про освіту» (ч. 3 ст. 41) розширено перелік процедур і заходів, які здійснюють для забезпечення якості освітньої діяльності (система внутрішнього забезпечення якості) порівняно з переліком, передбаченим Законом України «Про вищу освіту» (ч. 2 ст. 16). Зокрема, Законом України «Про освіту» додатково визначені такі процедури та заходи:

- 1) оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- 2) оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти.

Ці додаткові заходи забезпечать моніторинг управлінської діяльності ЗВО усіх рівнів, зокрема, керівників структурних підрозділів та дослідження прогресивних напрямів розвитку у сфері забезпечення якості. З цією метою першочерговим є надання уповноваженим органом методичної допомоги закладам вищої освіти у формуванні таких критеріїв (методичні рекомендації, інші документи надає Міністерство освіти і науки України відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України, яке затверджено постановою КМУ від 16.10.2014 №630 (п. 20, 68)), правил і процедур оцінювання управлінської діяльності, а також затвердження та оприлюднення закладами освіти зазначених процедур.

Новим Законом України «Про освіту» окреслено одну з головних ролей ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм. Зокрема, передбачено, що ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм є одними з основних інструментів, процедур та заходів із забезпечення і підвищення якості освіти.

Новий Закон України «Про освіту» затвердив визнання основних видів освіти упродовж життя та їхню підтримку державою. Разом зі звичним видом формальної освіти, під якою відповідно до ст. 8 цього закону розуміють освіту, яку здобувають за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і яка передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, які визнає держава, законодавець визначив додатково інші види освіти: неформальну та інформальну освіту.

Неформальна освіта – це освіта, яку здобувають, зазвичай, за освітніми програмами та яка не передбачає присудження визначених державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема, під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Окрім закріплення нових, нестандартних для нашої системи освіти видів освіти (неформальна та інформальна), в законі передбачено право особи на визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством. Зазначені новели є прогресивними кроками у реформуванні системи освіти та надання широкого спектра прав особам під час здобуття освіти. Однак з метою реалізації прав особи на визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в системі формальної освіти потрібно розробити та затвердити на законодавчому рівні порядок такого визнання.

Стосовно форм освіти, то Закон України «Про освіту» передбачив і нові форми здобуття освіти (мережева, дуальна, сімейна та ін.). Відповідно до ст. 9 цього закону особа має право здобувати освіту в різних формах, а саме:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);

- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві);
- дуальна.

Зазначене закріплення форм освіти в Законі України «Про освіту» зробило дистанційну освіту самостійною формою здобуття освіти, а не різновидом заочної форми. Із наведеного переліку форм здобуття освіти у сфері вищої освіти можуть бути використані не всі наведені форми, а тому потрібно внести відповідні зміни до Закону України «Про вищу освіту».

З метою реалізації права особи на нові форми освіти треба розробити положення про форми здобуття освіти, яке затверджує встановленому законом порядку центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

У ст. 10 Закону України «Про освіту» визначено нові складники системи освіти, серед них: спеціалізована освіта; фахова передвища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

Законом України «Про освіту» визначено лише загальні засади цих складників системи освіти та надано визначення понять. З метою імплементації положень зазначеного закону потрібно розробити нормативно-правові акти, які будуть визначати порядок, умови, форми та особливості здобуття спеціалізованої, фахової передвищої та освіти дорослих.

Крім того, з приводу спеціалізованої освіти, яка відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 21) є освітою мистецького, спортивного, військового чи наукового спрямування, потрібно розробити Положення про заклади спеціалізованої освіти відповідно до визначеного законом спрямування та затвердити у встановленому спеціальним законом порядку.

Законом України «Про освіту» врегульовано поняття кваліфікації, в тому числі й надано визначення поняття «професійна кваліфікація», визначено суб'єктів та підстави її присвоєння. Зокрема, відповідно до ст. 34 цього закону – це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), які дають змогу виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну

діяльність. Однак процедури присудження (присвоєння), підтвердження кваліфікацій, а також порядок утворення та діяльності і правовий статус суб'єктів, що здійснюють діяльність з оцінювання і визнання освітніх та/або професійних кваліфікацій, потрібно визначити спеціальними законами та іншими нормативно-правовими актами.

Ще одним із прогресивних положень Закону України «Про освіту» (ст. 40) є запровадження Єдиного державного реєстру документів про освіту, що забезпечить функціонування єдиної систематизованої інформаційної бази щодо здобутої освіти. З метою забезпечення реалізації цієї норми закону та забезпечення функціонування зазначеного реєстру треба розробити Порядок функціонування Єдиного державного реєстру документів про освіту і затвердити у встановленому законом порядку як один з елементів Положення про функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Окрім цих двох основних нормативних документів у сфері освіти, є норми, які окреслюють процедури забезпечення якості вищої освіти, подані в Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., Законі України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р., Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р.

3.1. Аналіз нормативно-правового регулювання щодо внутрішньої системи забезпечення якості

Зазначимо, що ЗВО мають одну з основних місій – це створення відповідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів. З метою досягнення цих цілей потрібно забезпечити якісне оновлення нормативно-правової бази у сфері вищої освіти, зокрема, щодо базових нормативних документів, які визначають та регулюють питання формування і вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освітнього процесу відповідно до Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту».

Закон України «Про освіту» (ст. 1) визначає освітній процес як систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей. Термін «освітній процес» отримав детальніше трактування у Законі України «Про вищу освіту». Зокрема, у ст. 47 Закону України «Про вищу освіту» поняття освітній процес характеризується як інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, яку провадять у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів, яка спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Отже, головною метою освітнього процесу є формування насправді гармонійно розвиненої кваліфікованої особистості. Поняття «освітній процес» – багатогранне комплексне й охоплює в широкому значенні різні елементи, серед яких: форма здобуття освіти; рівні освіти; форми організації освітнього процесу та види навчальних занять; отримання кваліфікації; учасники освітнього процесу: здобувачі вищої освіти та науково-педагогічні працівники; академічна мобільність тощо.

Окресливши основні зміни та понятійний апарат нового Закону України «Про освіту», проаналізуємо нормативні документи за кожним стандартом. У таблиці 3.1.1 наведено примірне нормативно-правове забезпечення ЗВО на основі зовнішнього нормативного забезпечення, яке обов'язкове для виконання у рамках кожного зі стандартів. Зазначимо, що це примірне окреслення, оскільки назви чи види документів у кожному ЗВО можуть відрізнятися, адже це належить до автономії закладів вищої освіти.

Нормативно закріплена політика забезпечення якості освіти в Україні з урахуванням європейських стандартів передбачає участь важливих учасників її формування. Такими учасниками є: бізнес, студенти, національні та міжнародні громадські організації та ін., які беруть участь у процедурах забезпечення якості.

Таблиця 3.1.1

Стандарт ESG-2015	Нормативне забезпечення зовнішнє	Нормативне забезпечення ЗВО (примірниче)
<p>1</p> <p>1.1. Політика забезпечення якості</p> <p><i>Стандарт:</i> Заклади повинні виробити політику щодо забезпечення якості, яка є публічною і становить частину їхнього стратегічного менеджменту. Внутрішні стейкхолдери повинні розробляти і втілювати цю політику через відповідні структури і процеси, залучаючи до цього зовнішніх стейкхолдерів</p>	<p>2</p> <p>Закон України «Про освіту» (розділ 5 (ст. 41 – 51); Закон України «Про вищу освіту» (розділ V (ст. 16); Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти (наказ МОН України від 01.06.2016 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 № 1648); Указ Президента України «Про Положення про національний заклад (установу) України» (16.06.1996 р. № 451/95 із змінами); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та критеріїв надання закладу вищої освіти статусу національного, підтвердження чи позбавлення цього статусу» (22.11.2017 р. № 912); Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р. № 926/2010); Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 р.; Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (25.06.2013 р. № 344/2013); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (04.09.2013 р. № 686-р.).</p>	<p>3</p> <p>Статут закладу вищої освіти; Стратегія розвитку ЗВО (зі спеціальним розділом, присвяченим забезпеченню якості вищої освіти у ЗВО); План заходів щодо забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти на відповідний рік/роки; Положення про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти; Положення про структурний підрозділ із забезпечення якості освіти і ЗВО.</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.2. Розробка та затвердження програм</p> <p>Стандарт: Заклади повинні реалізувати процеси розроблення і затвердження своїх програм. Програми треба розробляти так, щоб вони відповідали визначеним для них цілям, включаючи заплановані результати навчання. Потрібно чітко визначити й озвучити кваліфікації, отримані внаслідок навчання за програмою; вони повинні відповідати певному рівню національної рамки кваліфікацій вищої освіти, а отже, й рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 33); Закон України «Про вищу освіту» (п. 17 ч. 1 ст. 1, ч. 3 ст. 10, п. 8 ч. 1 ст. 36); Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 р.; Наказ МОН України від 16.09.2014 р. №1048 «Про затвердження Плану заходів МОН щодо виконання Закону України від 01.07.2014 р. №1556-VII «Про вищу освіту»; Наказ МОН України від 26.01.2015 №47 «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік»; Наказ МОН України від 01 червня 2016 № 600 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 № 1648); Лист МОН України від 13.03.2015 р. №1/9-126 «Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році»; Лист МОН України від 28.04.2017 р. № 1/9-239 «Про примірний зразок освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів»</p>	<p>Статут ЗВО; Положення про внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти; Положення про порядок розробки, реалізації, моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм у ЗВО (включаючи окремих розділ щодо спільних освітніх програм з іншими ЗВО, у тому числі, зарубіжними); Положення про гарантії та комітети освітніх програм; Рішення Вченої ради (наказ ректора) ЗВО про затвердження примірного договору про співпрацю із роботодавцями; Порядок (положення) створення спеціалізації у вищому закладі освіти; Порядок розроблення та запровадження власних програм (положення) освітньої, мистецької, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.3. Студентоцентричне навчання, вивчення та оцінювання</p> <p>Стандарт: Заклади повинні забезпечити реалізацію програм так, щоб заохотити студентів брати активну участь у розвитку освітнього процесу, а оцінювання студентів відображало б цей підхід.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 58); Закон України «Про вищу освіту» (п. 5, 6 ст. 40); Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1050 «Деякі питання стипендіального забезпечення».</p>	<p>Положення про організацію освітнього процесу у ЗВО; Положення про порядок оцінювання знань студентів; Положення про порядок підготовки та захисту магістерських робіт; Положення про організацію практики студентів; Положення про порядок опитування студентів щодо якості освіти у ВНЗ; Положення про вибірку перевірку рівня залишкових знань студентів; Положення про порядок подання та розгляду скарг студентів; Порядок забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти; Положення про наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених; Порядок забезпечення вільного вибору студентами навчальних дисциплін; Порядок переведення студентів на вакантні місця державного замовлення; Положення про преміювання працівників, докторантів, аспірантів і студентів за наукові здобутки</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.4. Зарахування, навчання, визнання кваліфікації і сертифікація студентів</p> <p>Стандарт:</p> <p>Заклади повинні повільно застосовувати визначені наперед та опубліковані інструкції, що охоплюють усі стадії «життєвого циклу» студента, наприклад, зарахування, досягнення, визнання та атестацію.</p>	<p>Закон України «Про вищу освіту» (ст. 6, 7, розділ VIII (ст. 44, 45, 46);</p> <p>Постанова КМУ від 12.08.2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність»;</p> <p>Наказ МОН України від 06.06.1996 р. N 191/153 «Про затвердження Положення про академічні відпустки та повторне навчання в вищих закладах освіти»;</p> <p>Положення про порядок переведення, відраховання та поновлення студентів вищих закладів освіти, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 15.07.1996 р. № 245;</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 року № 193 «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка»;</p> <p>Наказ МОН України від 12.05.2015 №525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки».</p>	<p>Правила прийому до закладу вищої освіти на відповідний рік;</p> <p>Положення про визнання результатів попереднього навчання;</p> <p>Положення про академічну мобільність;</p> <p>Положення про екзаменаційну комісію у закладі вищої освіти;</p> <p>Порядок організації академічної мобільності здобувачів вищої освіти;</p> <p>Порядок замовлення, виготовлення документів про вищу освіту;</p> <p>Положення про оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти;</p> <p>Порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти;</p> <p>Положення про визнання документами про вищу освіту, виданих закладами вищої духовної освіти, статуту (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, під час зарахування вступників на навчання;</p> <p>Угоди про спільні освітні програми з іншими ВНЗ (включаючи іноземні), а також рішення ученої ради про затвердження форми спільного диплому;</p> <p>Рішення Вченої ради про затвердження форми спільного диплома.</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.5. Викладацький склад Стандарт: Заклади повинні переконались у компетентності своїх викладачів. Вони мають застосовувати чесні і прозорі процеси щодо прийняття на роботу та розвитку персоналу.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 54, 57-61); Закон України «Про вищу освіту» (ст. 52-60). Постанова КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність»; Постанова КМ України від 19 серпня 2015 р. № 656 «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту»; Постанова КМУ від 30.12.2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти (Кадрові вимоги щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти розміщені у додатку 12 до Ліцензійних умов у підпунктах 1-16 пункту 5 приміток до вказаного додатку)»(зазначені <u>Кадрові вимоги чинні до 1 вересня 2018 року</u>); Постанова КМУ від 10 травня 2018 року № 347 «Про внесення змін до Постанови КМУ від 30.12.2015 р. № 1187», якою викладено у новій редакції Ліцензійні умови здійснення освітньої діяльності»; Наказ МОН України від 24.01.2013 р. № 48 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів»;</p>	<p>Статут ЗВО; Положення про порядок періодичного оцінювання професійної компетентності науково-педагогічних працівників; Положення про академічну мобільність науково-педагогічних працівників ВНЗ; Положення про відділ управління персоналом; Порядок проведення конкурсної відбору на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників; Положення про види навчальної роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників відповідно до їхніх посад; Порядок присвоєння вченого звання професора, доцента та старшого дослідника; Порядок присвоєння званнями вищої освіти та науковими установами вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, а також порядок позбавлення вчених звань; Порядок забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти; Положення про підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; Положення про підвищення кваліфікації інших працівників закладу освіти;</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.6. Навчальні ресурси та підтримка студентів Заклади повинні мати відповідне фінансування для навчальної та викладацької діяльності, забезпечуючи адекватні та легкодоступні навчальні ресурси і підтримку студентів.</p>	<p>Наказ МОН України від 05.10.2015 № 1005 «Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладанні з ними трудових договорів (контрактів)»; Наказ МОН України від 14.01.2016 № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам»; Типове положення про атестацію педагогічних працівників, затверджене наказом МОН України від 06.10.2010 р.; Порядок проведення атестації педагогічних працівників встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;</p>	<p>Положення про визнання іноземних документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання під час прийняття на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників; Положення про преміювання працівників, докторантів, аспірантів і студентів за наукові здобутки;</p>
	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 78) Закон України «Про вищу освіту» (п.б. ст. 26); Постанова КМУ від 30.12.2015 р. № 1187 «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти»; Постанова КМУ від 10 травня 2018 року № 347 «Про внесення змін до Постанови КМУ від 30.12.2015 р. № 1187», якою викладено у новій редакції Ліцензійні умови здійснення освітньої діяльності»; Постанова КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність».</p>	<p>Положення про навчально-методичне забезпечення навчального процесу; Положення про організацію практики студентів; Положення про кураторів груп (туторів); Положення про кафедру; Положення про Центр академічної мобільності ВНЗ; Положення про академічну мобільність ВНЗ; Положення про Центр працевлаштування ВНЗ; Положення про сприяння працевлаштуванню випускників ЗВО; Положення про бібліотеку ВНЗ; Порядок призначення академічних стипендій;</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.7. Управління ін-формацією Стандарт: Заклади повинні забезпечити збір, аналіз і використання відповідної інформації для ефективного управління своїми програмами та іншою діяльністю.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 79, 74) Закону України «Про вищу освіту» (ст. 8); Постанова КМУ від 13.07.2011 р. № 752 «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти».</p>	<p>Порядок призначення соціальних стипендій; Порядок здійснення інших форм освітнього процесу та видів навчальних занять у закладі вищої освіти, які не зазначені в законі. Положення про організацію освітнього процесу; Положення про порядок оцінювання знань студентів; Положення про кафедру; Положення про Вчену раду факультету; Положення про комітети освітніх програм; Положення про інформаційно-обчислювальний центр; Положення про відділ маркетингу.</p>
<p>1.8. Публічна інформація Стандарт: Заклади повинні публікувати зрозумілу, точну, об'єктивну, своєчасну та легкодоступну інформацію про свою діяльність з охопленням програм.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 30); Закон України «Про вищу освіту» ч. 2 ст. 16, п.п.4 п.3 ст.32, ст. 79; Закон України «Про інформацію»; Закон України «Про доступ до публічної інформації»</p>	<p>Порядок подання публічної інформації (наказ чи положення) на веб-ресурсах та ЗМІ; Порядок забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; Положення про веб-ресурси; Порядок надання платних освітніх та інших послуг у закладі вищої освіти.</p>

Продовження табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.9. Поточний моніторинг і періодичний перегляд програм</p> <p>Стандарт: Заклади повинні проводити моніторинг і періодичний перегляд програм, щоб гарантувати, що вони досягають встановлених для них цілей та відповідають потребам студентів і суспільства. Ці перегляди повинні проводити до безперервного вдосконалення програми. Про будь-які зміни, заплановані або вжиті як результат перегляду, треба інформувати всі зацікавлені сторони.</p>	<p>Закону України «Про вищу освіту» (п.2 ч. 2 ст. 16).</p>	<p>Положення про організацію освітнього процесу у ВНЗ;</p> <p>Положення про порядок оцінювання знань студентів;</p> <p>Положення про моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм.</p>

Закінчення табл. 3.1.1

1	2	3
<p>1.10. Циклічне зовнішнє забезпечення якості</p> <p><i>Стандарт:</i> Заклади повинні про- ходити зовнішнє забезпечення якості відповідно до ESG на циклічних засадах.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 46, 48, 49); Закон України «Про вищу освіту» (ст. 24, ст. 25); Закон України «Про ліцензування видів госпо- дарської діяльності»; Постанова КМУ № 1187 від 30.12.2015 р. «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти»; Постанова КМУ від 10 травня 2018 року № 347 «Про внесення змін до Постанови КМУ від 30.12.2015 р. № 1187», якою викладено у новій редакції Ліцензійні умови здійснення освітньої діяльності.</p>	<p>Рішення Вченої ради ЗВО про ініціювання про- цедури зовнішнього оцінювання якості вищої освіти; Договір між ЗВО та незалежним агентством за- безпечення якості вищої освіти про проведен- ня процедури зовнішнього оцінювання якості освітньої програми/програм.</p>

Законом України «Про освіту» на законодавчому рівні задекларовано мету розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні. Зокрема, в ч.1 ст. 41 цього закону визначено, що метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти є:

- гарантування якості освіти;
- формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою;
- постійне та послідовне підвищення якості освіти;
- допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти.

Зазначені цілі є тими вихідними принципами, реалізація та постійне дотримання яких забезпечить належне функціонування системи забезпечення якості освіти.

Законом України «Про освіту» (ч.3 ст. 41) визначено одним із складових елементів системи забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти. Цю стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти ЗВО повинен сформувати самостійно з урахуванням усіх елементів системи забезпечення якості освіти, законодавчих вимог, на основі своєї автономії на принципів прозорості.

Закон України «Про освіту» є базовим законом, який у загальних рисах окреслює основні принципи функціонування освітньої галузі, а основні деталі того, як відбуватиметься процес отримання освіти і підвищення її рівня, характеризується у спеціальних законах.

Закон України «Про вищу освіту» містить одну з головних місій – це університетська автономія передусім в академічній, організаційній та фінансовій сферах, яка повинна бути одним зі складових механізму забезпечення якості освіти.

Аналіз положень Закону України «Про вищу освіту» щодо політики забезпечення якості освіти свідчить про таке.

Формування політики внутрішнього забезпечення якості у ЗВО передбачає Закон України «Про вищу освіту» (ст. 16). Згідно зі ст. 16 «Забезпечення якості вищої освіти» Розділ V цього Закону система забезпечення якості вищої освіти в Україні охоплює три складові, а саме:

- 1) системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);
- 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;
- 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) відповідно до ч. 2 ст. 16 цього Закону охоплює комплекс таких основних процедур і заходів:

- 1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- 4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- 5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- 6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- 8) забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, в тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату;
- 9) інших процедур і заходів.

Зокрема, Законом України «Про вищу освіту» визначено вимогу про наявність у ЗВО системи внутрішнього забезпечення якості та наведено основні процедури і заходи, які застосовує ЗВО у своїй діяльності для внутрішнього забезпечення якості. Однак з урахуванням законодавчо закріпленої автономії ЗВО цим Законом не визначено вичерпного переліку таких процедур і заходів з реалізації системи внутрішнього забезпечення якості, що надає ЗВО самостійно визначати додаткові процедури і заходи.

Аналіз нормативно-правового регулювання, а саме абзацу 2 ч. 2 ст. 16 закону України «Про вищу освіту» дає підстави дійти таких висновків:

- Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти повинно затвердити вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти;
- ЗВО подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти або акредитованим ним незалежним установам звіт оцінювання та забезпечення якості вищої освіти для оцінки на предмет її відповідності вимогам системи, що затверджує Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

У подальших статтях розділу V «Забезпечення якості вищої освіти» деталізовано елементи забезпечення якості освіти.

Значно посилено антиплагіатні норми і відповідальність за них (обов'язкове оприлюднення наукових праць). Відповідно до частини 2 ст. 16 Закону, система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає, зокрема, забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників закладів вищої освіти і здобувачів вищої освіти (п. 8).

Долучення українських університетів до загальноєвропейського простору вищої освіти також вимагає від закладів, аби процес забезпечення якості в них був прозорим та «формалізованим» – створений відповідний підрозділ, дотримані вимоги згідно з низкою міжнародних стандартів.

Відповідно до ч. 6 ст. 10 Закону України «Про вищу освіту», стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє централь-

ний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Крім того, Міністерство освіти і науки України згідно з ч. 6 ст. 13 цього Закону утворює Науково-методичну раду, яка за участю Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти розробляє методологію, методичні рекомендації щодо розроблення стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти, а також науково-методичні комісії, що розробляють стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти.

На законодавчому рівні з урахуванням європейських стандартів закріплено склад Науково-методичної ради та науково-методичних комісій. Зокрема, відповідно до абзацу 2 ч.6 ст. 13 цього Закону склад Науково-методичної ради та науково-методичних комісій формується з представників держави, роботодавців та їхніх об'єднань, закладів вищої освіти усіх форм власності, наукових установ, Національної академії наук України та галузевих національних академій наук, професійних асоціацій, міжнародних експертів.

На виконання зазначеної норми цього Закону Міністерство освіти і науки України розробило та затвердило Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2016 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 № 1648).

Рекомендації попередньо були схвалені у два етапи. Зокрема, спершу, розглянуті та схвалені сектором вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (протокол від 29.03.2016 № 3). У подальшому, схвалені колегією Міністерства освіти і науки України (протокол від 28.04.2016 № 5/6-4). У грудні 2017 р. ці стандарти зазнали відповідних доповнень з урахування нового Закону України «Про освіту» і, відповідно, змін до Закону України «Про вищу освіту», зокрема, в аспекті інституційної акредитації, видів кваліфікації та ін. Зазначені зміни схвалені сектором вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (протокол № 19 від 23.11.2017 р.).

Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти мають такий зміст: Вступ, Основні терміни та їхнє визначення (тезаурус), Структура Стандарту вищої освіти, Рекомендації щодо розроблення змісту Стандарту, Перелік рекомендованих джерел. У документі наголошено на структурі Стандарту вищої освіти, а особливо на рекомендаціях щодо формування компетентностей (інтеральна компетентність, загальні компетентності, професійні) та результатів навчання. Згідно з Методичними рекомендаціями під час формування інтегральної компетентності за основу використовують опис відповідного кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій (НРК): молодший бакалавр (рівень 5), бакалавр (рівень 6), магістр (рівень 7), доктор філософії (рівень 8).

Перелік загальних компетентностей відповідно до Методичних рекомендацій корелює з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК та має містити 5–15 компетентностей з урахуванням рівня освіти. Рекомендованим є вибір загальних компетентностей з переліку проекту TUNING. Щодо результатів навчання, то методичні рекомендації визначили, що перелік рекомендованих спеціальних (фахових, предметних) компетентностей корелює з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК. Орієнтовна кількість спеціальних компетентностей, зазвичай, не перевищує 10–20 компетентностей з урахуванням рівня освіти. Рекомендованим є вибір спеціальних (фахових, предметних) компетентностей з переліків проекту TUNING (які, не є вичерпними).

Вдалим, на погляд авторів, є звернення уваги у Методичних рекомендаціях на те, що компетентності випускника відображають погляд зовнішніх замовників: роботодавців, професійних асоціацій, випускників тощо на освітню та/або професійну підготовку і мають максимізувати здатність до працевлаштування. Саме відображення зовнішніх поглядів і максимізація здатності до працевлаштування є одними з головних цілей формування компетентностей випускника.

З метою забезпечення кореляції визначених компетентностей, про які йдеться у Стандарті, з класифікацією компетентностей НРК у процесі розроблення Стандарту використовують матрицю відповідності визначених Стандартом компетентностей та дескрипторів НРК, яка є інформаційним додатком до Стандарту.

Для спеціальностей, у межах яких відбувається підготовка фахівців за регульованими професіями, за спеціалізаціями відповідно до професійних стандартів, які затверджені у встановленому порядку, можливим є наведення окремих переліків компетентностей для спеціалізацій.

Методичні рекомендації закріпили основні положення щодо результатів навчання. Передбачено, що кінцеві, підсумкові та інтегративні результати навчання визначають нормативний зміст підготовки. Загальна кількість становить 15–25 результатів навчання, які корелюють з визначеним вище переліком загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Крім того, визначили основні критерії, яким повинні відповідати результати навчання (серед яких: бути чіткими й однозначними, чітко окреслювати зміст вимог до здобувача вищої освіти; бути діагностичними (тобто результати навчання повинні мати об'єктивні ознаки їхнього досягнення чи недосягнення); бути вимірюваними (передбачати спосіб та шкалу для вимірювання досягнення результату прямими або непрямими методами, рівнів досягнення складних результатів); бути сформульованими відповідно до правил (подано далі) і правила визначення та формулювання результатів навчання (рекомендовано: визначити, якій сфері та якому ієрархічному рівню має відповідати результат навчання; визначити дієслово відповідного рівня; окреслити предмет вивчення або предмет дії (іменник, що вживають за дієсловом); за необхідності навести умови/обмеження, за яких потрібно репрезентувати результат навчання.

Рекомендовано також використовувати матрицю відповідності визначених Стандартом результатів навчання та компетентностей у процесі розроблення Стандарту з метою співвіднесення визначених результатів навчання та компетентностей, зазначених у Стандарті, а для забезпечення системності та ідентичності під час опису результатів навчання рекомендовано використовувати одну з визнаних класифікацій, зокрема, за авторством Б. Блума.

Важливим, на наш погляд, є закріплення концептуального положення щодо стандартів вищої освіти. Зокрема, у Вступі визначено, що нові стандарти вищої освіти є наступним поколінням стандартів і замінюють собою Галузеві стандарти вищої освіти (ГСВО), які роз-

робляли у 2002–2014 роках відповідно до законодавства. Стандарти ґрунтуються на компетентісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING). Це справді кроки до європейського освітнього простору.

Важливим елементом у системі внутрішнього забезпечення якості освіти є освітні програми (освітньо-професійні, освітньо-наукові).

Основою для розроблення освітньої програми відповідно до Закону України «Про вищу освіту» є стандарт освіти відповідного рівня (за наявності). Однак сьогодні стандарти освіти за спеціальностями перебувають у різному стані підготовки.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про вищу освіту», стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їхньої наявності).

Законом України «Про освіту» надано загальну характеристику освітньої програми (ст. 33). Основними елементами освітньої програми визначено:

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою; перелік освітніх компонентів та їхню логічну послідовність; загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Освітні програми розробляють заклади освіти, наукові установи, інші суб'єкти освітньої діяльності та затверджують у встановленому законом порядку.

Обов'язковий для ЗВО під час формування освітніх програм Закон України «Про освіту» визначив закріплення в освітній програмі освітніх компонентів для вільного вибору здобувачів освіти.

Згідно з новелою Закону України «Про освіту» в закладів спеціалізованої освіти, освітніх об'єднань та закладів освіти, що здійснюють освітню діяльність на різних рівнях освіти, є змога використовувати наскрізні освітні програми, які охоплюють різні рівні освіти та розроблені, затверджені (акредитовані) відповідно до цього Закону та спеціальних законів.

Вимоги щодо механізму розроблення і затвердження освітніх програм у закладах вищої освіти визначені та конкретизуються в таких документах: Закон України «Про вищу освіту», Наказ МОНУ від 16.09.2014 р. №1048 «Про затвердження Плану заходів МОН щодо виконання Закону України від 01.07.2014 р. №1556-VII «Про вищу освіту», Постанова КМУ від 29.04.2015 р. №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»; Лист МОН України від 28.04.2017 р. № 1/9-239 «Про примірний зразок освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів» та ін.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (п. 17 ст. 1) освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їхнього вивчення, кількість кредитів ЄКТС, потрібних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти

Сьогодні вищі заклади освіти розробляють положення, порядки, якими регулюють питання формування освітніх програм відповідно до наданого примірного зразка Міністерства освіти і науки України.

Щодо порядку затвердження освітніх програм у ЗВО., то відповідно до п. 8 ч.1 ст. 36 Закону України «Про вищу освіту» до повноважень Вченої ради ЗВО належить затвердження освітніх програм і навчальних планів для кожного рівня вищої освіти та спеціальності.

Здійснення освітньої діяльності ЗВО за новими освітніми програмами (освітньо-професійними та освітньо-науковими) розпочалося з 01 вересня 2016 р. Зазначені освітні програми розроблені ЗВО самостійно з урахуванням законодавчих вимог.

Враховуючи законодавчо закріплену автономію ЗВО навчальні плани та організація освітнього процесу вони здійснюють самостійно з урахуванням вимог Закону України «Про вищу освіту» без регуляторних функцій Міністерства освіти і науки України.

Для користування у роботі ЗВО листом від 28.04.2017 р. Міністерство освіти і науки України скерувало примірний зразок освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти з урахуванням автономії ЗВО щодо формування змісту та переліку компонент освітніх програм.

Закон України «Про освіту» передбачив низку змін до Закону України «Про вищу освіту», серед яких визначив новий обов'язок як науково-педагогічного працівника, так і здобувача вищої освіти, а саме: дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності (ст. 58). Зокрема, законом визначено поняття академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Однак, існує необхідність визначення порядку і принципів оцінки вказаної доброчесності, що потребує додаткового регулювання.

З урахуванням принципу студентоцентричного навчання Закон України «Про вищу освіту» (п. 5, 6 ст. 40) передбачає обов'язкову участь студентів в організації освітнього процесу щодо:

- 1) відрاهування студентів (курсантів) із закладу вищої освіти та їхнє поновлення на навчання;
- 2) переведення осіб, які навчаються в закладі вищої освіти за державним замовленням, на навчання за контрактом за кошти фізичних (юридичних) осіб;

- 3) переведення осіб, які навчаються в закладі вищої освіти за кошти фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням;
- 4) призначення заступника декана факультету, заступника директора інституту, заступника керівника закладу вищої освіти;
- 5) поселення осіб, які навчаються в закладі вищої освіти, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку;
- 6) затвердження правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти в частині, що стосується осіб, які навчаються;
- 7) діяльність студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються в закладі вищої освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості освіти відповідно до ч. 2 п. 3 Ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» передбачає таку процедуру, як щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб. ЗВО відповідно до закріпленого законодавчого положення повинен:

- по-перше, здійснювати щороку оцінювання здобувачів вищої освіти;
- по-друге, затвердити у встановленому порядку положення про проведення цього оцінювання;
- по-третє, забезпечувати регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті ЗВО, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб.

Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1050 «Деякі питання стипендіального забезпечення» передбачає новий Порядок призначення і виплати стипендій особам, які навчаються за денною формою навчання. Визначено, що академічні стипендії призначають згідно з рейтингом успішності, який складають на підставі навчальних досягнень студента протягом останнього навчального семестру по кожному факультету, курсу, спеціальності. Водночас складова успішності у рейтингу становить не менше 90 % рейтингового балу. Процедуру визначення рейтингових балів ви-

значає заклад освіти самостійно. До складу комісії, до повноважень якої належать питання призначення стипендій студентам закладів вищої освіти, входять не менше 50 % представників студентського самоврядування та первинних профспілкових організацій студентів та аспірантів. Стипендії студентів, які посядуть найвищі рейтингові позиції, збільшуються на 45%.

Розділ VIII Закону України «Про вищу освіту» закріплює основні положення щодо доступу до вищої освіти, прийому, відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти.

Одним із ключових аспектів Закону України «Про вищу освіту» є надання права на участь у програмах академічної мобільності усім учасникам освітнього процесу. З метою реалізації цього права учасників освітнього процесу розроблено Міністерством освіти і науки України, а затверджено Кабінетом Міністрів України Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність (постанова КМУ від 12.08.2015 р. № 579).

Цим нормативно-правовим актом визначено види та форми академічної мобільності, закріплено механізм визнання результатів навчання на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальна системи (ЄКТС), зокрема, шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів, збереженням місця навчання та стипендії для студентів та місця роботи для працівників вищих закладів освіти, які беруть участь у програмах академічної мобільності. Затверджений порядок реалізації права на академічну мобільність учасниками освітнього процесу є важливим кроком у процесі імплементації Закону України «Про вищу освіту» та створенням дієвого інструментарію для міжнародної співпраці з іноземними закладами освіти. Однак у процесі застосування зазначеного положення виникали певні труднощі в його застосуванні, тому сьогодні Міністерство освіти і науки України розробило проект змін до цього нормативно-правового акту, зокрема, розширено перелік форм академічної мобільності, врегульовано механізм відправлення учасників освітнього процесу до інших закладів освіти тощо.

Міністерством освіти і науки України проведено спробу прийняти нові узгоджені нормативно-правові акти. Зокрема, наказом МОН

Україні від 18.01.18 “Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також надання їм академічної відпустки” введено дію нове положення та зупинена дія “Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти”, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 15.07.1996 р. № 245, та наказу МОН України від 06.06.1996 р. N 191/153 «Про затвердження Положення про академічні відпустки та повторне навчання в вищих закладах освіти» – це застарілі нормативно-правові акти, які потребували перегляду та змін відповідно до норм нового законодавства. Невідповідність положень цих документів Закону України «Про вищу освіту» створювали правові колізії та суперечності, що потребувало врегулювання. Новостворений нормативний документ повинен був вирішити ці правові колізії та значно розширити права учасників освітнього процесу. Однак у лютому 2018 р. Міністерство юстиції України не провело державної реєстрації цього нормативно-правового акту та наказом від 12 лютого 2018 року № 336/5 «Про повернення нормативно-правового акту без державної реєстрації на доопрацювання» відправило його на доопрацювання до Міністерства освіти і науки України. Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.03.2018 № 237 «Про скасування наказу МОН від 18.01.2018 р. № 54» скасовано новий наказ МОН “Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також надання їм академічної відпустки”. Отже, сьогодні чинні старі положення про переведення, відрахування та поновлення студентів, а також про академічні відпустки та повторне навчання. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 року № 193 «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка» і деталізовані у наказі МОН від 12.05.2015 №525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки» визначили основний зміст документів про вищу освіту, надавши ЗВО право на самостійне розміщення інформації, дизайн та форму документа.

Законом України «Про вищу освіту» право визнання освітніх кваліфікацій надано закладам вищої освіти. Зокрема, види, зміст і структура документів про вищу освіту, а саме: диплом молодшого бакалавра, диплом бакалавра, диплом магістра, диплом доктора філософії, диплом доктора наук та додатку до диплома про вищу освіту, визначені цим законом статтею 7, та затверджені у Постанові Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року № 193 «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка» і деталізовані в наказі Міністерства освіти і науки України від 12.05.2015 №525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки». Однак дизайн, форму та виготовлення цих документів здійснює заклад вищої освіти. Нові форми документів про вищу освіту відповідають вимогам стандартів ЄПВО, чітко ідентифікують присвоєні кваліфікації та містять необхідну інформацію про результати навчання особи за відповідною програмою. Перевагою нових документів є те, що їх укладають двома мовами (українською та англійською), внаслідок чого полегшується їхнє сприйняття та спрощується процедура визнання за межами України. Водночас з упровадженням цих документів ліквідована практика двох додатків диплома про вищу освіту (Додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) видавали в Україні на вимогу студента після затвердження в 2010 р. відповідного порядку разом з додатком традиційної форми).

Документ про вищу освіту державного зразка видає заклад вищої освіти тільки за акредитованою освітньою програмою. За неакредитованою освітньою програмою заклади вищої освіти виготовляють і видають власні документи про вищу освіту у порядку та за зразком, що визначені вченою радою закладу вищої освіти. Однак насправді нез'ясованим залишається питання щодо значення документа про вищу освіту, виданого за неакредитованою освітньою програмою під час працевлаштування.

Наказом МОН України від 05.05.2015 № 504 «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту» затверджено Порядк визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти, а наказом МОН України від 19.05.2016 № 537 «Про

затвердження Порядку проведення атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року» надано реальну можливість визнати періоди навчання в інших закладах освіти та визнавати результати навчання. До того ж, наприклад, майже неможливим було перезарахування дисципліни, яка відрізнялась за формулюванням назви чи за обсягом кредитів.

Порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти визначає компетентний орган з цих питань. Зокрема, закладам освіти надано таке право з метою зарахування власника Документа на навчання та/або на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника до цього закладу вищої освіти. Рішенням закладу вищої освіти про визнання підтверджується право власника Документа на продовження навчання або працевлаштування у цьому закладі вищої освіти, про що видають свідоцтво про визнання іноземного документа про освіту Міністерством освіти і науки України. Однак після ухвалення нового Закону України «Про освіту» та змін до Закону України «Про вищу освіту» зазначений документ підлягає оновленню з урахування запровадження нової термінології. Крім того, у процесі реалізації закладами освіти цього нормативно-правового акту виникають питання щодо необхідності уточнення вимог до висновку, який приймає Вчена рада закладу освіти і подає до Міністерства освіти і науки для реєстрації та видачі свідоцтва, оскільки в документі це питання чітко не врегульовано.

Закон України «Про вищу освіту» передбачив нові умови прийому на навчання до закладів вищої освіти; визначення, програми, процедуру та порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання; підстави та процедури відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення здобувачів вищої освіти. Здобуття вищої освіти можливе на підставі зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, яке здійснюється спеціально уповноваженою державою установою відповідно до порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, встановленого Кабінетом Міністрів України (ст. 45). Умови прийому до закладів вищої освіти

України щороку затверджує Міністерство освіти і науки України, на підставі яких вищі заклади освіти приймають правила прийому з додатковими своїми умовами.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Основними принципами атестації відповідно до цього Закону є відкритість та гласність. Здобувачі вищої освіти та інші особи, присутні на атестації, у тому числі під час захисту дисертації, можуть вільно здійснювати аудіо- та/або відеофіксацію процесу атестації.

З урахуванням європейських стандартів закріплено положення щодо складу екзаменаційної комісії. Зокрема, атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра, здійснює екзаменаційна комісія, до складу якої можуть бути включені представники роботодавців та їхніх об'єднань, відповідно до положення про екзаменаційну комісію, затвердженого вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи). Зокрема, ЗВО за результатами проведеної атестації на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

Безперечно, найважливішими учасниками освітнього процесу, які забезпечують якість викладання, є науково-педагогічні та педагогічні працівники.

Законом України «Про освіту» (ст. 54) передбачено певний спектр прав та обов'язків педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, яких залучають до освітнього процесу. Однак деякі закріплені права потребують розроблення нормативно-правових актів з метою подальшої реалізації цих прав, зокрема, забезпечення житлом у першочерговому порядку, пільгові кредити для індивідуального і кооперативного будівництва; забезпечення службовим житлом з усіма комунальними зручностями у порядку, передбаченому законодавством, тощо.

Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закріплений у ст. 59 цього

Закону. Важливим є те, що на законодавчому рівні з урахуванням європейських стандартів закріпили поняття професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників, який передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання, а також обов'язок закладів освіти, в яких працюють педагогічні та науково-педагогічні працівники, сприяти їхньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації.

У ч. 2 ст. 59 Закону України «Про освіту» закріпила такі види підвищення кваліфікації: навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо, та різні форми (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо).

Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію в закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Результати підвищення кваліфікації у таких закладах освіти не потребують окремого визнання і підтвердження.

Законом України «Про вищу освіту» визначено для науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників обов'язок підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію. Основними шляхами підвищення кваліфікації визначено навчання в закладах або підрозділах післядипломної освіти, стажування в Україні та за її межами. Підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників повинне відбуватись не частіше ніж один раз на п'ять років із збереженням середньої заробітної плати. Результати підвищення кваліфікації та проходження стажування враховують під час проведення атестації педагогічних працівників та під час обрання на посаду за конкурсом чи укладення трудового договору з науково-педагогічними працівникам, а також у разі проведення процедури ліцензування освітньої діяльності за відповідною спеціальністю чи акредитації освітньої програми.

Новелою Закону України «Про освіту» є можливість педагогічних та науково-педагогічних працівників підвищувати кваліфікацію в інших суб'єктах освітньої діяльності, фізичних та юридичних осіб. Результати підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника у таких суб'єктах визнають окремим рішенням педагогічної (вченої) ради. Умови і порядок визнання результатів підвищення кваліфікації у таких суб'єктах визначені порядком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, охоплюючи порядок оплати, умови і порядок визнання результатів підвищення кваліфікації, затверджує Кабінет Міністрів України. Нормативно-правові акти щодо підвищення кваліфікації, стажування науково-педагогічних та педагогічних працівників повинні відповідати Законам України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Крім того, врахувати також і ст. 59 Закону України «Про вищу освіту», згідно з якою підвищення кваліфікації передбачене і для інших працівників закладу вищої освіти, що є надзвичайно позитивним моментом і потребує правового регулювання порядку такого підвищення кваліфікації. МОН України відповідно до наказу № 1477 від 14.11.2017 року планує у 2018 р. подати новий Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників на розгляд Кабінету Міністрів України.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» посади науково-педагогічних працівників можуть займати особи, які мають науковий ступінь або вчене звання, а також особи, які мають ступінь магістра. Статутом закладу вищої освіти можуть бути встановлені відповідно до законодавства додаткові вимоги до осіб, які займають посади науково-педагогічних працівників. Під час заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників – завідувачів (начальників) кафедр, професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів укладенню трудового договору (контракту) передусім конкурсний відбір, порядок проведення якого затверджується вченою радою закладу вищої освіти. Однак законом передбачено і виняток з правила, наприклад, у разі неможливості забезпечення освітнього процесу наявними штатними працівниками вакантні посади науково-педагогічних працівників можуть заміщуватися за

трудоим договором до проведення конкурсного заміщення цих посад у поточному навчальному році. Основні права, обов'язки та гарантії науково-педагогічним, науковим, педагогічним та іншим працівникам закладів вищої освіти, основні посади наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників та порядок їхнього заміщення, а також питання робочого часу врегульовані Законом України «Про вищу освіту» (ст. 55–59) та можуть деталізуватись у локальних нормативних актах закладів освіти (наприклад, колективний договір, наказ ректора та ін.). Контроль якості кадрового забезпечення здійснюється під час проведення процедур ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітньої програми (або інституційної акредитації), оскільки відповідними нормативними документами передбачені кадрові вимоги щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти.

Закон України «Про освіту» (ст. 30) закріпив один з основних європейських стандартів – це прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти.

Закріплено на законодавчому рівні обов'язок закладів освіти формувати відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність та оприлюднювати таку інформацію.

Крім того, заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх веб-сайтах (у разі їхньої відсутності – на веб-сайтах своїх засновників) відкритий доступ до такої інформації та документів:

- статут закладу освіти;
- ліцензії на провадження освітньої діяльності;
- сертифікати про акредитацію освітніх програм, сертифікат про інституційну акредитацію закладу вищої освіти;
- структура та органи управління закладу освіти;
- кадровий склад закладу освіти згідно з ліцензійними умовами;
- освітні програми, що реалізуються в закладі освіти, та перелік освітніх компонентів, що передбачені відповідною освітньою програмою;
- ліцензований обсяг та фактична кількість осіб, які навчаються у закладі освіти;

- мова (мови) освітнього процесу;
- наявність вакантних посад, порядок і умови проведення конкурсу на їх заміщення (у разі його проведення);
- матеріально-технічне забезпечення закладу освіти (згідно з ліцензійними умовами);
- напрями наукової та/або мистецької діяльності (для закладів вищої освіти);
- наявність гуртожитків та вільних місць у них, розмір плати за проживання;
- результати моніторингу якості освіти;
- річний звіт про діяльність закладу освіти;
- правила прийому до закладу освіти;
- умови доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- розмір оплати за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації здобувачів освіти;
- перелік додаткових освітніх та інших послуг, їхня вартість, порядок надання та оплати;
- інша інформація, яку оприлюднюють за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства.

Також заклади освіти, що отримують публічні кошти, та їхні засновники зобов'язані оприлюднювати на своїх веб-сайтах кошторис і фінансовий звіт про надходження та використання всіх отриманих коштів, інформацію про перелік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійну допомогу, із зазначенням їхньої вартості, а також про кошти, отримані з інших джерел, не заборонених законодавством.

З метою виконання цих законодавчих вимог щодо розміщення інформації закладам освіти потрібно передусім визначити відповідальних осіб за збір, формування та розміщення інформації, а також розробити системний порядок такого оприлюднення.

Закон України «Про вищу освіту» (ч. 2 ст. 16) визначає, що однією із процедур забезпечення внутрішньої системи якості освіти є забезпечення ЗВО публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації. Крім того, закон визначає обов'язок ЗВО оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах

та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань. Тобто ЗВО повинен максимально забезпечити прозорість та публічність для суспільства у сфері надання освітніх послуг.

У ст. 79 Закону України «Про вищу освіту» закріплено принцип відкритості прийняття рішення та діяльності у сфері вищої освіти. Передбачено, що інформація про процедури та результати прийняття рішень і провадження діяльності у сфері вищої освіти підлягає обов'язковому оприлюдненню на офіційних веб-сайтах та у засобах масової інформації, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб.

Також закон виокремлює обов'язковість громадського обговорення у трудовому колективі та колективі осіб, які навчаються, бюджету закладу вищої освіти, його видатків та доходів, стану майна закладу вищої освіти та порядку його використання.

Статут та інші документи закладу вищої освіти, якими регулюється порядок здійснення освітнього процесу, інформація про склад його керівних органів, а також бюджет закладу вищої освіти та річний, у тому числі фінансовий, звіт повинні бути оприлюднені на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти.

Заклади вищої освіти зобов'язані публікувати на своїх офіційних веб-сайтах:

- 1) кошторис закладу вищої освіти на поточний рік та всі зміни до нього;
- 2) звіт про використання та надходження коштів;
- 3) інформацію щодо проведення тендерних процедур;
- 4) штатний розпис на поточний рік.

3.2. Аналіз нормативно-правової бази щодо зовнішнього забезпечення якості освіти

Зовнішнє забезпечення якості освіти згідно із Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту» реалізується через дві процедури в Україні: ліцензування та акредитація.

Законом України «Про освіту» (ч. 3 ст. 41) розширено перелік процедур і заходів, які здійснюються для забезпечення системи якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) порівняно з переліком, передбаченим Законом України «Про вищу освіту» (ч. 2 ст. 16). Зокрема, Законом України «Про освіту» додатково визначені такі процедури та заходи:

- 1) оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- 2) оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти.

Ці додаткові заходи забезпечать проведення моніторингу управлінської діяльності усіх рівнів, зокрема, і керівників структурних підрозділів, а також дослідження прогресивних напрямів та проблем у такій діяльності. З цією метою першочерговим є надання уповноваженим органом методичної допомоги закладам вищої освіти у формуванні таких критеріїв (методичні рекомендації, інші документи надає Міністерство освіти і науки України відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України, яке затверджено постановою КМУ від 16.10.2014 №630 (п. 20, 68), правил і процедур оцінювання управлінської діяльності, а також затвердження та оприлюднення закладами освіти цих процедур.

Новим Законом України «Про освіту», на наш погляд, окреслено одну з основних ролей ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм. Зокрема, передбачено, що ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм є одними з основних інструментів, процедур та заходів забезпечення і підвищення якості освіти. Саме такі євроінтеграційні положення Закону України «Про освіту» та політика впровадження європейських стандартів і міжнародного досвіду у сфері вищої освіти дають змогу забезпечити якість вищої освіти на найвищому рівні (Табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Стандарт ESG-2015	Нормативне забезпечення зовнішнє
<p>1</p> <p>2.1. Урахування внутрішнього забезпечення якості: Зовнішнє забезпечення якості повинно стосуватись ефективності процесів внутрішнього забезпечення якості, описаних у Ч. 1 ESG.</p>	<p>2</p> <p>Закон України «Про вищу освіту» (ст. 16)</p>
<p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті: Зовнішнє оцінювання якості слід визначати і розробляти таким чином, щоб забезпечити його відповідність досягненню цілей і завдань, встановлених для нього, водночас враховуючи відповідні нормативні положення. До його розроблення і безперервного вдосконалення слід залучати стейкхолдерів.</p>	<p>Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13 червня 2012 р., № 689. Вимог до акредитації освітніх програм не розроблено.</p>
<p>2.3. Процеси запровадження: Процеси зовнішнього забезпечення якості повинні бути надійними, корисними, наперед визначеними, послідовно запроваджуваними і опублікованими. Вони включають: • самооцінювання або його еквівалент; • зовнішнє оцінювання, яке зазвичай включає відвідування закладу; • звіт за результатами зовнішнього оцінювання; • послідовні подальші дії за результатами оцінювання.</p>	<p>Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13 червня 2012 р., № 689. Вимог до акредитації освітніх програм не розроблено.</p>

Продовження табл. 3.2.1

1	2
<p>2.4. Незалежні (зовнішні) експерти: <i>Зовнішнє забезпечення якості повинно виконуватися групою незалежних (зовнішніх) експертів, яка включає представника (представників) від студентів.</i></p>	<p>«Про вищу освіту» (ст. 16). Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи затверджене наказом МОН України від 24.12.2003 р. №847 У перехідний період діє Акредитаційна комісія, яка на підставі висновку експертів та попередньої перевірки експертами Міністерства освіти і науки України акредитаційної справи освітньої програми приймає рішення про акредитацію освітньої програми за відповідною спеціальністю.</p>
<p>2.5 Критерії для результатів: <i>Будь-які висновки або судження, зроблені у результаті зовнішнього забезпечення якості, повинні ґрунтуватися на зрозумілих та опублікованих критеріях, які послідовно застосовуються, незалежно від того, чи призводять процес до прийняття офіційного рішення.</i></p>	<p>Закон України «Про вищу освіту». Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу (наказ 13.06.2012 № 689) Сьогодні діють ще старі критерії проведення оцінки.</p>
<p>2.6. Звітування: <i>Повні експертні звіти повинні публікуватися, вони мають бути зрозумілими і доступними для академічної спільноти, зовнішніх партнерів та інших зацікавлених осіб. Якщо агентство приймає будь-яке офіційне рішення на основі цих звітів, рішення слід опублікувати разом зі звітом.</i></p>	<p>Закон України «Про вищу освіту»; Нормативні документи, що стосуються ліцензування та акредитації ЗВО</p>
<p>2.7. Скарги і апеляції: <i>Процеси розгляду скарг та апеляцій слід чітко визначити як частину моделі процесів зовнішнього забезпечення якості та повідомити про них заклади.</i></p>	<p>Закон України «Про вищу освіту» Порядок акредитації освітніх програм, процеси розгляду скарг та апеляції необхідно чітко прописати у Положення про проведення акредитації освітніх програм. Сьогодні положення ще не розроблено.</p>

Продовження табл. 3.2.1

1	2
Стандарт ESG-2015	Нормативне забезпечення зовнішнє
<p>1.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості: Агентства повинні проводити діяльність щодо забезпечення якості як визначено у Частинах 2 ESG на регулярній основі. Вони повинні мати чіткі і зрозумілі цілі, що складають частину їх публічно доступної місії. Це повинно визначати щоденну роботу агентства. Агентства повинні забезпечувати залучення стейкхолдерів до свого управління і діяльності.</p>	<p>Закон України «Про вищу освіту» (ст. 20). Постанова Кабінету Міністрів України (від 15.04.2015 р. № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»), Статут НАЗЯВО</p>
<p>1.2. Офіційний статус: Агентства повинні мати офіційний юридичний статус та бути офіційно визнаними компетентними органами влади як агентства забезпечення якості.</p>	<p>Закон України «Про вищу освіту» (ст. 17). Статут НАЗЯВО</p>
<p>1.3. Незалежність: Агентства повинні бути незалежними та діяти автономно. Вони повинні повністю відповідати за свою роботу та її результати без впливу третіх сторін.</p>	<p>Закон України «Про вищу освіту» (ст. 17, 18, 19 та ст. 23) Статут НАЗЯВО</p>
<p>1.4. Тематичний аналіз: Агентства повинні регулярно публікувати звіти, що описують і аналізують загальні висновки їх діяльності щодо зовнішнього забезпечення якості.</p>	<p>Питання законодавчо, методично не врегульоване.</p>

Закінчення табл. 3.2.1

1	2
<p>1.5. Ресурси: Агентства повинні мати адекватні та належні ресурси, як людські, так і фінансові, для виконання своєї роботи.</p>	<p>Закон України «Про вищу освіту» (ст. 19, 22) Постанова КМ про «Деякі питання діяльності НАЗЯВО» від 27 липня 2016 р. Статут НАЗЯВО (підлягає оновленню з урахуванням законодавчих змін)</p>
<p>1.6. Внутрішнє забезпечення якості та професійна поведінка: Агентства повинні запровадити процеси для внутрішнього забезпечення якості стосовно визначення, забезпечення та поглиблення якості та добросовісності своєї діяльності.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 41) Закон України «Про вищу освіту» (ст. 19). Статут НАЗЯВО (підлягає оновленню з урахуванням законодавчих змін)</p>
<p>1.7. Циклічна зовнішня перевірка агенств: Агентства повинні проходити зовнішню перевірку принаймні раз на п'ять років, щоб продемонструвати відповідність ESG.</p>	<p>Закон України «Про освіту» (ст. 41) Закону України «Про вищу освіту» (ст. 19 (п.2), 22)</p>

3.3. Поняття ліцензування освітньої діяльності та ліцензійні вимоги

Ліцензування – це спроможність закладу освіти провадити освітню діяльність відповідно до встановлених Ліцензійними умовами вимог у сфері вищої освіти, на певному рівні вищої освіти за певною спеціальністю.

Протягом тривалого періоду часу до 2014 р. заклади вищої освіти усіх форм власності зобов'язані були проходити процедури зовнішнього забезпечення якості у зв'язку з обмеженістю термінів дії ліцензій на провадження освітньої діяльності за відповідною спеціальністю (від п'яти до десяти років залежно від рівня програми та типу закладу освіти). Однак з ухваленням Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ліцензії на право провадження освітньої діяльності стали безстроковими, натомість заклади освіти зобов'язанні забезпечувати провадження освітньої діяльності відповідно до встановлених ліцензійних вимог.

Сьогодні відносини у галузі ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти регулює Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (далі – Ліцензійні умови) та інші нормативно-правових акти.

Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» (п. 6 ч. 1 ст. 7) закріплено, що освітня діяльність ліцензується з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами у сфері освіти. Зазначені законодавчі зміни до цього положення намагались вирішити колізію між базовим Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та Законом України «Про вищу освіту», легалізувавши тим самим спеціальний порядок ліцензування у сфері вищої освіти визначений ст. 24 цього закону.

Ліцензування освітньої діяльності відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 43) – це процедура визнання спроможності юри-

дичної особи або фізичної особи надати освітні послуги на певному рівні освіти відповідно до ліцензійних умов.

Для закладів вищої, післядипломної, фахової передвищої, професійної освіти таку процедуру ліцензування здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки – Міністерство освіти і науки України (ч. 2 ст. 43 Закону України «Про освіту»).

Законом України «Про освіту» передбачено, що ліцензійні умови визначені окремо для кожного рівня освіти спеціальним законом. У сфері вищої освіти в Законі України «Про вищу освіту» йдеться, що ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти відбувається на підставі і в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти».

З аналізу зазначених нормативно-правових можна виокремити вимоги для отримання ліцензії та механізм здійснення ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти.

I. Вимоги для отримання ліцензії:

- 1) кадрові вимоги;
- 2) технологічні вимоги.

II. Механізм здійснення ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти:

- 1) процедура (правила) проведення ліцензування освітньої діяльності та основні вимоги;
- 2) органи, які проводять ліцензування освітньої діяльності (рис. 3.3.1).

Законом України «Про вищу освіту» передбачено такий порядок здійснення ліцензування освітньої діяльності:

1. Подання до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти письмової заяви та документів, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю.
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у двомісячний строк з дня надходження заяви та документів проводить ліцензійну експертизу.
3. За результатами ліцензійної експертизи видає заявникові експертний висновок.

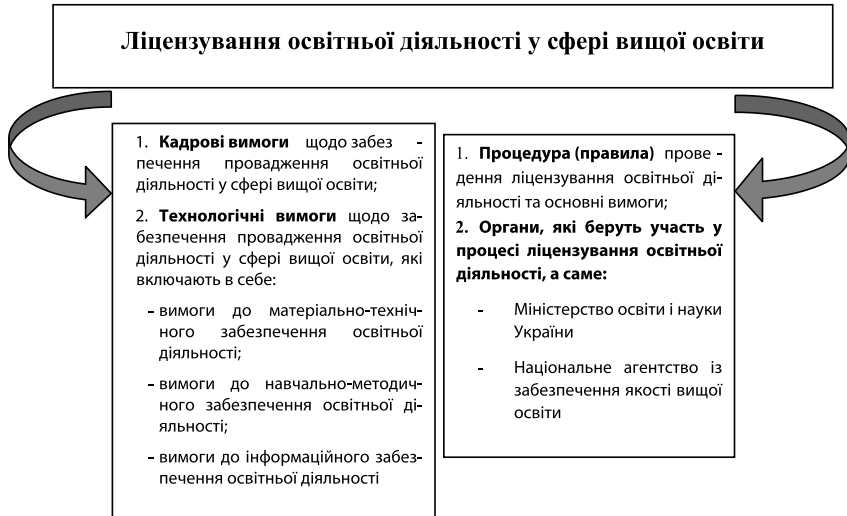

Рис. 3.3.1. Ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти

4. Заявник подає до Міністерства освіти і науки письмову заяву та експертний висновок Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.
5. Міністерство освіти і науки протягом десяти робочих днів розглядає подані документи та видає відповідному закладу вищої освіти ліцензію на провадження освітньої діяльності або відмовляє у її видачі (рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути обґрунтованим і містити посилання на конкретні положення стандарту освітньої діяльності, яким не відповідає заявник).

По суті, закон встановлює повторну перевірку ліцензійної справи Міністерством освіти і науки України, що ускладнює процес ліцензування. Варто враховувати лише висновок одного органу, який провів експертизу поданих документів закладом вищої освіти.

Сьогодні в період реформування системи вищої освіти Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти створено, однак цей орган не функціонує в силу різних обставин, серед яких передусім внесення змін щодо порядку формування його складу:

членів агентства повтрібно обирати на конкурсних умовах. Тому процедуру ліцензування освітньої діяльності проводить лише Міністерство освіти і науки України. Заява та документи надходять до відповідного підрозділу міністерства – департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування. Протягом десяти робочих днів експерти перевіряють подані документи на відповідність кадровим та технологічним вимогам освітньої діяльності (на відповідність стандартів вищої освіти експерти не аналізують, оскільки стандарти перебувають на стадії формування) та доповідають на спеціально створеній комісії у Міністерстві освіти і науки України, на якій ухвалюють рішення про надання ліцензії або відмову у її наданні. Прийняте рішення оприлюднюють на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України.

Позитивним кроком у порядку ліцензування є запровадження електронного подання документів у системі ЄДЕБО. Зокрема, сьогодні декілька закладів вищої освіти беруть участь у проекті щодо впровадження електронного ліцензування для закладів вищої освіти України. Цей процес забезпечить спрощений порядок подання великої кількості документів в електронній формі, економію часу та бюджетних коштів.

Аналіз нормативно-правового регулювання процедури ліцензування та практика проведення цієї процедури закладами вищої освіти дає змогу виокремити головні проблемні питання.

Ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти відбувається відповідно до Переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що затверджено Постановою КМУ від 29.04.2015 р. № 266 із наступними змінами (нормативно-правовий акт набрав чинності з 01 вересня 2015 р.). Зазначений перелік спеціальностей у процесі здійснення освітньої діяльності оновлюється та перебуває у стані вдосконалення (передбачення нових спеціальностей, зміна назв спеціальностей, зміна галузей знань).

Зокрема, до 01.09.2015 р. був чинний інший перелік галузей знань, напрямів підготовки і спеціальностей, за якими заклади вищої освіти готували студентів, зокрема, Перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за

ОКР «бакалавр», затверджено Постановою КМУ від 13.12.2006 р. № 1719 та Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за ОКР «спеціаліст» і «магістр», затверджено Постановою КМУ від 27.08.2010 № 787.

Для продовження закладами вищої освіти здійснення освітньої діяльності за новим Переліком галузей знань і спеціальностей Міністерство освіти і науки України розробило механізм узгодження попередніх напрямів, спеціальностей із новим переліком галузей знань і спеціальностей. Відповідно до Наказу МОН України № 1151 від 06.11.2015 р. «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що затверджено Постановою КМУ від 29.07.2015 р. № 266». Мета цього нормативного документа – вирішення таких проблем, як:

- узгодження напрямів і спеціальностей із галузями знань і спеціальностями з метою продовження закладами вищої освіти здійснення освітньої діяльності в межах попередніх ліцензійних обсягів за новим переліком спеціальностей;
- затвердження форми Акту узгодження напрямів і спеціальностей із галузями знань і спеціальностями, який у 2016 р. був своєрідною ліцензією на провадження освітньої діяльності;
- встановлення відповідності наукових спеціальностей науково-педагогічних працівників переліку спеціальностей та галузей знань.

Якщо питання узгодження переліку попередніх спеціальностей із новими вирішили і провели переоформлення ліцензій на здійснення освітньої діяльності у сфері вищої освіти на підставі попередньої ліцензії, акту узгодження та отриманих нових ліцензій на відповідні спеціальності, то питання щодо встановлення відповідності наукових спеціальностей науково-педагогічних працівників переліку спеціальностей та галузей знань потребує вдосконалення. Відсутність однозначної позиції щодо переліку наукових спеціальностей, які відповідають спеціальності, за якою заклад вищої освіти буде здійснювати підготовку, може призвести до неоднакової оцінки якісного складу науково-педагогічних працівників за однією спеціальністю, і як наслідок, суб'єктивізму під час прийняття рішення. Тому варто максимально розширити межі оцінки якісного складу

науково-педагогічних працівників на відповідність наукових спеціальностей, переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка студентів шляхом розробки критеріїв такої відповідності. Зокрема, встановлення розгорнутого переліку суміжних наукових спеціальностей науково-педагогічних працівників, які забезпечують підготовку здобувачів вищої освіти за відповідною спеціальністю; наявність наукових публікацій з відповідної спеціальності (наукові статті, монографії, посібники) у разі відсутності відповідної наукової спеціальності тощо.

Під час реалізації та дотримання Ліцензійних умов як у редакції 2015 р., так і в редакції 2018 р., варто наголосити на їхній «бюрократичності», а саме в аспекті вимог до проектної групи (групи забезпечення) на другому (магістерському) рівні щодо наявності наукового ступеня та вченого звання за певною спеціальністю. Однак відповідно до чинного законодавства в межах спеціальності ЗВО можуть створювати освітні програми двох спрямувань: професійного (освітньо-професійна програма), наукового (освітньо-наукова програма). З урахуванням цього виникає актуальне питання щодо вимоги про наявність у всіх членів проектної групи наукового ступеня і вченого звання для освітньо-професійної програми та для освітньо-наукової програми.

З огляду на професійну спрямованість варто переглянути зазначені кадрові вимоги з урахування професійного орієнтування освітніх програм.

Залишається невирішеною проблема організації залучення іноземних науково-педагогічних працівників до освітнього процесу підготовки здобувачів освіти. Відповідно до чинних ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (нова редакція 2018 р.) залишена вимога щодо обов'язкової наявності трудових договорів (контрактів). Ця вимога ускладнює надалі залучення висококваліфікованих фахівців – іноземних викладачів до освітнього процесу на короткотерміновий період (наприклад, місяць), оскільки укладення в таких випадках трудового договору (контракту) на місяць не передбачено цим документом. Варто було б дозволити закладам освіти у таких випадках здійснювати оформлення такого працевлаштування у формі укладення цивільно-правових договорів.

Викладенням у новій редакції Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (нова редакція 2018 р.) не змінила «жорстких бюрократичних» кадрових вимог до науково-педагогічних працівників, а навпаки, посилила їх. Зокрема, відповідно до п. 28 Ліцензійних умов передбачено, що науково-педагогічні та наукові працівники, які здійснюють освітній процес, повинні мати стаж науково-педагогічної діяльності понад два роки і рівень наукової та професійної активності, який засвідчує виконання не менше чотирьох видів та результатів із зазначених у пункті 30 цих Ліцензійних умов. Крім збільшення кількості показників активності науково-педагогічних працівників, у новій редакції вилучено майже половину цих показників, серед яких можна було обирати. Такі вимоги ще більше ускладнюють залучення професіоналів у відповідній сфері, які володіють значним досвідом практики, для реалізації, зокрема, освітньо-професійної програми.

3.4 Акредитація напрямів і спеціальностей, освітніх програм

Реформування системи освіти в Україні, зокрема, процедура акредитації освітніх програм, перебуває сьогодні у перехідному періоді від старих правил і процедур до нових європейських стандартів.

У зазначений період заклади вищої освіти проводять акредитацію напрямів і спеціальностей та акредитацію освітніх програм.

Механізм акредитації спеціальностей, програм є одним з основних інструментів моніторингу якості освітньої діяльності та контролю за ефективністю роботи закладів освіти. Контроль відповідно до своїх повноважень на підставі норм чинного законодавства здійснювали Міністерство освіти і науки України, Державна інспекція навчальних закладів та Акредитаційна комісія. Сьогодні здійснює Міністерство освіти і науки України та Акредитаційна комісія, відповідно до чинного законодавства повинні Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, незалежні міжнародні установи.

Сьогодні акредитацію напрямів підготовки і спеціальностей у закладах освіти здійснює Акредитаційна комісія у порядку, передбаченому Положенням про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. № 978, та відповідно до Ліцензійних вимог у сфері вищої освіти, затверджених наказом МОН України від 24.12.2009 р. № 847.

Організацію роботи Акредитаційної комісії України забезпечує Державна освітня установа «Навчально-методичний центр з питань якості освіти» шляхом надання послуг організаційного характеру, пов'язаних з проведенням акредитації та атестації.

Розгляд акредитаційних справ та ухвалення рішення про видачу сертифікатів з акредитації здійснює Акредитаційна комісія відповідно до Положення про Акредитаційну комісію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2003 р. № 1380 «Про ліцензування освітніх послуг». До складу Акредитаційної комісії входять представники МОН, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, організацій роботодавців, громадських об'єднань, студентських та благодійних організацій, закладів вищої освіти незалежно від форми власності.

Акредитація напрямів підготовки, спеціальності в закладі освіти (відокремленому підрозділі закладу освіти) за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем – це державне визнання відповідності рівня підготовки (перепідготовки) фахівців державним вимогам до напрямів підготовки, спеціальності та закладу вищої освіти, затвердженим МОН.

Основні показники (вимоги) забезпечення закладів вищої освіти науково-педагогічними та педагогічними працівниками, матеріально-технічним, навчально-методичним, інформаційним забезпеченням, якісні характеристики надання освітніх послуг, виконання яких є підставою для прийняття рішення про акредитацію напрямів підготовки, спеціальності та закладу вищої освіти, передбачені у Державних вимогах до акредитації напрямів підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13 червня 2012 р., № 689.

Наведене визначення та Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу сьогодні не відповідають основним термінам та положенням про забезпечення якості вищої освіти, які закріплені в нових Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Акредитацію проводять з ініціативи закладу вищої освіти за його заявою. Заклад освіти, який заявив про акредитацію спеціальності, надає до Акредитаційної комісії акредитаційну справу, яка містить нормативні документи, пов'язані з діяльністю закладу вищої освіти, а також звіт про діяльність за заявленою до акредитації спеціальністю (так званий самоаналіз), освітньо-кваліфікаційну характеристику фахівця, освітньо-професійну програму підготовки фахівця, навчальний план, таблицю відповідності показників освітньої діяльності державним вимогам до акредитації напряму підготовки та спеціальності.

Під час проведення самоаналізу заклад вищої освіти відображає у звіті показники, які були критеріями оцінювання його роботи за напрямом підготовки, спеціальністю, яку акредитують. У ньому підтверджують відповідність кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення ліцензійним умовам надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, а також відповідність якісних характеристик підготовки фахівців державним вимогам; зазначають перелік зауважень (приписів) органів, що здійснюють контроль за дотриманням ліцензійних умов, а також відомості про скарги юридичних і фізичних осіб щодо освітньої діяльності закладу освіти за напрямом підготовки, спеціальністю, що акредитується, за період підготовки (перепідготовки) фахівців, заходи щодо їхнього усунення та інформація про здійснення таких заходів, опис внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності.

Акредитаційна комісія здійснює попередню експертизу та за умови відповідності поданих матеріалів чинному законодавству та вимогам МОН упродовж 15 днів формує експертну комісію, яка проводить акредитаційну експертизу діяльності за заявленою до акредитації спеціальністю безпосередньо у заклад вищої освіти. Експертна комісія визначала ефективність внутрішньої системи управління якістю освіти в закладі освіти протягом трьох днів.

За результатами акредитаційної експертизи експертна комісія Міністерства освіти і науки України формує мотивований висновок про можливість акредитації напряму підготовки, спеціальності, ознайомлює з ним керівника закладу вищої освіти та подає його до експертної ради Акредитаційної комісії у тижневий термін після закінчення роботи.

Експертна рада Акредитаційної комісії проводить аналіз матеріалів акредитаційної справи і висновку експертної комісії і виносить пропозиції на засідання Акредитаційної комісії, яка ухвалює рішення про акредитацію або відмову від акредитації. Зазначене рішення затверджує Міністерство освіти і науки України.

За результатами акредитації закладу (напряму підготовки, спеціальності) Міністерство освіти і науки України видає закладу вищої освіти сертифікат про акредитацію закладу (сертифікат про акредитацію напряму підготовки, спеціальності). Сертифікат про акредитацію закладу освіти (напряму підготовки, спеціальності) спочатку видавали строком на п'ять років, під час проведення другої та наступних акредитацій – на десять років. Продовження терміну дії сертифікату відбувалося в порядку, встановленому для його одержання.

Визначені законодавством підстави відмови закладу вищої освіти:

- ◆ показники його діяльності не відповідали вимогам Акредитаційної комісії;
- ◆ з моменту отримання ліцензії в його діяльності виявлені порушення організації чи проведення навчально-виховного процесу, не ліквідовані за час акредитації;
- ◆ у поданих на акредитацію документах виявлено інформацію, що не відповідає дійсності.

У разі негативного рішення Акредитаційної комісії повторне проведення акредитації можливе було за умови усунення недоліків, але не раніше ніж через рік після ухвалення такого рішення.

Акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет:

- відповідності стандарту вищої освіти;
- спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання;

- досягнення заявлених у програмі результатів навчання.

Освітня програма – освітньо-професійна для першого (бакалаврського) рівня освіти та освітньо-професійна або освітньо-наукова освітні програми для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Вимоги щодо механізму розроблення і затвердження освітніх програм у закладах вищої освіти визначені в таких документах: Закон України «Про вищу освіту», Наказ МОНУ від 16.09.2014 р. № 1048 «Про затвердження Плану заходів МОН щодо виконання Закону України від 01.07.2014 р. №1556-VII «Про вищу освіту», Постанова КМУ від 29.04.2015 р. №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»; Лист МОН України від 28.04.2017 р. № 1/9-239 «Про примірний зразок освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів» та ін.

Сьогодні заклади вищої освіти розробляють положення, порядки, якими регулюють питання формування освітніх програм відповідно до наданого примірного зразка міністерства.

Основою для розроблення освітньої програми відповідно до Закону України «Про вищу освіту» є стандарт освіти відповідного рівня (за наявності). Однак сьогодні стандарти освіти ще не ухвалені. Відповідно до ст.10 Закону України «Про вищу освіту», стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їхньої наявності).

Здійснення освітньої діяльності за новими освітніми програмами розпочалося з 01 вересня 2016 р. У 2018 р. мають бути акредитовані перші програми, проте акредитаційних вимог наразі немає.

Закон України «Про вищу освіту» передбачив створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі

Агентство), яке має бути постійно діючим колегіальним органом, уповноваженим на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти. Отже, Агентство перебирає на себе певні регуляторні та контрольні функції Міністерства освіти і науки України; замінить Акредитаційну комісію.

У 2015 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 року № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» було затверджено Статут Агентства. Крім того, Законом України від 14 червня 2016 р. № 1415-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» були уточнені правові умови формування і функціонування Агентства. Наприкінці 2016 р. завершені процедури виборів членів Агентства і призначений керівник секретаріату Агентства. Однак Агентство так і не запрацювало повноцінно. У 2017 р. ухвалено Закон України «Про освіту», яким внесено зміни до Закону України «Про вищу освіту» щодо формування складу Агентства. Зокрема, тепер цей склад затверджує і призначає Кабінет Міністрів України на підставі рішення Конкурсної комісії за результатами конкурсного відбору з дотриманням принципів гендерного балансу та галузевого представництва.

Законом України «Про вищу освіту» компетенція прийняття рішення щодо акредитації програм надана Агентству і тим органам, яким він частково делегує відповідні повноваження.

Додатковим стимулом для закладів вищої освіти проходити акредитацію є обумовленість отримання державного замовлення наявністю сертифікатів про акредитацію. Право закладів вищої освіти проходити акредитацію у Міжнародних агентствах та Акредитаційних агентствах інших країн Законом декларується, однак не врегульоване локальними документами.

Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає проведення акредитації освітньої програми Агентством, яке сьогодні не функціонує. Відповідно до перехідних положень Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» до затвердження положення про акредитацію освітніх програм, акредитацію освітніх програм здійснює Міністерство освіти і науки України. Зазначену

акредитацію проводять на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. № 978 «Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах», наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13 червня 2012 р. № 689 «Про затвердження Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 4 липня 2012 р. за № 1108/21420, відповідно до Ліцензійних умов провадження освітніх діяльності закладів освіти, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. Проведення такого роду акредитацій освітніх програм із використанням нормативного регулювання старого порядку проведення акредитації напрямів і спеціальностей не є позитивним моментом у процесі реформування системи забезпечення якості вищої освіти.

Новелою у сфері акредитації є запровадження Законом України «Про освіту» нового інституту інституційної акредитації. Інституційна акредитація – це оцінювання якості освітньої діяльності закладу вищої освіти (ст. 46). Акредитацію повинне здійснювати Агентство у співпраці з міжнародними, національними експертами. Законом України «Про вищу освіту» (ст. 25-1) визначено, що заклад вищої освіти підтверджує відповідність його системи внутрішнього забезпечення якості вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти. Інституційна акредитація не є обов'язковою. Однак її проведення має багато позитивних моментів для закладу вищої освіти. Зокрема, особливістю проведення інституційної акредитації є те, що заклад вищої освіти отримує право на самоакредитацію освітніх програм (окрім освітніх програм, які акредитуються вперше). Окремим пунктом автори виносять пропозиції до основних заходів, яких потрібно вжити у зазначених аспектах:

Стандарт ESG-2015	Основні заходи, які потрібно вжити для забезпечення системи якості освіти у межах визначених законом повноважень*:	Терміни реалізації
<p>1</p> <p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p> <p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>3.2. Офіційний статус</p> <p>3.7. Циклічна зовнішня перевірка агенств</p>	<p>2</p> <p>Сформувати методичну базу для надання практичної допомоги закладам вищої освіти щодо забезпечення якості освіти</p> <p>Розробити нормативний документ, який буде визначати умови та засади співпраці Національного агентства, незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти із європейськими та міжнародними структурами та механізмами забезпечення якості вищої освіти</p>	<p>3</p> <p>2019-2020 р.</p> <p>2019-2020 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p>	<p>Прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства кваліфікацій», що розроблено на виконання Закону України «Про освіту».</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>1.5 Викладацький склад</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p>	<p>Розробити та затвердити нормативно-правовий акт щодо врегулювання питання відповідності наукових спеціальностей науково-педагогічних працівників переліку спеціальностей та галузей знань, за якими здійснюється підготовка у сфері вищої освіти шляхом визначення додаткових критеріїв визначення такої відповідності при дослідженні проєктної групи за відповідною спеціальністю</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p>	<p>Затвердити нормативно-правовий акт, який врегулює формування та періодичне оновлення стандартів вищої освіти відповідної спеціальності</p>	<p>2019 р.</p>

Продовження табл.

1	2	3
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>1.10. Циклічне зовнішнє забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті:</p> <p>2.1. Урахування внутрішнього забезпечення якості:</p> <p>2.3. Процеси запровадження.</p> <p>2.4. Незалежні (зовнішні) експерти:</p> <p>2.5. Критерії для результатів:</p> <p>2.6. Звітування</p> <p>2.7. Скарги й апеляції</p>	<p>Розробити і затвердити критерії і вимоги проведення акредитації освітньої програми</p> <p>Затвердити положення про акредитацію освітніх програм</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p>	<p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти повинно затвердити вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти</p>	<p>2019</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p>	<p>Розробити та подати на затвердження порядок акредитації незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>3.2. Офіційний статус</p>	<p>Сформувати та затвердити перелік установ - іноземних акредитаційних агентств чи агентств забезпечення якості вищої освіти, акредитація освітніх програм яких визнається в Україні</p>	<p>2019 р.</p>

Продовження табл.

1	2	3
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>1.10. Циклічне зовнішнє забезпечення якості</p> <p>2.1. Урахування внутрішнього забезпечення якості</p> <p>2.3. Процеси запровадження</p> <p>2.4. Незалежні (зовнішні) експерти</p> <p>2.6. Звітування</p> <p>2.7. Скарги й апеляції</p>	<p>Розробити та подати на затвердження порядок проведення інституційної акредитації</p>	<p>2019-2020р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>1.10. Циклічне зовнішнє забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті:</p>	<p>Розробити та подати на затвердження критерії та порядок самоакредитації освітніх програм закладу вищої освіти</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>1.1. Політика забезпечення якості</p>	<p>Приведення законодавства України у відповідність із Законом України «Про вищу освіту», а саме Бюджетного кодексу щодо статусу ЗВО щодо отримання іншого статусу, з метою надання платних послуг та отримання прибутку/доходу для розпорядження коштами ЗВО на свої цілі.</p>	<p>2019-2020 р.</p>
<p>1.3. Студентоцентричне навчання, викладання та оцінювання</p> <p>1.4. Зарахування, навчання, визнання кваліфікації і сертифікація студентів</p> <p>1.6. Навчальні ресурси та підтримка студентів</p> <p>1.8. Публічна інформація</p>	<p>Затвердити Положення про порядок відрахування, перерахування навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також надання їм академічної відпустки</p>	<p>2019 р.</p>

Закінчення табл.

1	2	3
<p>1.3. Студентоцентричне навчання, викладання та оцінювання</p> <p>1.6. Навчальні ресурси та підтримка студентів</p> <p>1.8. Публічна інформація</p>	<p>Розробити та затвердити у встановленому законом порядку Положення про форми здобуття освіти в Україні</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p>	<p>Розробити нормативно-правовий акт (спеціальний закон), які буде визначати порядок, умови, форми та особливості здобуття фахової передвищої освіти</p> <p>Розробити нормативно-правовий акт (спеціальний закон), які буде визначати порядок, умови, форми та особливості здобуття освіти дорослих</p>	<p>2019-2020 р.</p>
<p>3.1.-Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>1.3. Студентоцентричне навчання, викладання та оцінювання</p> <p>1.4. Зарахування, навчання, визнання кваліфікації і сертифікація студентів</p>	<p>Розробити та затвердити на законодавчому рівні порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти в системі формальної освіти</p>	<p>2019 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p>	<p>Розробити та затвердити нормативно-правові акти, які будуть визначати Процедури присудження (присвоєння), підтвердження кваліфікації, а також порядок утворення та діяльності і правовий статус суб'єктів, що здійснюють діяльність з оцінювання і визнання освітніх та/або професійних кваліфікацій</p>	<p>2019-2020 р.</p>
<p>3.1. Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості</p> <p>2.2. Розробка методологій, що відповідають меті</p>	<p>Розробити Положення про заклади спеціалізованої освіти відповідно до визначеного законом спрямування (містецького, спортивного, військового чи наукового спрямування) та затвердити у встановленому спеціальним законом порядку.</p>	<p>2019-2020 р.</p>

Додаток № 1

до Аналізу нормативно-правового регулювання
у сфері вищої освіти щодо забезпечення якості вищої освіти

Досліджуючи нормативно-правове регулювання у сфері вищої освіти щодо забезпечення якості вищої освіти, сьогодні сформований такий масив нормативно-правових актів, які певною мірою ґрунтуються на забезпеченні якості вищої освіти:

I. Конституція України**II. Закони України:**

1. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р.
4. Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р.
6. Закон України «Про захист персональних даних» від 01 червня 2010 р.
7. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 р.

III. Укази Президента України:

8. Указ Президента України «Про Положення про національний заклад (установу) України» (2004)
9. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010)
10. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів України» (2011)
11. Указ Президента «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки» (2012)
12. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013)
13. Указ Президента України «Питання Міністерства освіти і науки України» (2013)

IV. Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України

14. Постанова КМУ від 29.04.2015 р. №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

16. Постанова КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність».

17. Постанова КМУ від 28 грудня 2016 р. № 1050 «Деякі питання стипендіального забезпечення».

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року № 193 «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка».

19. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року №1187.

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 347 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти».

21. Постанова КМ України від 19 серпня 2015 р. № 656 «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту».

22. Постанова КМУ від 9 серпня 2001 р. № 978 «Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах».

23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (2006) *(документ, який містить перелік напрямів, за якими сьогодні здійснюється підготовка фахівців у вищих закладах освіти, відповідно до яких проводився набір студентів до 2016 року, і проводиться їх випуск у 2017, 2018, 2019 роках).*

24. Постанова КМУ від 15 квітня 2015 року № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти».

25. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання щодо освітнього омбудсмена» (*прийнята 07.06.2018 р. набуде чинності протягом декількох днів*).

26. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. «Деякі питання Державної служби якості освіти України».

V. Накази та листи Міністерства освіти та науки України:

27. Наказ МОН України від 01 червня 2016 № 600 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти».

28. Наказ МОН України від 16.09.2014 р. №1048 «Про затвердження Плану заходів МОН щодо виконання Закону України від 01.07.2014 р. №1556-VII «Про вищу освіту».

29. Наказ МОН України від 26.01.2015 №47 «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік»;

30. Лист МОН України від 13.03.2015 р. №1/9-126 «Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році».

31. Наказ МОН України від 27 липня 2016 р. № 889 «Деякі питання нормативного забезпечення зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти».

32. Наказ МОН України від 13.10.2016 №1236 «Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України у 2017 році».

33. Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 15.07.1996 р. № 245.

34. Наказ МОН України від 06.06.1996 р. N 191/153 «Про затвердження Положення про академічні відпустки та повторне навчання в вищих закладах освіти».

35. Наказ МОН України від 19.05.2016 №537 «Про затвердження Порядку проведення атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти,

здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року».

36. Наказ МОН від 12.05.2015 №525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки».

37. Наказ МОН України від 05.05.2015 № 504 «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту».

38. Типове положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 6 жовтня 2010 р.

39. Наказ МОН України від 14.01.2016 № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам».

40. Наказ МОН України від 05.10.2015 № 1005 «Про затвердження Рекомендацій щодо проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників та укладання з ними трудових договорів (контрактів)».

41. Наказ МОН України від 24.01.2013 р. № 48 «Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів».

42. Лист МОН України від 28.04.2017 р. № 1/9-239 «Про примірний зразок освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів».

43. Лист МОН України від 05.06.2018 р. № 1/9-377 «Щодо надання роз'яснень стосовно освітніх програм».

VI. Локальні нормативно-правові акти закладів вищої освіти:

44. Статут закладу вищої освіти.

45. Положення відповідно до сфери регулювання, які заклади вищої освіти на виконання вимог закону *повинні у встановленому порядку* розробити та затвердити:

- організацію освітнього процесу (ч. 2 ст. 47 Закону України «Про вищу освіту», ч. 3 ст. 15 Закону України «Про освіту»);
- внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», ч.3 ст. 26, ч. 3 ст. 41 Закону України «Про освіту»);

- порядок організації академічної мобільності здобувачів вищої освіти (ч. 2 ст. 36, ч. 1 ст. 57, ч. 1 ст. 62 Закону України «Про освіту»);
- порядок призначення академічних стипендій (ч. 2, 3, 4 ст. 62 Закону України «Про вищу освіту»);
- порядок призначення соціальних стипендій стипендій (ч. 2, 3, 4 ст. 62 Закону України «Про вищу освіту»);
- правила прийому до закладу вищої освіти на відповідний рік (ч. 5 ст. 44 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2 ст. 30 Закону України «Про освіту»);
- порядок замовлення, виготовлення документів про вищу освіту (ч. 2. ст. 36 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2 ст. 30 Закону України «Про освіту»);
- екзаменаційну комісію у закладі вищої освіти (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2 ст. 30 Закону України «Про освіту»);
- порядок проведення конкурсного відбору на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників (ч. 11 ст. 55 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2 ст. 30 Закону України «Про освіту»);
- види навчальної роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників відповідно до їх посад (ч. 4 ст. 56 Закону України «Про вищу освіту»);
- порядок присвоєння вченого звання професора, доцента та старшого дослідника (ч. 4 ст. 54 Закону України «Про вищу освіту»);
- порядок присвоєння закладами вищої освіти та науковими установами вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, а також порядок позбавлення вчених звань (ч. 4 ст. 54 Закону України «Про вищу освіту»);
- структурні підрозділи закладу вищої освіти (ч. 1 ст. 32, ч. 1,2 ст. 33 Закону України «Про вищу освіту», ч. 1 ст. 24 Закону України «Про освіту»);
- моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту»);

- оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту»);
- порядок забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», ч. 2,3 ст. 42 Закону України «Про освіту»);
- підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», ч. 1 ст. 54 Закону України «Про освіту»);
- порядок забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації (ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», ч. 1, 2 ст. 30 Закону України «Про освіту»);
- порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти (ч. 2 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту»);
- визнання іноземних документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання під час прийняття на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників, а також під час зарахування вступників на навчання (ч. 2 ст. 36 Закону України «Про вищу освіту»);
- визнання документів про вищу освіту, виданих закладами вищої духовної освіти, статути (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, під час зарахування вступників на навчання (ч. 2 ст. 36 Закону України «Про вищу освіту»).

46. Положення чи інший документ відповідно до сфери регулювання, які заклади вищої освіти в межах норм чинного законодавства, можуть розробити та затвердити:

- наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених;
- порядок забезпечення вільного вибору студентами навчальних дисциплін;
- преміювання працівників, докторантів, аспірантів і студентів за наукові здобутки;

- порядок переведення студентів на вакантні місця державного замовлення;
- порядок здійснення інших форм освітнього процесу та видів навчальних занять у закладі вищої освіти, які не зазначені у законі;
- порядок створення спеціалізацій у закладі вищої освіти;
- порядок розроблення та запровадження власних програм освітньої, мистецької, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;
- порядок надання платних освітніх та інших послуг у закладі вищої освіти;
- інші документи, які заклади освіти в межах своєї автономії можуть розробляти та затверджувати, що не заборонені законом.

Окрім чинних нормативних документів, є такі, що перебувають на стадії громадського обговорення чи ухвалення, які безпосередньо чи опосередковано стосуються досліджуваного питання, серед таких документів:

- Проекти стандартів вищої освіти за відповідною спеціальністю;
- Про фахову передвищу освіту» (Проект Закону України);
- Про утворення Національного агентства кваліфікацій (проект постанови Кабінету Міністрів України);
- Перелік деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами (проект постанови Кабінету Міністрів України);
- Про затвердження переліку спеціальностей, за якими проводиться єдиний державний кваліфікаційний іспит для здобуття ступеня магістра (проект постанови Кабінету Міністрів України);
- Про внесення змін до Переліку професій загальнодержавного значення, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету (проект постанови Кабінету Міністрів України);
- Про внесення змін до Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність (проект постанови Кабінету Міністрів України);

- Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів (проект постанови Кабінету Міністрів України);
- Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері освітньої діяльності закладів освіти, що підлягає ліцензуванню, та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством освіти і науки, обласними, Київською міською державними адміністраціями (проект постанови Кабінету Міністрів України);
- Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста на період до 2029 року (проект розпорядження Кабінету Міністрів України);
- Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також надання їм академічної відпустки (проект наказу Міністерства освіти і науки України);
- Про затвердження порядку формування переліку наукових фахових видань України (проект наказу Міністерства освіти і науки України);
- Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (проект наказу Міністерства освіти і науки України);
- Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (проект наказу Міністерства освіти і науки України);
- Концепція реформування економічної діяльності у сфері вищої освіти;
- Проект змін до Наказу від 19.05.2016 №537 Про затвердження Порядку проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20.02.14р.
- Проект Постанови КМУ «Про Національну освітню електронну платформу».

- Проекти документів щодо реформування системи фінансування вищої освіти:
- Про внесення змін до Податкового кодексу щодо неприбуткового статусу закладів вищої освіти та наукових установ ;
- Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» та інших законів України щодо фінансування вищої освіти ;
- Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансування вищої освіти ;
- Проект наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про електронний підручник».

Питання для самоконтролю розділу 3

1. Назвіть базові нормативно-правові акти національного рівня щодо формування системи забезпечення якості вищої освіти України.
2. Які основні складові системи забезпечення якості вищої освіти визначено Законом України «Про вищу освіту»?
3. У який спосіб Закон України «Про освіту» розширює перелік процедур і заходів, яких вживають для забезпечення якості освітньої діяльності.
4. Які інші види освіти визначає законодавець в Україні, окрім звичного виду формальної освіти?
5. Які форми освіти передбачено Законом України «Про освіту»?
6. Назвіть ключові нормативно-правові документи внутрішньої системи забезпечення якості на зовнішні та на рівні ЗВО за кожним стандартом.
7. Назвіть ключові нормативно-правові документи зовнішньої системи забезпечення якості за кожним стандартом.

РОЗДІЛ 4. ПРО СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

***А. Гожик, Д. Щеглюк, О. Люта, К. Кириченко,
Г. Красильникова, О. Кузьменко, І. Удовик, І. Лиман*** =====

4.1. Відповідність чинних практик вимогам «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти»

Проведений аналіз засвідчує, що елементи внутрішньої і зовнішньої систем забезпечення якості вищої освіти є гетерогенними – більша їхня частина сформувалась унаслідок еволюційного розвитку системи вищої освіти України в пострадянський період, а інші започатковані в останні два–три роки як перші результати реформування системи вищої освіти. Основним документом, який започаткував реформу систем забезпечення якості, вважають Указ Президента України від 25.06.13 № 344/2013 «Про схвалення Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», в якому було сформульоване завдання розроблення системи показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати. Найбільший внесок у нормативне регулювання питань створення систем забезпечення якості вніс Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.14 (Розд. V) та Закон України «Про освіту» від 05.09.17 (Розд. V).

Найґрунтовніша деталізація положень цих законів міститься в Проекті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 р., в якому виділено окремий п. 3.2 «Створення системи забезпечення якості вищої освіти», де зазначено, що суттю реформи вищої освіти є створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка б відповідала рекомендаціям і стандартам ЄПВО, урахувала кращі світові практики та слугувала головною технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості. Ключовими завданнями такої реформи є:

- інституціоналізація системи забезпечення якості вищої освіти на національному, регіональному та локальному рівнях за участі державних, громадських і професійних гравців;
- залучення зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів до розроблення нових «правил гри» (комплексу нормативно-правових актів і методичних розроблень), що здатні гарантувати стійке функціонування та розвиток системи забезпечення якості вищої освіти;
- формування середовища, в якому поліпшення якості вищої освіти буде центральною темою суспільного дискурсу, де становлення нового професійного етосу стане об'єднувачим началом для учасників, а нові медіа-майданчики забезпечать необхідну публічність і прозорість.

Серед першочергових кроків такі:

- розроблення *стандартів вищої освіти*¹ за активної участі стейкхолдерів;
- напрацювання методичної бази та надання практичної допомоги закладам вищої освіти у створенні системи внутріш-

¹ Стандарт вищої освіти – сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти у межах кожної спеціальності (Закон про вищу освіту, ст. 10).

нього забезпечення якості, у тому числі через створення й підтримання *стандартів освітньої діяльності*¹.

Перше завдання поступово вирішують за участі Науково-методичної ради МОН України та її комісій і підкомісій за спеціальностями. Сьогодні громадське обговорення пройшли вже понад 30 % стандартів за освітнім рівнем «Бакалавр», інтенсивно розробляють стандарти за освітнім рівнем «Магістр» та освітньо-науковим рівнем «Доктор філософії». Натомість з питань формування сучасних систем забезпечення якості вищої освіти значних успіхів ще не досягнуто – початок роботи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти вже вчергове відтерміновано, а вищі навчальні заклади досі не отримали жодної методичної допомоги у формуванні системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. В огляді міститься аналіз відповідності/невідповідності наявних сьогодні в Україні практик забезпечення якості вищої освіти вимогам Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти від травня 2015 р. (ESG-2015).

Для зручності сприйняття результатів огляду, уникнення двозначності трактувань і належної систематизації висновків ми використовуємо рубрикацію ESG-2015 і покажемо відповідність вимогам як нормативної бази, так і практики її реалізації в Україні. Наведені в кожному пункті вимоги оцінювання відповідності є авторськими та не претендують на остаточність.

¹ Стандарти освітньої діяльності – це сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи (Закон про вищу освіту, ст. 9).

4.2. Стандарти та рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості освіти

Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG – 2015)	Стан забезпечення якості вищої освіти в Україні
1	2
<p>1.1. ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ</p> <p>Стандарт: Заклади мають виробити політику щодо забезпечення якості, що є публічною та становить частину їхнього стратегічного менеджменту. Внутрішні стейкхолдериповинні розробляти та втілювати цю політику через відповідні структури та процеси, залучаючи до них зовнішніх стейкхолдерів.</p> <p>Рекомендації: Політика та процеси становлять основу узгодженої інституційної системи забезпечення якості, що формує цикл безперервного вдосконалення та сприяє підзвітності закладу. Вона підтримує розвиток культури на себе, де всі внутрішні стейкхолдери беруть на себе відповідальність за якість і залучені до її забезпечення на всіх рівнях закладу. Для сприяння цьому політика має офіційний статус та є загальнодоступною.</p> <p>Політика щодо забезпечення якості найефективніша, коли відображає взаємозв'язок між дослідженнями з одного боку та навчанням і викладанням – з іншого, а також ураховує національний контекст, у якому працює заклад, інституційний контекст і стратегічний підхід закладу. Така політика підтримує:</p>	<p>Питання регулюються вимогами ст. 16 Закону та частково Методичними рекомендаціями щодо розроблення стандартів вищої освіти (Наказ МОН України № 600 від 01.06.16).</p> <p>1. Нормативні документи зобов'язують ЗВО «мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти». На практиці політика щодо забезпечення якості реалізується завдяки внутрішнім процесам забезпечення якості, які уможливають широку участь усіх представників закладу. Заклад сам вирішує, як запроваджувати, контролювати та переглядати цю політику. На виконання цих вимог ЗВО:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ розробляють спеціальні програми (Київський національний університет імені Тараса Шевченка – 2011 р., Житомирський державний університет імені Івана Франка та Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет» – 2015 р.); ▪ розробляють положення (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Сумський державний університет, Хмельницький національний університет, Таврійський державний агротехнологічний університет, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна тощо – проекти та положення розроблено 2015-2016 рр.);

Продовження табл.

2	1
<p>▪ включають відповідні позиції до документів вищого рівня (Положення про організацію навчального процесу – НТУУ «КПІ», Статут університету – Київський національний університет імені Тараса Шевченка).</p> <p>Ці документи відрізняються рівнем прийняття (від наказів ректора до рішення вчених рад та/або установчих органів) та мають різний рівень обов'язковості виконання та «легітимності» з погляду зовнішніх органів (Рахункова палата ВР України, Державна фінансова інспекція України, Державна інспекція навчальних закладів тощо), що потенційно може призвести до застосування до ЗВО штрафних санкцій. Єдиних (типових) вимог до документів цього спрямування немає.</p> <p>2. Втілення політики із забезпечення якості зазвичай покладають на Вчені ради та адміністрацію ЗВО (персонально – найчастіше на проректора із науково-методичної роботи), допоміжну роль відіграють методичні (науково-методичні) комісії.</p> <p>Окремі підрозділи із забезпечення якості вищої освіти існують приблизно в 70–75 % ЗВО. У решті випадків ці функції покладено на навчальні (навчально-методичні) відділи/департаменти.</p> <p>Функції цих підрозділів є зазвичай контролюючими/моніторинговими.</p> <p>3. Участь зовнішніх стейкхолдерів у забезпеченні якості на рівні ЗВО загалом декларується, але не є формалізованою. Спільні ради з роботодавцями створюють зазвичай не на рівні ЗВО, а на рівні їхніх структурних підрозділів (факультетів, інститутів, кафедр) чи за окремими спеціальностями та програмами. Їхнє створення та функціонування здебільшого є ініціативою окремих науково-педагогічних працівників та інституційно майже не підтримується.</p>	<p>▪ організацію системи забезпечення якості;</p> <p>▪ факультети, школи, кафедри та інші організаційні одиниці, а також керівництво закладу, окремих працівників і студентів у взятті на себе зобов'язань із забезпечення якості;</p> <p>▪ академічну добросовісність і свободу та застерігає проти академічного шахрайства (плагіату);</p> <p>▪ запобігання нетолерантності будь-якого типу або дискримінації щодо студентів чи працівників;</p> <p>▪ залучення зовнішніх стейкхолдерів до забезпечення якості.</p> <p>Політика реалізується на практиці завдяки різним внутрішнім процесам забезпечення якості, які дають змогу широкій участі усіх представників закладу. Заклад сам вирішує, як запроваджувати, контролювати та переглядати цю політику.</p> <p>Політика щодо забезпечення якості також охоплює будь-які елементи діяльності закладу, які виконують на умовах контракту або повністю доручають іншим сторонам.</p>

Продовження табл.

1	2
<p>Стандарт: Заклади мають реалізовувати процеси розроблення та затвердження своїх програм, які слід розробляти, відповідно до визначених для них цілей, включаючи заплановані результати навчання. Варто чітко визначити й озвучити кваліфікації, що отримані в результаті навчання за програмою; вони мають відповідати певному рівню національної рамки кваліфікацій вищої освіти, а отже й Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.</p> <p>Рекомендації: Освітні програми перебувають у центрі місії закладів вищої освіти, що пов'язана з викладанням. Вони забезпечують студентів академічними знаннями й навичками, включаючи ті, що є загальними та можуть вплинути на особистий розвиток і бути застосовані у майбутній кар'єрі.</p>	<p>1.2. РОЗРОБЛЕННЯ Й ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПРОГРАМ</p> <p>Вимоги щодо реалізації процесів розроблення та затвердження програм у ЗВО визначено у документах: Закон України "Про вищу освіту"; Наказ МОН від 16.09.14 №1048 "Про затвердження Плану заходів МОН щодо виконання Закону України від 01.07.14 №1556-VII "Про вищу освіту", Постанова КМ України від 29.04.15 №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», Наказ МОН від 26.01.15 №47 «Про особливості формування навчальних планів на 2015/16 навчальний рік»; Лист МОН від 13.03.15 №1/9-126 «Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/16 навчальному році» тощо. На виконання цих вимог у більшості ЗВО розроблено порядок, положення, розпорядження тощо, якими зазвичай регулюють лише питання укладання навчальних планів, а не освітніх програм. Є окремі спроби ЗВО розробити положення про освітні програми.</p> <p>Для укладення освітніх програм ЗВО,ло суті, не мають орієнтирів, оскільки підгрунтям для їхнього укладення мали б слугувати стандарти вищої освіти за спеціальностями, жоден з яких ще не затверджено. Відповідно до ст. 10 розд. III Закону саме стандарт вищої освіти визнає такі вимоги до освітньої програми:</p>
	<p>Оцінка відповідності стандарту:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Продовження табл.

1	2
<p>Програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ розробляють, відповідно до загальних цілей, що відповідають інституційній стратегії і мають визначені очікувані результати навчання; ▪ розробляють із залученням студентів та іншихстейкхолдерів; ▪ використовують зовнішню експертизу та органітри; ▪ відображають чотири цілі вищої освіти Ради Європи (див. «Сфера дії і ключові поняття»); ▪ розроблені таким чином, щоб уможливити поступовий прогрес студентів; ▪ визначають очікуване навантаження студентів, наприклад, в ECTS; ▪ містять чітко визначені можливості проходження практики, якщо це доречно; ▪ підлягають офіційному процесу затвердження у закладі. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; ▪ перелік компетентностей випускника; ▪ нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, що сформульовано в термінах результатів навчання; ▪ форми атестації здобувачів вищої освіти; ▪ вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; ▪ вимоги професійних стандартів (за наявності). <p>Використання раніше затверджених стандартів неможливе як через відмінність ідеології (укладені не на компетентнісній основі, а на діяльнісному підході та базуються не на результатах навчання, а на переліках обов'язкових дисциплін), так і через запровадження з 2016 р. нового переліку спеціальностей, що сформований на основі МСКО – 2013.</p> <p>Навчання за новими освітніми програмами офіційно вже розпочалося із 1 вересня 2016 р., однак досі відсутні рекомендації щодо їхнього розроблення. Уже навесні 2017 р. мали бути акредитовані перші програми, проте акредитаційних вимог наразі нема, тож проєктанти освітніх програм не мають належних орієнтирів. Вимоги ж до освітніх програм, сформульовані в чинних Ліцензійних умовах, зі стейкхолдерами не узгоджені та зазвичай вони не стосуються забезпечення якості. До того ж, згідно зі ст. 18 Закону, акредитацію освітніх програм має здійснювати Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке наразі ще не працювало.</p> <p>ЗВО за необхідності, користуючись наданими їм правами автономності, створюють робочі групи з розроблення власних рекомендацій щодо:</p>

Продовження табл.

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ формування освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм за рівнями молодшого бакалавра, бакалавра, магістра й Доктора філософії; ▪ запровадження спеціалізації; ▪ формування навчальних планів¹. <p>У нових освітніх програмах навантаження студентів визначено у кредитах ЄКТС; вони зазвичай містять вимоги щодо практичної підготовки та в тій чи іншій формі проходять зовнішню експертизу перед затвердженням у ЗВО, однак відсутність загальних вимог і рекомендацій ускладнює оцінювання якості запроваджених документів і створених на їхній основі проектів програм.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

¹ Напр., Наказ Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 30.12.14 №1094-32 "Про підготовку навчальних планів підготовки за освітніми рівнями бакалавра і магістра у 2015 році".

Продовження табл.

1	2
<p>1.3. СТУДЕНТОЦЕНТРИЧНЕ НАВЧАННЯ, ВИКЛАДАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ</p> <p>Стандарт: Заклади мають забезпечити реалізацію програм так, щоб заохотити студентів брати активну роль у розвитку освітнього процесу, а оцінювання студентів відображало б цей підхід.</p> <p>Рекомендації: Студентоцентричне навчання та викладання відіграють важливу роль у стимулюванні мотивації студентів, їхньому самоаналізі та залученні до освітнього процесу. Це означає ретельне обговорення процесів розроблення і реалізації освітніх програм та оцінювання результатів навчання. Запровадження студентоцентричного навчання та викладання є таким, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ поважає та враховує різноманітність студентів та їхні потреби, уможливорюючи гнучкі навчальні траєкторії; ▪ ураховує та використовує різні способи надання освітніх послуг, якщо це доцільно; ▪ гнучко використовує різноманітні педагогічні методи; ▪ регулярно оцінює та коригує способи надання освітніх послуг і педагогічні методи; 	<p>Перехід до студентоцентричного навчання став можливий лише 2014 р. з ухваленням Закону України “Про вищу освіту”. Зокрема, Законом передбачено широкі можливості для студентського самоврядування та їхньої участі у формуванні та реалізації освітньої політики ЗВО, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій тощо; ▪ участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти; ▪ делегування представників до робочих, консультативно-дорадчих органів; ▪ внесення пропозицій щодо змісту навчальних планів і програм. <p>Крім того, за Законом до прав осіб, які навчаються у ЗВО, належать також:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ вибір навчальних дисциплін у межах, що передбачені відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 % від загальної кількості кредитів ЄКТС, що передбачені для певного рівня вищої освіти; ▪ навчання одночасно за кількома освітніми програмами, а також у кількох вищих навчальних закладах за умови отримання тільки однієї вищої освіти за кожним ступенем за кошти державного (місцевого) бюджету; ▪ академічна мобільність, у т. ч. міжнародна; ▪ участь у формуванні індивідуального навчального плану.

Продовження табл.

1	2
<ul style="list-style-type: none"> ▪ підтримує відчуття автономності у тих, хто навчаються, водночас забезпечуючи відповідний супровід і підтримку з боку викладача; ▪ сприяє взаємній повазі у стосунках студент-викладач; ▪ має належні процедури для розгляду скарг студентів. <p>Визначаючи важливість оцінювання для прогресу студентів і їхньої майбутньої кар'єри, процедури забезпечення якості для оцінювання передбачають, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ оцінювачі ознайомлені з методами проведеного тестування та екзаменування та отримують підтримку для розвитку власних навичок у цій сфері; ▪ критерії і методи оцінювання, виставлення оцінок оприлюднюються заздалегідь; ▪ оцінювання показує студентам міру, якою було досягнуто запланованих результатів навчання. Студенти отримують відгук, який за необхідності супроводжується порадами щодо освітнього процесу; ▪ де можливо, оцінювання проводить два і більше екзаменаторів; ▪ інструкції з оцінювання враховують пом'якшувальні обставини; 	<p>Ці норми Закону поки що реалізовані не в повному обсязі – як через відсутність/недосконалість необхідної нормативної бази на рівні ЗВО, так і через недостатню активність самих студентів. Серед причин відносної пасивності студентів:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ необхідність витрачати час і зусилля; ▪ недовіра щодо реального впливу на процеси у ЗВО; ▪ відсутність очевидних механізмів впливу або погана поінформованість про них; ▪ побоювання щодо можливого застосування заходів адміністративного впливу (успішність, стилендії, надання гуртожитку тощо) за несанкціоновану активність; ▪ недостатня обізнаність зі своїми правами та відсутність досвіду в їхньому захисті; ▪ відсутність мотивації до навчання та/або зацікавленості в отриманні якісних освітніх послуг; ▪ орієнтація не на здобуття знань, а на отримання диплому, потреба якої більше відповідає не компетентністна, а процесна система. <p>Щодо недосконалість нормативної бази ЗВО серед основних недоліків можна назвати відсутність або недостатність чітких процедур реалізації студентами своїх прав і віднаходження консенсусних рішень з питань організації освітнього процесу та конструювання освітніх програм. У деяких ЗВО України запроваджено соціологічні опитування студентів, але врахування їх результатів при прийнятті рішень практично не врегульоване. Щоправда, і самі опитування часто мають аматорський характер, методично не забезпечені. Почасти не розроблено процедури й механізми їхнього опрацювання, проведення аналізу та вжиття відповідних заходів за результатами опитувань, зазвичай не має практики застосування їхніх результатів.</p>

Продовження табл.

<p>1</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ оцінювання є послідовним, його чесно застосовують до всіх студентів і проводять відповідно до встановлених процедур; ▪ визначено офіційну процедуру розгляду звернень студентів. 	<p>2</p> <p>Відповідно до вибіркового опитування ЗВО, зазвичай права студентів на участь в організації освітнього процесу реалізуються шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ включенням студентів до складу вчених рад інститутів і факультетів; ▪ участі в обговоренні переліку дисциплін за вибором студента та ЗВО; ▪ вільного вибору дисциплін варіативної компоненти¹; ▪ анкетування студентів у межах ЗВО² або факультету/інституту. <p>На жаль, в абсолютній більшості ЗВО не практикують опитування студентів щодо якості конкретних освітніх програм та/або якості роботи науково-педагогічних працівників, які викладають за цими програмами. У більшості викладачів досі не сформовано розуміння необхідності опитувань студентів для визначення якості роботи викладачів та навчальних програм, що також уповільнює перехід до студентоцентрованого навчання. У низці випадків навіть упроваджуючи таке опитування, адміністрація ЗВО змушена, через відсутність нормативної бази та задля уникнення негативної реакції науково-педагогічних і педагогічних працівників, здійснювати його лише за згоди викладача. Окремою проблемою є становлення культури оцінювання викладачів у студентському середовищі.</p>
--	--

¹ Напр., тимчасове положення "Про порядок реалізації студентами Київського національного університету імені Тараса Шевченка права на вільний вибір навчальних дисциплін".

² Напр., Розпорядження ректора КНУТШ від 29.12.15 за №109 про моніторинг зимової екзаменаційної сесії і Рішення Вченої ради університету щодо започаткування соціологічних опитувань студентів як інструмента забезпечення якості освітнього процесу. Анкета містила три блоки питань: 1) оцінка якості роботи викладача, який читав лекції; оцінка якості роботи викладача, який проводив практичні/лабораторні заняття; оцінка місяця дисципліни в програмі підготовки.

Продовження табл.

1	<p style="text-align: center;">2</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі. <p>Практика забезпечення якості оцінювання в ЗВО:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ викладацький склад опановує методи оцінювання та укладання тестових та екзаменаційних завдань переважно самостійно або за допомогою більш досвідчених колег. Спеціальні програми підготовки та підвищення кваліфікації викладачів із питань освітніх вимірювань існують в обмеженій кількості ЗВО; ▪ після запровадження в Україні інструментів прозорості ЄКТС виступає ознайомлення студентів із методами та критеріями оцінювання є обов'язковою нормою освітнього процесу у всіх ЗВО, ця інформація також оприлюднюється у робочих навчальних програмах. Водночас критерії виставлення оцінок переважно описують процедуру та недостатньо корелюють із запланованими результатами навчання; ▪ більшість ЗВО використовує 100-бальну шкалу оцінювання та диференціації оцінок, що дає студентам достатньо інформації для розуміння міри, якою вони досягли поставлених результатів, а також власного рейтингу в межах групи. Норми, які зобов'язували б викладачів супроводжувати виставлення оцінки роз'ясненням та/або надавати поради щодо опанування навчальних дисциплін, у ЗВО немає. Відповідні дії здійснюються частиною викладачів із власної ініціативи;
---	---

Продовження табл.

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ із часу ухвалення Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (2006) у ЗВО України поступово поширилась практика прийняття іспитів більш ніж одним викладачем. Наразі вимоги щодо прийняття іспиту не менш ніж двома викладачами містяться в положеннях про оцінювання понад половини українських ЗВО. Запровадження інституту зовнішніх екзаменаторів значно ускладнене відсутністю відповідної нормативної бази, яка б регламентувала фінансові та організаційні питання залучення експертів; ▪ у відповідних положеннях ЗВО зафіксоване право студентів на перенесення та/або відтермінування процедури оцінювання (іспит, залік тощо) за об'єктивних причин (пом'якшувальних обставин). На жаль, зазвичай нема чітких вимог щодо термінів надання відповідних документів і регламентація термінів перенесення оцінювання. Рішення приймають адміністрації; ▪ послідовність процедур оцінювання, рівність усіх студентів, необхідність дотримання принципів академічної доброчесності по-ступуються у положеннях усіх ЗВО. Проблеми можуть виникати лише через недотримання вимог цих положень; ▪ усі ЗВО мають процедури розгляду скарг студентів щодо результатів оцінювання. <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Продовження табл.

1	2
1.4. ЗАРАХУВАННЯ, ДОСЯГНЕННЯ, ВИЗНАННЯ ТА АТЕСТАЦІЯ СТУДЕНТІВ	
<p>Стандарт: Заклади мають послідовно застосовувати визначені наперед та опубліковані інструкції, що охоплюють усі стадії «життєвого циклу» студента, наприклад, зарахування, досягнення, визнання та атестацію.</p> <p>Рекомендації: Забезпечення умов і підтримки, що необхідні для досягнення студентами прогресу в академічній кар'єрі, відповідає інтересам кожного студента, програм, закладів і системи. Необхідно мати доцільні процедури зарахування, визнання кваліфікацій і завершення освіти, особливо, коли студенти є мобільними як у межах, так і між системами вищої освіти.</p> <p>Важливо, щоб політика доступу, процеси та критерії зарахування втілювалися послідовно та прозоро. Забезпечується ознайомлення із закладом і програмою.</p> <p>Заклади мають запровадити процеси та інструменти для збирання та моніторингу інформації щодо прогресу студентів і вжити відповідних заходів на основі цієї інформації.</p>	<p>У розділі VIII "Доступ до вищої освіти, прийом, відрахування, переривання навчання, поновлення та переведення осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах" Закону України "Про вищу освіту" передбачено умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів; визначення, програми, процедури та порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання; підстави та процедури відрахування, переривання навчання, поновлення та переведення здобувачів вищої освіти.</p> <p>Доступ до якісної вищої освіти в Україні забезпечується шляхом зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, що здобути на основі повної загальної середньої освіти, яке здійснюється спеціально уповноваженою державою установою, відповідно до порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, яке встановлене КМ України, і використовується для прийому до вищих навчальних закладів на конкурсній основі (ст. 45 Закону). Умови прийому до вищих навчальних закладів України щороку затверджуються Міністерством освіти і науки України, політика (профорієнтаційна діяльність, формування умов доступу до освіти, планування прийому на навчання тощо) ЗВО щодо формування контингенту студентів реалізується в межах, що визначені цими умовами.</p>

Продовження табл.

1	2
<p>Чесне визнання кваліфікацій вищої освіти, періодів навчання й попереднього навчання, включаючи визнання неформального та інформального навчання, є важливими складовими забезпечення прогресу студентів у навчанні, водночас сприяючи їх мобільності. Належні процедури визнання спираються на:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ відповідність інституційної практики визнання кваліфікацій принципам Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій; ▪ співпрацю з іншими закладами, агентствами із забезпечення якості та національним центром ENIC/NARIC з метою визнання в усій країні. <p>Випуск студентів являє собою кульмінацію періоду навчання. Студентам потрібно отримати документи, що роз'яснюють здобуті кваліфікації, включаючи результати навчання, а також контекст, рівень, зміст і статус програми, яку вони успішно завершили.</p>	<p>Питання формування індивідуальних освітніх траєкторій студентів в Україні регулює морально застаріле Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти, яке затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 15.07.96 № 245. Відсутність нового положення часто спричиняє конфлікти між ЗВО та студентами, які вирішуються через суди. Розробка ЗВО власних положень із цього питання не дозволяє зняти всі суперечності, оскільки невідповідність положень ЗВО загальноукраїнському законодавству створюють правову колізію.</p> <p>Вимоги щодо прозорості й доступності умов, правил, процедур доступу до вищої освіти неухильно дотримують та оприлюднюють на сайтах МОН України, вищих навчальних закладів і їхніх структурних підрозділів. Інформація щодо зарахування, поновлення, переведення, відрахування студентів фіксується в Єдиній загальнодержавній електронній базі з питань освіти, в якій передбачена, зокрема, можливість перевірки статусу особи, яка навчається у ЗВО.</p> <p>Процедура фіксації навчальних досягнень студентів (зокрема, присудження кредитів) відповідає вимогам ЄКТС.</p> <p>Питання визнання результатів навчання регулює Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти, постановою КМ України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність», Наказом МОН України «Про затвердження Порядку проведення атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року» (положення цих документів деталізовано у відповідних актах ЗВО).</p>

Продовження табл.

1	2
	<p>Реальна можливість перераховувати періоди навчання в інших навчальних закладах і визнавати результати навчання з'явилась тільки після ухвалення останніх двох документів. До того ж, наприклад, майже неможливим було перерахування дисципліни, яка відрізнялась за формулюванням назви чи обсягом кредитів. Новий порядок здійснення академічної мобільності всіма учасниками освітнього процесу є важливим кроком у процесі імплементації Закону України «Про вищу освіту» та створення дієвого інструментарію (чітке визначення видів і форм академічної мобільності; закріплення механізму перерахування отриманих кредитів на основі Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), зокрема шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів; збереження місця навчання та стипендії для студентів і місця роботи – для працівників ЗВО, що беруть участь у програмах академічної мобільності) для інтернаціоналізації українських ЗВО. Відтепер усі необхідні рішення можуть бути прийняті на рівні вищого навчального закладу.</p> <p>До 2016 р. документи ЄКТС (заява, угода, академічна довідка) для реалізації студентської мобільності використовували майже 3/4 навчальних закладів, але ці документи видавали паралельно до документів, форми яких були офіційно затвержені в Україні. Сьогодні в Україні запроваджено нові форми документів мобільності, які відповідають вимогам ЄКТС.</p> <p>Із прийняттям Закону «Про вищу освіту» право визнання освітніх кваліфікацій надано ЗВО.</p> <p>Види, зміст і структура документів про вищу освіту (диплом молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук та додатку до диплому про вищу освіту) визначені Законом (ст. 7),</p>

Продовження табл.

1	<p>2</p> <p>затвержені Постановою КМ України від 31.03.15 № 193 «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка» і деталізовано у наказі МОН від 12.05.15 №525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки». Нові форми документів про вищу освіту відповідають вимогам стандартів ЄПВО, чітко ідентифікують присвоєні кваліфікації і містять необхідну інформацію про результати навчання особи за відповідною програмою. Перевагою нових документів є те, що вони укладаються двома мовами (українською та англійською), унаслідок чого полегшено їх сприйняття та спрощено процедуру визнання за межами України. Одночасно з упровадженням цих документів ліквідовано практику паралельного існування двох додатків до Диплома про вищу освіту (Додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) видавали в Україні на вимогу студента після затвердження 2010 року відповідного порядку на додаток традиційної форми).</p> <p>Відповідно до Закону, відповідальність за видачу документів про вищу освіту покладено на ЗВО. Документ про вищу освіту державного зразка ЗВО видає тільки за акредитованою освітньою програмою. За неакредитованою освітньою програмою ЗВО виготовляють і видають власні документи про вищу освіту у порядку та за зразком, що визначені вченою радою ЗВО.</p> <p>Процедури підтвердження та визнання кваліфікації, що присвоєні ЗВО України, прискорюються та спрощуються завдяки тому, що інформацію про видані дипломи вносять (крім вищих військових навчальних закладів) до Єдиної державної електронної бази.</p>
---	---

Продовження табл.

1	2
	<p>Вимоги щодо умов видачі дипломів з відзнакою сьогодні ЗВО визначають самостійно¹.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
1.5. ВИКЛАДАЦЬКИЙ ПЕРСОНАЛ	
<p>Стандарт: Заклади мають переконатись у компетентності своїх викладачів. Вони повинні застосовувати чесні та прозорі процеси щодо прийняття на роботу та розвитку персоналу.</p> <p>Рекомендації: Роль викладача є вирішальною у створенні високоякісного досвіду студентів та уможливленні набуття знань, компетентностей і навичок. Контингент студентів, що стає все різноманітнішим і зорієнтований на результати навчання, потребує студентоцентричного навчання та викладання, отже, роль викладача також змінюється (див. Стандарт 1.3).</p>	<p>На державному рівні процедури залучення науково-педагогічних працівників до навчального процесу та вдосконалення фахової майстерності регламентують Закон України «Про вищу освіту» (ст. 52-60), Положення про підвищення кваліфікації і стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, що затверджені наказом МОНМС України 2013 року, Типове положення про атестацію педагогічних працівників, що затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.10, Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності закладів освіти (Кадрові вимоги щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти) тощо. На основі цих документів у ЗВО України розроблено власні положення.</p>

¹ Напр., Положення про диплом із відзнакою Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 03.11.14..

Продовження табл.

1	2
<p>Заклади вищої освіти несуть первинну відповідальність за якість персоналу та забезпечення сприятливого середовища, що дає змогу ефективно виконувати роботу. Таке середовище:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ устанавлює та слідує зрозумілим, прозорим і чесним процесам щодо зарахування на роботу та умов зайнятості, які ґрунтуються на важливості викладання; ▪ пропонує та сприяє можливостям для професійного розвитку викладачів; ▪ заохочує наукову діяльність для зміцнення зв'язків між освітою та дослідженнями; ▪ заохочує інновації у методах викладання та використання нових технологій. 	<p><i>Педагогічні працівники</i></p> <p>Відповідно до ст. 55 Закону посади педагогічних працівників можуть обіймати особи зі ступенем магістра за відповідною спеціальністю.</p> <p>Статутом вищого навчального закладу можуть встановлюватися, відповідно до законодавства, додаткові вимоги до осіб, які можуть обіймати посади педагогічних працівників.</p> <p>Педагогічних працівників призначають на посаду та звільняють з посади керівники вищих навчальних закладів. Педагогічні працівники кожні п'ять років проходять атестацію, за результатами якої визначають їхню відповідність займаній посаді, присвоюють кваліфікаційні категорії, педагогічні звання.</p> <p>Порядок проведення атестації педагогічних працівників установлює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.</p> <p><i>Науково-педагогічні працівники</i></p> <p>Посади науково-педагогічних працівників можуть обіймати особи, що мають науковий ступінь або вчене звання, а також особи, що мають ступінь магістра.</p> <p>Статутом вищого навчального закладу можуть бути встановлені відповідно до законодавства додаткові вимоги до осіб, які можуть обіймати посади науково-педагогічних працівників.</p> <p>Під час заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників – завідувачів (начальників) кафедр, професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів укладенню трудового договору (контракту) передує конкурсний відбір, порядок проведення якого затверджує вчена рада ЗВО.</p>

Продовження табл.

1	<p style="text-align: center;">2</p> <p>В окремих випадках за неможливості забезпечення освітнього процесу наявними штатними працівниками вакантні посади науково-педагогічних працівників можуть замінювати особи, які мають відповідну кваліфікацію за трудовим договором до проведення конкурсного заміщення цих посад у поточному навчальному році.</p> <p>Права, обов'язки та гарантії науково-педагогічних, наукових, педагогічних та інших працівників ЗВО, основні посади наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників і порядок їхнього заміщення, а також питання робочого часу врегульовано Законом (ст. 55–59).</p> <p>Закон покладає на науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників обов'язок підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію. Основними шляхами підвищення кваліфікації визначено навчання в закладах або підрозділах післядипломної освіти, стажування в Україні та за її межами. На ЗВО покладено забезпечення підвищення кваліфікації і стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників не рідше одного разу на п'ять років зі збереженням середньої заробітної плати. Результати підвищення кваліфікації і проходження стажування враховують під час проведення атестації педагогічних працівників та під час обрання на посаду за конкурсом чи укладення трудового договору з науково-педагогічними працівниками.</p>
---	--

Продовження табл.

1	2
	<p>Деталізація відповідних зобов'язань працівників і ЗВО міститься в положеннях, що затверджені МОН України та самими вищими навчальними закладами¹. Зокрема, більшістю ЗВО прийнято рішення про навчання іноземних мов науково-педагогічного персоналу.</p> <p>Контроль якості кадрової політики ЗВО здійснюється під час проведення процедур ліцензування та акредитації, оскільки відповідними нормативними документами² передбачено кадрові вигоди щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти.</p> <p>Водночас одне з ключових питань – оцінювання рівня компетентності викладачів – у нормативних документах врегульовано лише рамково, за обмеженим переліком формальних ознак, більшість із яких, до того ж, характеризує (якісно та кількісно) рівень наукових досліджень, тоді як якість викладання переважно описують критерії, що не підлягають вимірюванню. Складність комплексного оцінювання фахового рівня викладача саме як науково-педагогічного працівника не є внутрішньою українською проблемою, вона виявляється й у структурі показників і вагових коефіцієнтах абсолютної більшості рейтингів, визначаючи престиж ЗВО.</p>

¹ Напр., у Програмі заходів із забезпечення якості освіти у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка серед заходів також передбачено ті, що спрямовано на підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників і забезпечення їхньої умовності до розвитку культури якості: процедури відбору та призначення на посаду науково-педагогічних працівників; удосконалення їх фахової майстерності.

² Постанова КМ України від 30.12.15 №1187.

Продовження табл.

1	2
	<p>Зазвичай ЗВО проголошують заохочення наукової і професійної активності викладачів, їхньої академічної мобільності (міжнародної і внутрішньої), участі в освітньому процесі іноземних викладачів. Проте ці питання не мають належної фінансової підтримки, а частково недостатньо врегульовані з правового погляду. До того ж, в окремих ЗВО (Хмельницький і Чернівецький національні університети тощо) для оцінювання ефективності професійної діяльності викладачів створено власні рейтингові системи, за допомогою яких університети стимулюють окремі види діяльності викладачів. Однак такі системи, на жаль, не можна вважати об'єктивними щодо оцінювання професійної компетентності викладача.</p> <p>Як наслідок, під час ухвалення рішень щодо фахової придатності претендента на посаду викладача домінуючою, якщо не єдиною, є оцінка наукової діяльності (фахового рівня у певній науковій сфері), що загалом не цілком коректно та валідно. До того ж, у ЗВО не пропонується саніумови позбавлення від недобросовісного викладача.</p> <p>Ні на державному рівні, ні на рівні ЗВО не заохочується періодична зміна викладачем місця роботи, тому, як наслідок, непоодинокими є випадки, за яких викладач за все своє життя (від навчання до виходу на пенсію) не покидає стіни свого ЗВО.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Продовження табл.

1	2
<p>1.6. НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ПІДТРИМКА СТУДЕНТІВ</p>	
<p>Стандарт: Заклади повинні мати відповідне фінансування для навчальної і викладацької діяльності, забезпечуючи адекватні та легкодоступні навчальні ресурси та підтримку студентів.</p> <p>Рекомендації: Для забезпечення кращого досвіду вищої освіти заклади надають різноманітні ресурси, щоб допомогти студентам у навчанні. Ці ресурси варіюються від фізичних, таких як бібліотеки, навчально-установлення та IT-інфраструктура, до людської підтримки у формі наставників, радників, консультантів. Роль послуг підтримки має особливе значення у сприянні мобільності студентів у межах і між системами вищої освіти.</p> <p>Потреби студентського контингенту (студенти з досвідом, заочної форми навчання, ті, що працюють, іноземні, з особливими потребами), а також перехід до студентоцентричного навчання та гнучких методів навчання й викладання, ураховують під час розподілу, планування й надання навчальних ресурсів і підтримки студентів.</p> <p>Підтримка студентів і ресурсне забезпечення можуть бути організовані у різні способи, залежно від умов ЗВО. Водночас внутрішнє забезпечення</p>	<p>Ці питання регулюють положення Закону України "Про вищу освіту", Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти та внутрішні документи ЗВО.</p> <p>Відповідно до п. 6 ст. 26 Закону одним із основних завдань ЗВО є створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів.</p> <p>За Законом до кошторису ЗВО включають витрати на придбання майна та його використання, капітальне будівництво та ремонт приміщень, поліпшення матеріально-технічного, навчально-лабораторного, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу тощо. На жаль, на сьогодні більшість статей матеріального забезпечення фінансуються майже повністю за рахунок спеціальних фондів ЗВО. Із державного бюджету кошти на ці цілі не надходять навіть національним ЗВО, для яких Законом передбачено фінансування цих статей на пріоритетних засадах.</p> <p>Контроль діяльності ЗВО щодо формування навчальних ресурсів і підтримки студентів (технологічні вимоги щодо матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення провадження освітньої діяльності) здійснюється під час процедур ліцензування та акредитації. Зокрема контролюються:</p> <p>Відомості про кількісні та якісні показники матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> інформація про загальну площу приміщень, що використовуються у навчальному процесі (адреса, найменування, площа, документи про право користування);

Продовження табл.

1	2
<p>якості гарантує, що всі ресурси відповідають цілям, є загальнодоступними, а студенти – поінформовані про наявність відповідних послуг.</p> <p>У наданні послуг підтримки вирішальною є роль допоміжного й адміністративного персоналу, тому він повинен бути кваліфікованим і мати можливість для розвитку своїх компетентностей.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ забезпечення приміщеннями навчального призначення та іншими приміщеннями (для занять студентів, курсантів, слухачів, лекційні, аудиторні приміщення, кабінети, лабораторії тощо); комп'ютерні лабораторії; спортивні зали; приміщення для науково-педагогічних (педагогічних) працівників; службові приміщення; бібліотека, читальні зали; гуртожитки, їдальні, буфети; профілакторії, медичні пункти, бази відпочинку; ▪ обладнання лабораторій і спеціалізованих кабінетів (найменш – обладнання, навчальної дисципліни, обладнання); ▪ обладнання, устаткування та програмне забезпечення спеціалізованих комп'ютерних лабораторій, які забезпечують виконання навчального плану за спеціальністю (найменування лабораторії, її площа, найменування навчальної дисципліни, модель і марка персональних комп'ютерів, їхня кількість, найменування пакетів прикладних програм (у т. ч. ліцензованих), доступ до Інтернету, наявність каналів доступу); ▪ інформація про соціальну інфраструктуру (найменування, кількість, площа). <p>Відомості про навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ комплекс навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін; ▪ методичне забезпечення курсового проєктування; ▪ забезпечення програмами та базами для проходження практики.

Продовження табл.

1	2
	<p>Відомості про інформаційне забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ про наявність бібліотеки; ▪ забезпечення підручниками, навчальними посібниками, довідковою та іншою навчальною літературою; ▪ перелік фахових періодичних видань. <p>Зазначимо, що частина контрольованих показників абсолютно не інформативна з погляду оцінки якості вищої освіти (наприклад, вимоги щодо надання інформації про марку комп'ютера).</p> <p>Рівень матеріального забезпечення навчальних ресурсів і підтримки студентів навіть у найпрестижніших українських ЗВО треба вважати не більш як мінімально прийнятним.</p> <p>До недоліків рішень щодо підтримки студентів зараховують той факт, що навіть у межах одного кампусу доступ до окремих видів технічного й методичного забезпечення обмежено завдяки особистому доступу в межах кожного факультету/освітньої програми. У такій спосіб формуються нерівні можливості для студентів різних структурних підрозділів, чого не має бути, оскільки доступ до ресурсів не має залежати від того, на якому факультеті чи за якою програмою студент навчається.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Продовження табл.

1	2
<p>1.7. ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ</p> <p>Стандарт: Заклади мають забезпечити збирання, аналіз і використання відповідної інформації для ефективного управління своїми програмами та іншою діяльністю.</p> <p>Рекомендації: Найні дані є життєво важливими для інформованого прийняття рішень та усвідомлення того, що працює належно, а що – потребує уваги. Ефективні процеси збирання та аналізу інформації про освітні програми та іншу діяльність підтримують систему внутрішнього забезпечення якості. Зібрана інформація залежить частково від типу та місці закладу. Важливими є такі параметри, як:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ключові індикатори діяльності; ▪ профіль студентського контингенту; ▪ рівні досягнень, успішності та відрахування студентів; ▪ задоволеність студентів освітніми програмами; ▪ наявні навчальні ресурси та підтримка студентів; ▪ кар'єрні траєкторії випускників. 	<p>У ЗВО застосовують різноманітні моделі моніторингу, аудиту та управління якістю, проте усталеної системи вони не формують. Незалежний статус ЗВО, що передбачений у Законі України «Про вищу освіту», дає змогу ЗВО самостійно формувати методи, методики, форми аудиту та моніторингу для проведення власного самооцінювання. На практиці ж необхідність звітування перед різноманітними контролюючими органами призводить до того, що інформаційні системи ЗВО працюють зазвичай на формування зовнішніх звітів, а не на оцінювання якості освіти та формування звітів самооцінювання.</p> <p>Частину інформації (профіль студентського контингенту, освітні траєкторії студентів, характеристика викладацького складу), необхідної для моніторингу освітньої діяльності, ЗВО зобов'язані вносити до створеної 2011 р. Єдиної державної електронної бази з питань освіти (Постанова КМ України від 13.07. 11 № 752 «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти»). У сфері вищої освіти Єдина база охоплює Реєстри документів про вищу освіту та сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання. Єдина база є джерелом даних, яку використовують під час прийому вступників на навчання, виготовлення документів про освіту державного зразка, запровадження у сфері освіти інноваційних технологій щодо використання даних, у тому числі персональних. Структуру та функціонал цієї бази спрямовано на здійснення контролю за діяльністю ЗВО, вони мало придатні для обробки інформації усередині ЗВО, а можливості обміну інформації між ЄДЕБО та внутрішніми інформаційними системами ЗВО дуже обмежені.</p>

Продовження табл.

<p>1</p> <p>Можна використовувати різні методи збирання інформації. Важливо, щоб до надання й аналізу інформації і планування подальших відповідних заходів були залучені студенти та персонал.</p>	<p>2</p> <p>На формування внутрішніх інформаційних систем ЗВО впливали також численні внутрішні українські рейтинги: рейтинг МОН України (існував з 2004 до 2015 р.), ТОП-200 кращих ЗВО України, Компас тощо. У кожному серед них було розроблено власну систему показників оцінки діяльності (щодо активності університету на міжнародному рівні, якості контингенту студентів, якості та рівня науково-педагогічного персоналу, результативності науково-дослідної, науково-технічної діяльності, фінансового та ресурсного забезпечення навчального процесу тощо). Кожен із рейтингів, що формувався відповідно до власної методології (визначеної метою рейтингування) і системи їхніхпоказників, на жаль, мало придатний для формування самозвітів ЗВО. Намагання забезпечити якомога кращі досягнення у цих рейтингах не сприяло формування самодостатніх внутрішніх інформаційних систем – головним завданням ЗВО було не підвищення власної якості освіти та ефективності, а успішність формального звітування.</p> <p>Отже, сьогодні у більшості ЗВО України сформовано фрагменти систем обліку інформації, що призначені здебільшого для забезпечення звітності за окремими складовими діяльністю: кадрова політика, фінансова діяльність, облік контингенту студентів і їхньої успішності, навантаження викладачів, облік матеріальних ресурсів тощо. Різні підходи до їхнього формування зумовлені насамперед потребами зовнішньої звітності; не завжди якісним і часом нерегулярним є оновлення інформації; майже повна ізолюваність цих систем одна від одної фактично унеможливають будь-які серйозні аналітичні дослідження стану справ у ЗВО чи їх структурних підрозділах. По суті, будь-який статистичний звіт для зовнішніх органів, ліцензійна чи</p>
---	---

Продовження табл.

1	2
	<p>акредитаційна справа тощо формуються в результаті особистих зусиль працівників відповідних підрозділів. До того ж, через невідповідність переліку та змісту контрольованих показників діяльності навчальних закладів в Україні до загальноприйнятних в європейській і світовій практиці, навіть наявні інформаційні масиви важко адаптувати для подання заявок на участь у міжнародних рейтингах тощо.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

1.8. ПУБЛІЧНА ІНФОРМАЦІЯ

<p>Стандарт: Заклади мають публікувати зрозумілу, точну, об'єктивну, своєчасну та легкодоступну інформацію про свою діяльність, включаючи програми.</p> <p>Рекомендації: Інформація про діяльність закладів корисна як для майбутніх, так і теперішніх студентів, випускників, інших стейкхолдерів і громадськості. Отже, заклади надають інформацію про свою діяльність, охоплюючи програми, які пропонують, і критерії відбору на навчання; заплановані результати навчання за цими програмами; кваліфікації, які вони надають; процедури навчання, викладання</p>	<p>Відповідно до п.п.4 п.3 ст. 32 “Принципи діяльності, основні права та обов’язки вищого навчального закладу” Закону ЗВО зобов’язані “оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов’язань”.</p> <p>У кожного ЗВО України є своя сторінка (сайт), де викладено статут, ліцензію, сертифікати про акредитацію, інформацію про програми підготовки, керівництво, структурні підрозділи. Окремі структурні підрозділи також мають власні сторінки з інформацією про їхню діяльність.</p> <p>У 85 % опитаних ЗВО є розроблені та розміщені на сайті закладу інформаційні пакети (поки що українською мовою). Регулярне оновлення інформаційних пакетів забезпечує не більш як половина ЗВО.</p> <p>На жаль, досі не є типовим оприлюднення критичних звітів щодо акредитації спеціальностей на сайтах ЗВО.</p>
--	---

Продовження табл.

<p>1</p> <p>та оцінювання, що використовуються; прохідні бали та навчальні можливості, доступні для студентів; інформацію щодо працевлаштування випускників.</p>	<p>2</p> <p>Частина інформації про ЗВО є відкритою для доступу в Єдиній державній електронній базі з питань освіти, відкритий реєстр навчальних закладів якої включає, зокрема: найменування вищого навчального закладу та перелік відокремлених структурних підрозділів; дату заснування; прізвище, ім'я, по батькові керівника; форму власності; місцезнаходження навчального закладу; відсоток напрямів і спеціальностей, термін дії ліцензії яких закінчується поточного навчального року; термін дії сертифіката про акредитацію ЗВО загалом; дату проведення останнього заходу державного контролю, наявність порушень; виконання планових показників; висновок щодо ступеня ризику ЗВО.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
--	--

1.9. ПОТОЧНИЙ МОНІТОРИНГ І ПЕРІОДИЧНИЙ ПЕРЕГЛЯД ПРОГРАМ

<p>Стандарт: Заклади мають проводити моніторинг і періодичний перегляд програм для гарантування досягання встановлених для них цілей і відповідності потребам студентів і суспільства. Ці перегляди мають вести до безперервного вдосконалення програм. Про будь-які дії, що заплановані або вжиті як результат перегляду, слід інформувати всі зацікавлені сторони.</p>	<p>Оцінювання змісту програми на відповідність сучасним вимогам і потребам суспільства, а частково й ефективності процедур оцінювання та досягнень студентів після завершення програми, відбувається щороку під час підсумкової атестації випускників. Таке оцінювання здійснюють експертні комісії, які формують за спеціальностями і програмами із залученням представників академічної і наукової спільноти поза меж ЗВО, представників ринку праці та органів державної влади. Оцінки та рекомендації аналізують і вивчають кафедри,</p>
---	--

Продовження табл.

1	2
<p>Рекомендації: Регулярний моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм мають на меті гарантувати, що надання освітніх послуг залишається на відповідному рівні, а також створює сприятливе й ефективне навчальне середовище для студентів.</p> <p>Вони охоплюють оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ змісту програми у світлі останніх досліджень у певній сфері знань, гарантуючи, що програма відповідає сучасним вимогам; ▪ потреб суспільства, що змінюються; ▪ навчального навантаження студентів, їхніх досягнень і завершення освітньої програми; ▪ ефективності процедур оцінювання студентів; ▪ очікувань, потреб і задоволення студентів щодо програми; ▪ навчального середовища і послуг з підтримки студентів, а також їхню відповідність меті програми. <p>Програми регулярно переглядають та оновлюють, залучаючи до цього процесу студентів та інших стейкхолдерів. Зібрану інформацію аналізують і на її підставі адаптують програму для забезпечення її відповідності сучасним вимогам. Характеристики оновленої програми оприлюднюють.</p>	<p>учені ради факультетів/інститутів, ЗВО. Учені ради факультетів/інститутів та/або ЗВО зазвичай раз на рік розглядають питання практичної підготовки студентів і працевлаштування випускників.</p> <p>Моніторинг задоволення потреб та очікувань студентів здійснюють зазвичай шляхом їхніх опитувань. Узагальнені результати опитування доводять до відома випускових кафедр і вчених рад. На жаль, широке обговорення результатів моніторингу навчальних планів (освітніх програм) за участі викладацького складу та студентства не є типовим.</p> <p>Основна складова програми (раніше т. зв. нормативна, а нині обов'язкова складова програми), яка охоплює від 50 до 75 % обсягу навчальної роботи студентів, зазвичай, залишається незмінною за весь час дії програми. Якщо з тих чи інших причин виникає необхідність внесення змін до цієї частини, то формується нова програма, а дія старої – припиняється. По суті, рішення про необхідність внесення змін до обов'язкової складової програми є підставою для її припинення.</p> <p>Натомість внесення змін до вибіркової складової програми підготовки відбувається впродовж дії програми за рішенням учених рад факультетів/інститутів, ЗВО, які приймають у тому числі з урахуванням зазначених процедур моніторингу.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Закінчення табл.

1	2
<p>1.10. ЦИКЛІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ</p>	<p>До 2014 року ЗВО мали проходити процедури зовнішнього забезпечення якості через обмеження термінів дії ліцензій і сертифікатів акредитації (від 5 до 10 років, залежно від рівня програми та типу ЗВО). Водночас висновки, зроблені під час акредитації, поширювались на всі програми ЗВО за відповідним напрямом/спеціальністю. Після ухвалення Закону України "Про вищу освіту" та "Про ліцензування видів господарської діяльності" ліцензії на право провадження освітньої діяльності стали безстроковими, натомість ЗВО для здобуття права видавати документи про вищу освіту державного зразка зобов'язані здійснювати акредитацію кожної з освітніх програм, за якими відбувається підготовка фахівців. Законом України «Про вищу освіту» компетенція прийняття рішення щодо акредитації програм надана НАЗЯВО й тим органам, яким він частково делегує відповідні повноваження.</p> <p>Додатковим стимулом для ЗВО проходити акредитацію є зумовленість отримання державного замовлення наявністю сертифікатів про акредитацію. Право ЗВО проходити акредитацію у Міжнародних агентствах та Акредитаційних агентствах інших країн Законом декларується, однак не врегульовано документами нижчого рівня.</p> <p>Окремі процедури зовнішнього оцінювання якості вищої освіти у ЗВО на регулярній основі передбачені деякими українськими та міжнародними рейтингами (Компас, QS, U-Multirank тощо).</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ НЕМОЖЛИВО ОЦІНИТИ на цьому етапі.
<p>Стандарт: Заклади мають проходити зовнішнє забезпечення якості, відповідно до ESG, на циклічній основі.</p> <p>Рекомендації: Зовнішнє забезпечення якості у різноманітних формах може підтверджувати ефективність внутрішнього забезпечення якості закладу, діяти як каталізатор для вдосконалення та пропонує нові перспективи. Воно також надає інформацію, що засвідчує заклад і громадськість в якості діяльності закладу.</p> <p>Заклади беруть участь у циклічному зовнішньому забезпеченні якості, що враховує, де це доречно, вимоги законодавчої бази, в якій вони функціонують. Таким чином, залежно від законодавства, зовнішнє забезпечення якості може набувати різних форм і зосереджуватися на різних організаційних рівнях (програми, факультету або закладу).</p> <p>Забезпечення якості – це безперервний процес, що не завершується зовнішнім відгуком або звітом чи подальшими діями зі сторони закладу. Отже, заклади гарантують, що прогрес, якого досягнуто після попередньої фази зовнішнього забезпечення якості, ураховано під час підготовки наступної.</p>	

4.3. Стандарти і рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості освіти

Державну політику щодо забезпечення якості вищої освіти визначають:

- Верховна Рада України (ухвалює закони, постанови, інші акти, проводить парламентські та комітетські слухання).
- Президент України (підписує закони, подає законопроекти, видає укази та розпорядження, готує послання до Верховної Ради України, зокрема, з питань якості та конкурентоспроможності вищої освіти тощо).

Основні функції безпосереднього управління якістю вищої освіти, формування національної політики здійснюють:

▪ **Кабінет Міністрів України** (виконує закони України й акти Президента України, забезпечує проведення політики у сфері освіти, розвиток інноваційного потенціалу держави, вирішення питань державного управління у сфері освіти, науки, підготовку проектів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій; видає обов'язкові для виконання постанови та розпорядження у межах своєї компетенції).

▪ **Міністерство освіти і науки України** – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері освіти і науки, здійснення державного нагляду за діяльністю навчальних закладів (розробляє державні стандарти освіти, визначає стратегію моніторингу якості освіти та забезпечує його проведення, здійснює ліцензування та акредитацію вищих навчальних закладів, формує та забезпечує функціонування системи атестації наукових і науково-педагогічних кадрів).

▪ **Державна інспекція навчальних закладів України** – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через міністра освіти і науки України (здійснює навчально-методичне керівництво, контроль за

дотриманням вимог стандартів вищої освіти, державне інспектування; аналізує роботу навчальних закладів щодо дотримання ними нормативно-правових актів у сфері освіти, дає оцінку відповідності їхньої діяльності державним стандартам і вимогам, вносить пропозиції щодо усунення негативних і поширення позитивних тенденцій у розвитку освіти; здійснює контроль і бере участь у моніторингу якості підготовки).

▪ **Акредитаційна комісія** (забезпечує додержання вимог ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів, бере участь в організації ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів, спеціальностей та освітніх програм) – *функціонує до початку роботи НАЗЯВО.*

▪ **Атестаційна колегія** – дорадчий орган МОН України (Наказ МОНмолоді та спорту України від 14.09.11 № 1059, затверджує Положення про атестаційну колегію Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України) замість ліквідованої Вищої атестаційної комісії України з метою виконання повноважень щодо підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, які покладено на МОН України (бере участь у забезпеченні функціонування системи підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; прийнятті рішень щодо діяльності аспірантури, ад'юнктури, докторантури; формуванні мережі спеціалізованих учених рад; затвердженні рішень спеціалізованих учених рад про присудження наукового ступеня доктора наук і кандидата наук; присвоєнні вчених звань старшого наукового співробітника, доцента та професора науковим і науково-педагогічним працівникам – *функціонує до початку роботи НАЗЯВО.*

▪ **Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти** – постійно діючий колегіальний орган, що уповноважений Законом України «Про вищу освіту» на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти (Постанова КМ України від 15.04.15 № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»). Планується, що Агентство перебере на себе

певні регуляторні й контрольні функції Міністерства освіти і науки України; замінить Атестаційну колегію та Акредитаційну комісію.

До цього часу чіткого розмежування повноважень і повноцінного обміну інформацією між цими установами не було.

До процедур зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні належить ліцензування, акредитація та зовнішні інспектування державними установами. Ліцензування надає право ЗВО на провадження освітньої діяльності. Акредитацію призначено для визначення відповідності освітньої діяльності закладу освіти державним вимогам до якості освіти відповідного рівня та надання права на видачу дипломів державного зразка. Сертифікація засвідчувала визнання державними органами відповідності показників підготовки фахівців у ЗВО світовим стандартам.

За останні 20 років система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти змінювалась і модифікувалась, що пов'язано як зі створенням спеціалізованих інституцій чи перерозподілом повноважень між ними, так і зі змінами переліків напрямів і спеціальностей вищої освіти, структури та змісту освітніх стандартів. До 2015 р. необхідною умовою акредитації була абсолютна відповідність освітньої програми, у тому числі щодо переліків дисциплін, їхніх обсягів і видів заключного контролю вимогам стандарту. Окремі стандарти регулювали до 90 % обсягу навчального часу студентів, натомість з інших напрямів/спеціальностей стандарти так і не було створено.

Більшість документів, які регулюють питання акредитації, створено на виконання застарілих або частково скасованих нормативних актів.

2.1. УРАХУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

1	2
<p>Стандарт: Зовнішнє забезпечення якості має стосуватись ефективності процесів внутрішнього забезпечення якості, що описані у Ч. 1 ESG.</p> <p>Рекомендації: Забезпечення якості у вищій освіті ґрунтується на відповідальності закладу за якість своїх програм та іншу діяльність. Отже, важливо, щоб зовнішнє забезпечення якості визнавало та підтримувало відповідальність закладу за забезпечення якості. Для забезпечення зв'язку між зовнішнім і внутрішнім оцінюванням якості, зовнішнє оцінювання охоплює врахування стандартів Ч. 1. Це може здійснюватися різними шляхами, залежно від типу зовнішнього забезпечення якості.</p>	<p>До сьогодні під час формування вимог зовнішнього забезпечення якості вищої освіти на можливість систем внутрішнього забезпечення якості та їхню спрямованість, по суті не звертали увагу. Причина цього полягає не в недосконалості внутрішніх систем, а в тому, що такий підхід, по суті, суперечить успадкованому від ЄСРР принципу державного управління – майже повній підконтрольності процесів забезпечення якості Міністерству освіти і науки України. Дотепер визнання зовнішніми органами й установами відповідальності ЗВО за якість своїх програм та освітньої діяльності загалом та водночас – права на прийняття відповідних рішень не було загальною практикою.</p> <p>На нинішньому етапі врахування й використання процедур внутрішнього забезпечення якості під час створення системи зовнішнього забезпечення якості освіти не врегульовано.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ НЕМОЖЛИВО ОЦІНИТИ НА ЦЬОМУ ЕТАПІ.

Продовження табл.

1	2
<p>2.2. РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЙ, ЩО ВІДПОВІДАЮТЬ МЕТІ</p> <p>Стандарт: Зовнішнє оцінювання якості потрібно визначати та розробляти так, щоб забезпечити його відповідність досягненню цілей і завдань, що встановлені для нього, з одночасним урахуванням відповідності нормативних положень. До його розроблення та без перервного вдосконалення треба залучати стейкхолдерів.</p> <p>Рекомендації: Для забезпечення ефективності та об'єктивності, зовнішнього забезпечення якості життєво важливо мати чіткі цілі, погоджені зі стейкхолдерами. Цілі й завдання щодо реалізації процесів: <ul style="list-style-type: none"> ▪ урахувуватимуть обсяг навантаження та втрати, які зумовлюватиме запровадження цих процесів у закладах; ▪ урахувуватимуть необхідність допомагати закладам підвищувати якість; ▪ дозволятимуть закладам репрезентувати покращення; ▪ забезпечуватимуть надання чіткої інформації щодо результатів і подальших дій. </p>	<p>Під час розроблення вимог (зокрема, щодо звітування) до ЗВО не враховують того, яким ресурсом буде зібрана інформація, співвідношення витрачених зусиль до ефективності, інформативності даних. Часто різні зовнішні установи вимагають від закладів надати ту саму інформацію, але представляли її у дещо зміненому вигляді (наприклад, звіт вищого навчального закладу на початок навчального року за формою 2–3 нк подають окремо до МОН (включає до контингенту студентів – іноземних громадян, які навчаються за державним замовленням) та до Головного управління статистики у місті Києві (не включає до контингенту жодних студентів – іноземних громадян)).</p> <p>До того ж, переліки контрольованих показників/параметрів часто сформовані не відповідно до задекларованих цілей, а відображають вузькокорпоративні інтереси контролюючих органів. Реального погодження цілей і завдань зі стейкхолдерами не відбувається.</p> <p>Усі вимоги спрямовано на пошук помилок і контроль, що не дає змоги відстежити динаміку змін кількісних та якісних показників діяльності ЗВО, тоді як відповідно до сучасних вимог формати звітів мусять бути сконструйовані у такий спосіб, щоб ЗВО мали змогу показати вдосконалення та покращення.</p> <p>Типові для всіх ЗВО України процедури не враховують їхню ефективність у конкретному ЗВО, часто не допомагають нормальному функціонуванню закладу¹, а часом – навіть заважають. Інколи знов запроваджувані вимоги є навіть більш ретроградними за попередні.</p>

¹ Наприклад: до ЄДЕБО ЗВО вносять усю необхідну для формування звіту 2-3-нк інформацію, але змушені генерувати звіт вручну.

Продовження табл.

1	2
<p>Система зовнішнього оцінювання може працювати більш гнучко, якщо заклади спроможні показувати ефективність системи внутрішнього забезпечення якості.</p>	<p>Наприклад, у Ліцензійних умовах (редакція від 2015 р.) у всіх без винятку програмах вимагалось виділяти цикли загальних і професійно-спрямованих дисциплін, тоді як попередні документи не передбачали такої структуризації на рівні магістра, а загальнодержавні вимоги щодо відповідного циклу на рівні бакалавра скасовано.</p> <p>Формально заклади можуть демонструвати підвищення якості, наприклад шляхом участі у рейтингах ЗВО, але механізмів заохочення підвищення якості вищими навчальними закладами немає.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

2.3. ПРОЦЕСИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

<p>Стандарт: Процеси зовнішнього забезпечення якості мають бути надійними, корисними, наперед визначеними, послідовно запроваджуваними та оприлюдненими. Вони охоплюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ самооцінювання або його еквівалент; ▪ зовнішнє оцінювання, яке зазвичай включає відвідування закладу; ▪ звіт за результатами зовнішнього оцінювання; ▪ послідовні подальші дії за результатами оцінювання. 	<p>Процеси зовнішнього забезпечення якості за своїми компонентами формально майже відповідають вимогам ESG-2015: у них наявні звіти самооцінювання, зовнішнє оцінювання з відвідування закладу експертами, звіті експертів. Однак за зовнішньої подібності наявні достатньо суттєві відмінності у реалізації цих процесів.</p> <p>Однією з основних причин такої відмінності є те, що в європейських країнах ЗВО зацікавлені в аудиті своєї освітньої діяльності, зовнішньому оцінюванні якості підготовки. В Україні ж як ЗВО, так і контролюючі органи сприймають зовнішнє оцінювання як інспекцію, метою якої є виявлення недоліків, невиконання вимог стандартів тощо. Натомість звична для європейських країн мета аудиту –</p>
---	--

Продовження табл.

1	2
<p>Рекомендації: Зовнішнє забезпечення якості, що виконується професійно, послідовно та прозоро, гарантує його визнання та вплив.</p> <p>Залежно від моделі системи зовнішнього забезпечення якості, заклад створює основу для зовнішнього забезпечення якості шляхом самоцінювання або збираючи інші матеріали, у тому числі підтверджувальні дані. Письмову документацію зазвичай доповнюють інтерв'ю зі стейкхолдерами під час відвідування закладу. Результати оцінювання викладають у звіті (див. Стандарт 2.5) групи залежних (зовнішніх) експертів (див. Стандарт 2.4). Зовнішнє забезпечення якості не завершується звітом експертів. Агентства здійснюють детальний аналіз закладу та надають рекомендації його подальших дій, сутність яких залежить від моделі зовнішнього забезпечення якості.</p>	<p>Допомога навчальним закладам, рекомендації щодо покращення освітніх програм та освітньої діяльності у цілому, створення дорожніх карт тощо практично не знаходять втілення у процедурах, формах, звітах, переліках контролюваних показників у процесі зовнішнього оцінювання в Україні. Тому звіти самооцінювання, які генеруються внутрішніми системами забезпечення якості (там, де вони є), практично не використовуються для формування відповідних документів за зовнішнього оцінювання.</p> <p>Значна кількість інформації, яка збирається за зовнішнього оцінювання та входить до підсумкової документації як самозвіт, малоінформативна з погляду оцінки якості (формальні показники, які легко проконтролювати) та часто потребує значних додаткових витрат працівників ЗВО. Наприклад, комплексні контрольні роботи залишкових знань, результати яких практично неінформативні через невмотивованість студентів.</p> <p>Чинними документами не передбачено, що звіти самооцінювання мають бути завершені задовго до візиту експертів. Під час процедур зовнішнього оцінювання (акредитації) передбачено відвідування ЗВО групою експертів, яких призначає МОН України. Експерти перебувають у ЗВО не більш як три дні та переважно опрацювають надані матеріали із самоаналізу, озайомлюються із документацією, результатами контрольних заходів. Вони мають право під час візиту інтерв'ювати стейкхолдерів, але така практика не поширена. За результатами перевірки документації і візиту до ЗВО експерти готують висновок, в якому рекомендують акредитувати або не акредитувати освітню програму. Звичайно не практикується встановлення терміну</p>

Продовження табл.

1	2
	<p>проведення наступної акредитації, залежно від змісту висновків. Звіт містить формальні зауваження та рекомендації, але їх виконання, як правило, не перевіряють через відсутність відповідних механізмів. Експертний звіт не містить чітких шляхів та/або послідовності дій для управління виявлених недоліків, не передбачає подальшого аналізу діяльності та звітування щодо досягнутого прогресу.</p> <p>Ще одним органом інспектування є Державна інспекція навчальних закладів (ДІНЗ), діяльність якої регулює відповідне положення (затверджено постановою КМ України від 16.10.14 № 538).</p> <p>ДІНЗ може здійснювати як комплексні, так і вибіркові (за окремими структурними підрозділами, програмами, навчальними дисциплінами) перевірки організації освітнього процесу та якості надання освітніх послуг. Конкретне завдання на перевірку може бути доведено до ЗВО в день прибуття комісії із перевірки (за позапланових перевірок). Звичайна тривалість перевірки – від 10 до 15 діб. До складу експертної групи ДІНЗ, крім власних інспекторів, залучає не тільки представників академічної і наукової спільноти, але й фахівців центральних і місцевих органів виконавчої влади, ринку праці (підприємств, установ та організацій). При перевірці ДІНЗ має право отримувати необхідні для виконання завдання інформацію, документи та матеріали не тільки від ЗВО, а й від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, а також від громадян та їх об'єднань. Отже, ДІНЗ, за потреби, має можливість для об'єктивного врахування думки стейкхолдерів. Результати перевірки оголошують у ЗВО, після отримання пояснень заключний звіт надходить до органу управління, якому підпорядкований ЗВО, а також, за необхідності, органами,</p>

Продовження табл.

1	<p style="text-align: center;">2</p> <p>що відповідають за ліцензування та акредитацію освітніх послуг, іншим зацікавленим органам. Звіт в обов'язковому порядку містить не тільки перелік виявлених порушень, але й приписи щодо їх усунення із визначенням термінів, упродовж яких ЗВО має виконати ці приписи.</p> <p>Наслідком перевірки ДІНЗ можуть бути: висновки про службову невідповідність посадових осіб та/або недостатню кваліфікацію викладачів, штрафні санкції за невідповідність стандартам затверджених у ЗВО процедур і практики їхньої реалізації тощо. У випадку виявлення порушень вимог законодавства щодо надання освітніх послуг ДІНЗ може рекомендувати МОН призупинення або анулювання ліцензії.</p> <p>Окремі питання забезпечення якості вищої освіти (напр., прозорість процесів зарахування та переведення студентів) можуть бути оцінені в рамках перевірок іншими контролюючими органами, наприклад Державною фінансовою інспекцією України, Рахунковою Палатою України.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
---	---

Продовження табл.

1	2
<p>2.4. НЕЗАЛЕЖНІ (ЗОВНІШНІ) ЕКСПЕРТИ</p> <p>Стандарт: Зовнішнє забезпечення якості має виконувати група незалежних (зовнішніх) експертів, що включає представника/ів від студентів.</p> <p>Рекомендації: В основі зовнішнього забезпечення якості лежить широкий діапазон експертизи, що здійснюють незалежні (зовнішні) експерти, які сприяють роботі агентства через висвітлення різних поглядів стейкхолдерів, включаючи заклади, викладачів, студентів і роботодавців/професіоналів-практиків. Щоб гарантувати цінність і послідовність роботи експертів:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ їх ретельно відбирають; ▪ вони мають володіти відповідними навичками та бути компетентними для виконання завдання; ▪ вони проходять відповідний тренінг та/або брифінг. <p>Агентство забезпечує незалежність експертів, запроваджуючи механізм запобігання виникненню конфлікту інтересів. Бажаним є залучення до зовнішнього забезпечення якості міжнародних експертів, наприклад, як членів експертної ради, оскільки це надає додаткового виміру процесам розвитку та запровадження</p>	<p>Відповідно до положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи, експертна комісія формується (призначається) органом ліцензування для проведення ліцензійної експертизи з метою встановлення відповідності кадрового, наукового, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчального закладу державним вимогам. Список експертів формується та затверджується органом ліцензування із числа провідних фахівців, які мають відповідну освіту та кваліфікацію, практичний досвід роботи, виявили бажання здійснювати ліцензійну експертизу навчальних закладів і включені до списку експертів.</p> <p>До останнього часу, відповідно до положення про експертну комісію та порядок проведення акредитаційної експертизи, експертні комісії формувало МОН України. До складу комісії включали не всіх стейкхолдерів, участь експертів від студентства не передбачалася, роботодавці також не брали участі у процедурах акредитації.</p> <p>Умови роботи експертів не забезпечували можливості об'єктивного аналізу стану справ у вищих навчальних закладах:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ наказ МОН із призначення експертів виходив максимум за два-три тижні до кінцевої дати представлення звіту. Термін перебування у ЗВО майже відповідає європейським вимогам, але європейські експерти попередньо вивчають самозвіти ЗВО протягом шести місяців – року; ▪ витрати на відрядження експертів компенсували безпосередньо ті ЗВО, що перевірялися. Унаслідок цього виникає питання щодо незалежності та об'єктивності експертів.

Продовження табл.

1	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», до процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти відтепер мають бути залучені експерти не тільки з числа викладачів, але й професіонали-практики, роботодавці та представники студентства. Законом дозволено залучати також міжнародних експертів.</p> <p>Необхідність участі роботодавців, визнаних фахівців-практиків, професійних асоціацій і студентів в оцінюванні різних аспектів освітньої діяльності наразі визнається в Україні, але переважно декларативно. Механізми залучення та зацікавлення стейкхолдерів не розроблено. Так само вагомою проблемою є залучення закордонних експертів, не відпрацьовано процедуру фінансування їх роботи.</p> <p>Як попередніми, так і чинними нормативними документами не передбачено обов'язкові навчання та підвищення кваліфікації експертів, а також джерела їх фінансування. Так само неврегульоване питання уникнення потенційного конфлікту інтересів експертів.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ НЕМОЖЛИВО ОЦІНИТИ НА ЦЬОМУ ЕТАПІ.
---	--

Продовження табл.

1	2
<p>2.5. КРИТЕРІЇ ДЛЯ РЕЗУЛЬТАТІВ</p> <p>Стандарт: Будь-які висновки або судження, зроблені у результаті зовнішнього забезпечення якості, мають ґрунтуватися на зрозумілих та опублікованих критеріях, які послідовно застосовують, незалежно від того, чи приводить процес до прийняття офіційного рішення.</p> <p>Рекомендації: Зовнішнє забезпечення якості, зокрема, його висновки, мають справляти значний вплив на заклади та оцінювані програми. В інтересах рівності та надійності висновки зовнішнього забезпечення якості ґрунтуються на наперед визначених та опублікованих критеріях, що послідовно інтерпретуються та ґрунтуються на доказах. Залежно від системи зовнішнього забезпечення якості, висновки можуть бути представлені у різних формах, наприклад, рекомендацій, суджень або офіційних рішень.</p>	<p>Традиційно в Україні як критерії, на основі яких приймають рішення з оцінювання якості освітньої діяльності ЗВО, виступають ліцензійні умови та вимоги до акредитації, а також стандарти вищої освіти. Вони наперед визначені, оприлюднені, базуються на відповідних документах.</p> <p>Але частина вимог є неоднозначною¹, що дозволяє по-різному трактувати їх виконання або невиконання. Частина показників (нормативів) забезпечення ЗВО науково-педагогічними та педагогічними кадрами, матеріально-технічною, навчально-методичною, а також інформаційною базами є застарілими, не виправдані з економічного погляду та малоінформативними з погляду якості вищої освіти. Наприклад, вимоги щодо кількості робочих комп'ютерних місць на 100 студентів, співвідношення посадкових місць у читальних залах до загальної кількості студентів, забезпечення студентів підручниками тощо не враховують сучасний доступ до джерел інформації і розвиток інформаційних технологій.</p> <p>На сьогодні не визначено критерії оцінювання освітніх програм на відповідність новим стандартам вищої освіти, в яких фігурують не переліки навчальних дисциплін, а очікувані результати навчання. Створення відповідних методичних рекомендацій ще не розпочиналося, жоден новий стандарт ще не затверджено.</p>

¹ Наприклад, норму, згідно з якою обсяг навчальної дисципліни має бути зазвичай не менше трьох кредитів, частина осіб, що здійснюють перевірку, розуміє як абсолютну вимогу.

Продовження табл.

1	2
	<p>Оцінка відповідності стандарту:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
2.6. ЗВІТУВАННЯ	
<p>Стандарт: Повні експертні звіти мають бути оприлюднені, бути зрозумілими та доступними для академічної спільноти, зовнішніх партнерів та інших зацікавлених осіб. Якщо агентство приймає будь-яке офіційне рішення на основі цих звітів, рішення слід оприлюднити разом зі звітом.</p> <p>Рекомендації: Експертний звіт є основою для подальших дій закладу у відповідь на зовнішнє оцінювання та надає суспільству інформацію щодо його діяльності. Для використання звіту як основи для дій, що необхідно вжити, він має бути зрозумілий і точний за структурою, мовою та охоплювати:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ опис контексту (щоб допомогти позиціонувати заклад вищої освіти у конкретному контексті); ▪ опис конкретної процедури, включаючи залучених експертів; 	<p>Форми звітів для кожного з видів зовнішнього оцінювання якості вищої освіти були затверджені та є загальновідомими (не стосується нових процедур акредитації). Усі звіти містять більшість позицій, що рекомендовані ESG-2015: опис контексту, конкретної процедури, характеристики залучених експертів, докази, аналіз і результати, ризик належної практики, висновки. Не у всіх звітах обов'язковими є рекомендації щодо подальших дій. Підготовка звіту в двох варіантах (повному і короткому) звичайно не практикується.</p> <p>Практику оприлюднення рішення відповідного органу, що здійснено на основі зовнішньої перевірки, в Україні започатковано після прийняття Закону України "Про вищу освіту". Також наразі на сайті ЗВО публікується короткий звіт про відвідування експертною групою. Повна публікація матеріалів не практикується ні органами державної влади, ні вищими навчальними закладами. Зважаючи на відсутність доступних аналітичних звітів та іншої систематизованої інформації щодо якості вищої освіти, можливість ЗВО щодо використання хороших практик та/або вдосконалення власної освітньої політики суттєво обмежена.</p>

Продовження табл.

1	2
<ul style="list-style-type: none"> ▪ докази, аналіз і результати; ▪ висновки; ▪ риси належної практики, продемонстровані закладом; ▪ рекомендації щодо подальших дій. <p>Корисним може бути підготовка стислого варіанту звіту. Фактична точність звіту покращується, якщо закладу надають можливість виявити фактичні помилки до моменту завершення звіту.</p>	<p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
<p>2.7. СКАРГИ ТА АПЕЛЯЦІЇ</p>	
<p>Стандарт: Процеси розгляду скарг та апеляцій слід чітко визначити як частину моделі процесів зовнішнього забезпечення якості та повідомити про них заклади.</p> <p>Рекомендації: Для захистити прав закладів і забезпечення чесного процесу прийняття рішень, зовнішнє забезпечення якості проводять за умов відкритості та підзвітності. Тим не менш, можливі непорозуміння або випадки незадоволення щодо процесу або офіційних висновків.</p> <p>Заклади повинні мати доступ до процесів, що дає їм змогу звертатися до агентств з питаннями, які викликають занепокоєння; агентства мають опрацьовувати такі питання професійно шляхом</p>	<p>У випадку негативного рішення органів зовнішнього забезпечення якості, наприклад Акредитаційної комісії, ЗВО може подати апеляцію до МОН України. МОН утворює апеляційну комісію, яка розглядає апеляцію та готує рекомендації для чергового засідання Акредитаційної комісії, остаточно рішення якої затверджує МОН.</p> <p>Законодавством передбачено, що рішення може бути оскаржено та переглянуто в судовому порядку, але фактично ця норма у взаємодії відносинах між ЗВО України та Міністерством освіти і науки України, іншими установами практично не використовується.</p> <p>У разі виникнення спірних питань у процесі обговорення висновків ЗВО іноді вдається довести, що не всю інформацію було враховано, на підставі чого справу переглядають у порядку винятку.</p> <p>У нормативних документах не згадується можливість оскарження стейкхолдерами позитивних висновків органів зовнішнього оцінювання якості.</p>

Закінчення табл.

1	2
<p>чітко визначеного процесу, який послідовно застосовується.</p> <p>Процедура оскарження дозволяє закладу висловити власне незадоволення щодо проведення процесу або тих, хто його проводив. У процедурі апеляції заклад ставить під сумнів офіційні висновки процесу, де він може констатувати, що висновки не спирається на обґрунтовані докази, критерії були некоректно застосовано, або процес не було послідовно запроваджено.</p>	<p>Оцінка відповідності стандарту:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

4.4. Стандарти та рекомендації щодо агенств із забезпечення якості освіти

Механізм акредитації спеціальностей, програм, самого ЗВО залишається в Україні одним з основних інструментів регулювання якості освітньої діяльності та контролю за ефективністю роботи навчальних закладів. Контроль відповідно до своїх повноважень на підставі норм чинного законодавства здійснювали Міністерство освіти і науки України (далі МОН), Державна інспекція навчальних закладів та Акредитаційна комісія (до серпня 2012 р. Державна акредитаційна комісія України). Вищий навчальний заклад мав право видавати документ про вищу освіту державного зразка тільки з акредитованого напрямку або спеціальності.

До сьогодні акредитація вищих навчальних закладів, напрямів підготовки та спеціальностей відбувалася у порядку, що передбачений Положенням про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у ЗВО та вищих професійних училищах (затверджено постановою КМ України № 978 від 09.08.01).

Розгляд акредитаційних справ і прийняття рішення щодо видачі сертифікатів про акредитацію здійснювала Акредитаційна комісія, відповідно до Положення про Акредитаційну комісію (затверджено постановою КМ України № 1380 «Про ліцензування освітніх послуг» від 29.08.03). До складу Акредитаційної комісії входили представники МОН, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, організацій роботодавців, громадських об'єднань, студентських і благодійних організацій, вищих навчальних закладів, незалежно від форми власності. Організація роботи Акредитаційної комісії забезпечувалася Державною освітньою установою «Навчально-методичний центр з питань якості освіти» шляхом надання послуг організаційного характеру, що пов'язані із проведенням ліцензування, атестації та акредитації.

Акредитації підлягали спеціальність, напрям підготовки і весь навчальний заклад. Акредитація напряму підготовки, спеціальності у навчальному закладі (відокремленому підрозділі навчального за-

кладу) за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем – це державне визнання відповідності рівня підготовки (перепідготовки) фахівців державним вимогамнапрямку підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, які затверджено МОН.

Критерії, які визначають мінімальні нормативи забезпечення вищих навчальних закладів науково-педагогічними та педагогічними кадрами, матеріально-технічною, навчально-методичною, інформаційною базою, якісні характеристики надання освітніх послуг, вимоги до освітньої і наукової діяльності ЗВО, виконання яких є підставою для прийняття рішення про акредитацію напрямку підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу визначалися Державними вимогами до акредитації напрямку підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 689 від 13.06.12).

Рівень спроможності вищого навчального закладу певного типу проводити освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям вищої освіти та кваліфікації, визначали рівнем акредитації. Закон «Про вищу освіту» (2002) встановлював чотири рівні акредитації вищих навчальних закладів (I, II, III і IV), що визначали право реалізувати програми підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів, відповідно. Вищий навчальний заклад міг бути акредитований за певним рівнем акредитації, якщо не менше двох третин напрямів підготовки та спеціальностей, за якими ЗВО проводить освітню діяльність, акредитовано за цим рівнем.

Під час проведення самоаналізу ЗВО відображав у звіті показники – критерії оцінювання його роботи за напрямом підготовки, спеціальністю, що акредитується. У ньому підтверджували відповідність кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення ліцензійним умовам надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, а також відповідність якісних характеристик підготовки фахівців державним вимогам; зазначали перелік зауважень (приписів) органів, що здійснюють контроль за дотриманням ліцензійних умов, а також відомості про скарги юридичних і фізичних осіб щодо освітньої діяльності навчального закладу за

напрямом підготовки, спеціальністю, що акредитується, за період підготовки (перепідготовки) фахівців, заходи щодо їхнього усунення та інформацію про здійснення таких заходів, опис внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності.

Після одержання акредитаційної справи МОН проводив у 20-денний термін її попередню експертизу та за умови відповідності поданих матеріалів чинному законодавству та вимогам МОН упродовж 15 днів формував експертну комісію, яка проводила акредитаційну експертизу діяльності за заявленою до акредитації спеціальністю безпосередньо у ЗВО. Експертна комісія визначала ефективність внутрішньої системи управління якістю освіти в навчальному закладі. Загальний термін роботи експертної комісії безпосередньо у навчальному закладі не мав перевищувати трьох днів.

За результатами акредитаційної експертизи експертна комісія МОН готувала мотивований висновок про можливість акредитації напряму підготовки, спеціальності чи навчального закладу, ознайомлювала з ними керівника навчального закладу та подавала висновок до експертної ради Акредитаційної комісії у тижневий термін після закінчення роботи.

Експертна рада Акредитаційної комісії проводила аналіз матеріалів акредитаційної справи та висновку експертної комісії і вносила пропозиції на засідання Акредитаційної комісії, яка не пізніше, ніж у місячний термін приймала рішення про акредитацію або відмову від неї. МОН затверджувало рішення за два тижні від дня прийняття.

За позитивного рішення щодо акредитації закладу (напряму підготовки, спеціальності) МОН видавало навчальному закладу сертифікат про акредитацію закладу (напряму підготовки, спеціальності).

Навчальному закладу в акредитації напряму підготовки чи спеціальності могли відмовити в разі, коли:

- показники його діяльності не відповідали вимогам Акредитаційної комісії;
- з моменту отримання ліцензії в його діяльності виявлено порушення організації чи проведення навчально-виховного процесу, що не ліквідовано за час акредитації;

- у поданих на акредитацію документах виявлено інформацію, що не відповідає дійсності.

За негативного рішення Акредитаційної комісії повторне проведення акредитації можливе було за умови усунення недоліків, але не раніше, ніж за рік після прийняття такого рішення.

Рішення МОН з питань акредитації могли бути оскаржені в суді.

Вищі навчальні заклади, які успішно пройшли акредитацію напряму підготовки чи спеціальності, отримували сертифікат про акредитацію. Сертифікат про акредитацію навчального закладу (напряму підготовки, спеціальності) вперше видавали терміном на п'ять років, під час проведення другої і наступних акредитацій – на десять років. Подовження терміну дії сертифікату відбувалося у порядку, що встановлений для його одержання.

Відповідно до чинного Закону України «Про вищу освіту» передбачено створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке має бути постійно діючим колегіальним органом, що уповноважений на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти. Отже, Агентство перебирає на себе певні регуляторні та контрольні функції Міністерства освіти і науки України та згодом замінить Атестаційну та Акредитаційну комісії. Нормативна база функціонування Агентства продовжує формуватися:

- 2015 р. Постановою КМ України (№ 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» від 15.04.15) затверджено Статут Агентства;
- 2016 р. Законом України (№ 1415-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту»» від 14.06.16) уточнено правові умови формування та функціонування Агентства;
- у вересні 2016 р. завершено процедури виборів і довиборів членів Агентства та призначено керівника секретаріату Агентства.

Сьогодні уряд затвердив склад Агентства, очікується Постанова уряду про затвердження керівництва Агентства.

3.1. ДІЯЛЬНІСТЬ, ПОЛІТИКА ТА ПРОЦЕСИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

1	2
<p>Стандарт: Агентства мають проводити діяльність щодо забезпечення якості, як визначено у Ч. 2 ESG на регулярній основі. Вони повинні мати чіткі та зрозумілі цілі, що складають частину їх публічно доступної місії. Це має визначати щоденну роботу агентства. Агентства мають забезпечувати залучення стейкхолдерів до свого управління та діяльності.</p> <p>Рекомендації: Для гарантування значимості зовнішнього забезпечення якості важливо, щоб заклади та громадськість довіряли агентствам. Тому цілі та завдання діяльності щодо забезпечення якості опісано та оприлюднюються разом з описом: характеру взаємодії між агентствами та стейкхолдерами у вищій освіті, особливо закладами вищої освіти; сфери діяльності агентств. Експертна спроможність агентства може бути посилена за рахунок залучення міжнародних членів до комітетів агентств.</p> <p>Агентства здійснюють різноманітну діяльність щодо зовнішнього забезпечення якості для досягнення різних цілей. Вона включає оцінювання, перегляд, аудит, оцінку, акредитацію або інші подібні види діяльності на рівні програми або закладу, які можуть проводитися різними шляхами. Коли агентства виконують ще й іншу діяльність, потрібне чітке розмежування зовнішнього забезпечення якості та інших сфер їх роботи.</p>	<p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є постійно діючим колегіальним органом, що уповноважений Законом України "Про вищу освіту" на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>Цілі та основні принципи його діяльності визначено Законом "Про Вищу освіту" (ст. 20) та Статутом.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Продовження табл.

1	2
<p>Стандарт: Агентства повинні мати офіційний юридичний статус та бути офіційно визнаними компетентними органами влади як агентства забезпечення якості.</p> <p>Рекомендації: Коли зовнішнє забезпечення якості виконується на регулярній основі, заклади повинні мати гарантії, що результати цього процесу буде прийнято у системі вищої освіти, державою, стейкхолдерами та громадськістю.</p>	<p>3.2. ОФІЦІЙНИЙ СТАТУС</p> <p>Національне агентство є юридичною особою публічного права. Воно набуває статусу юридичної особи від дня його державної реєстрації, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Казначейства, печатку зі своїм найменуванням. Національне агентство має право в установленому законодавством порядку укладати договори, учиняти інші правочини, набувати майнових та особистих немайнових прав, нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
<p>Стандарт: Агентства мають бути незалежними та діяти автономно, повністю відповідати за свою роботу та її результати без впливу третіх сторін.</p> <p>Рекомендації: Автономним закладам як партнерам потрібні незалежні агентства.</p>	<p>3.3. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ</p> <p>Агентство є автономним, однак його фінансування визначається Верховною Радою за поданням КМ України. Кошторис, план асигнувань загального фонду бюджету, штатний розпис Національного агентства на відповідний рік і зміни до них затверджує Міністр освіти і науки. Ці обставини не дають можливості стверджувати про повну його незалежність.</p> <p>Питання операційної незалежності ще не врегульовано.</p>

Продовження табл.

1	2
<p>При розгляді незалежності агентства важливим є:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>організаційна незалежність</i>, засвідчена в офіційних документах (напр., урядових нормативних документах, законодавчих актах або статуті організації), що визначають незалежність роботи агентства від третіх сторін, таких як заклади вищої освіти, уряди та інші організації стейкхолдерів; ▪ <i>операційна незалежність</i>: визначення та реалізація процедур і методів агентства, а також відбір і призначення незалежних (зовнішніх) експертів проводяться незалежно від третіх сторін, таких як заклади вищої освіти, уряди та інші стейкхолдери; ▪ <i>незалежність офіційних висновків</i>: хоча у процесах забезпечення якості беруть участь експерти з відповідних груп стейкхолдерів, зокрема, студенти, за остаточні результати процесів забезпечення якості залишається відповідальним агентство. <p>Кожного, хто бере участь у діяльності агентства щодо зовнішнього забезпечення якості (напр., експерта), інформують, що хоча його кандидатуру й висунує третьою стороною, працюючи на агентство, він працює від свого імені та не представляє організацію, яка його висунула.</p> <p>Незалежність є важливою для забезпечення того, що всі процедури та рішення ґрунтуються винятково на експертизі.</p>	<p>Оцінка відповідності стандарту:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Продовження табл.

1	2
<p>3.4. ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ</p>	<p>Агентство ще не розпочало працювати. <i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
<p>3.5. РЕСУРСИ</p>	<p>Національне агентство, до складу якого входить 25 членів, формується на таких засадах: два члени делегує Національна академія наук та по одному – національні галузеві академії наук; 13 – обирають з'їзди із числа представників ЗВО державної, комунальної і приватної форми власності, у тому числі 9 – від державних вищих навчальних закладів, 1 – від комунальних ЗВО, 3 – від приватних ЗВО; 3 – обирає спільний представницький орган усеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, 2 – з'їзд представників органів студентського самоврядування ЗВО із числа осіб, які здобувають вищу освіту.</p>
<p>Стандарт: Агентства мають регулярно публікувати звіти з описом та аналізом загальних висновків їхньої діяльності щодо зовнішнього забезпечення якості.</p> <p>Рекомендації: У процесі роботи агентства отримують інформацію про програми та заклади, яка може бути корисною не лише у межах окремого процесу, але й надавати матеріали для структурного аналізу у всій системі вищої освіти. Ці результати можуть сприяти обмірковуванню та вдосконаленню політик і процесів забезпечення якості в інституційному, національному та міжнародному контекстах.</p> <p>Ретельний та уважний аналіз цієї інформації може вказати на досягнення, тенденції і належну практику або труднощі.</p>	<p>Стандарт: Агентства повинні мати адекватні та належні ресурси, як людські, так і фінансові, для виконання своєї роботи.</p> <p>Рекомендації: З огляду на важливий вплив вищої освіти на розвиток суспільства та окремих осіб, адекватне та належне фінансування агентств – в інтересах суспільства.</p>

Продовження табл.

<p>1</p> <p>Ресурси агентств дозволяють їм організовувати та проводити діяльність щодо зовнішнього забезпечення якості ефективно та продуктивно. До того ж, ресурси дозволяють агентствам удосконалювати, обмірковувати власну практику, а також інформувати громадськість про свою діяльність.</p>	<p>2</p> <p>Фінансування діяльності Національного агентства здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, коштів, отриманих як оплата робіт з акредитації і проведення ліцензійної експертизи, за надання інших послуг, що пов'язані із забезпеченням якості вищої освіти, у розмірах, що визначені законодавством, грантів, наданих з метою підвищення якості вищої освіти в Україні, у тому числі тих, що надані для вдосконалення системи оцінювання якості вищої освіти, інших джерел, що не заборонені законодавством.</p> <p>За Національним агентством з метою забезпечення його діяльності, що передбачена Статутом, можуть бути закріплені на праві оперативного управління будівлі, споруди, приміщення, обладнання, комп'ютерна та інша техніка, транспортні засоби, засоби зв'язку, а також інше необхідне майно, відповідно до чинного законодавства. Майно Національного агентства є державною власністю та належить йому на праві оперативного управління.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.
---	--

Продовження табл.

1	2
<p>3.6. ВНУТРІШНЄ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНА ПОВЕДІНКА</p> <p>Стандарт: Агентства мають запровадити процеси для внутрішнього забезпечення якості щодо визначення, забезпечення та поглиблення якості й добросовісності своєї діяльності.</p> <p>Рекомендації: Агентства мають бути підзвітними своїм стейкхолдерам. Тому обов'язковими є високі професійні стандарти та добросовісність у роботі агентства. Перегляд і покращення їх роботи є постійними, аби гарантувати оптимальність їх послуг закладам і суспільству. Агентства застосовують політику внутрішнього забезпечення якості, що представлена на їх веб-сайті. Ця політика:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ гарантує, що всі особи, залучені до діяльності агентства, є компетентними та діють професійно й етично; ▪ включає внутрішні та зовнішні механізми зворотного зв'язку, що приводять до безперервного вдосконалення всередині агентства; ▪ запобігає нетолерантності будь-якого типу або дискримінації; ▪ окреслює необхідну комунікацію з відповідними органами влади тих юрисдикцій, де вони працюють; 	<p>Законом "Про вищу освіту" (зі змінами) передбачено низку гарантій забезпечення компетентності, професійності та добросовісності членів Агентства. Інші аспекти внутрішнього забезпечення якості Агентства мають бути визначені Агентством після початку його роботи.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Закінчення табл.

1	2
<ul style="list-style-type: none"> ▪ у разі, якщо деякі або всі елементи діяльності агентства із забезпечення якості виконують треті сторони на умовах контракту, гарантує, що вся діяльність, яку вони виконують на умовах контракту, або матеріали, які вони виготовляють, відповідають ESG; ▪ дозволяє агентству отримати статус і визнання закладами, з якими воно проводить зовнішнє забезпечення якості. 	
3.7. ЦИКЛІЧНА ЗОВНІШНЯ ПЕРЕВІРКА АГЕНТСТВ	
<p>Стандарт: Агентства мають проходити зовнішню перевірку принаймні раз на п'ять років, аби продемонструвати відповідність ESG.</p> <p>Рекомендації: Періодична зовнішня перевірка допоможе агентству обміркувати свою політику та діяльність; надає можливість засвідчити агентству та йогостейххолдерів у тому, що воно й надалі дотримуватиме принципів, що закріплені в ESG.</p>	<p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти ще не запрацювало, не подавало заявок на участь у роботі міжнародних асоціацій із забезпечення якості, не уклало угод із іншими агентствами.</p> <p><i>Оцінка відповідності стандарту:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ не відповідає; ▪ відповідає частково; ▪ переважно відповідає; ▪ повністю відповідає; ▪ неможливо оцінити на цьому етапі.

Список використаної літератури розділу 4

1. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – Київ: ТОВ «ЦС», 2015. – С. 7–8, 10–11
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.14 № 1556-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу:
3. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу:
5. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова КМ України від 23.11.11 № 1341 [Електронний ресурс] <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> Режим доступу: (дата звернення 21.06.17).
7. Розроблення освітніх програм : метод. рекомендації / В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич та ін. / За ред. В. Г. Кременя. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

Питання для самоконтролю розділу 4

1. Назвіть і коротко схарактеризуйте ключові завдання реформування вищої освіти України в сфері забезпечення якості, а також першочергові кроки з їхньої реалізації.
2. Поясніть, чому більшість наявних практик і з внутрішнього забезпечення якості освіти відповідає нормам ESG – 2015 лише частково.
3. Опишіть чинники, які перешкоджають ефективному запровадженню студентоцентричного навчання та викладання в Україні.
4. Оцініть відповідність політики щодо забезпечення якості власного ЗВО однойменному стандарту 1.1. «Політика щодо забезпечення якості».
5. Оцініть ступінь залучення усіх стейкхолдерів до реалізації політики щодо забезпечення якості власного ЗВО загалом і на рівні окремих структурних підрозділів.
6. Визначте місце освітніх програм у системі забезпечення якості освіти.
7. Які основні елементи мають охоплювати процеси зовнішнього забезпечення якості?
8. Визначте роль експертів, поясніть, чому потрібна регламентація їхнього відбору.
9. Визначте пріоритетні напрями діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

РОЗДІЛ 5. КРАЩІ ПРАКТИКИ РОЗБУДОВИ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

***О. Люта, І. Черевко, Я. Гарабajів,
Т. Федірчик, О. Мартинюк***

5.1. Досвід Сумського державного університету та університетів-партнерів проекту

Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти в Сумському державному університеті ґрунтується на вимогах Закону України «Про вищу освіту», «Про освіту» та Стандартів і рекомендацій забезпечення якості у європейському просторі вищої освіти (ESG 2015). Сьогодні в університеті сформована внутрішня нормативна база системи якості, яка охоплює: Концептуальні засади діяльності Сумського державного університету, стратегію розвитку на 2010–2020 рр., заходи з реалізації та прогностичні показники, Кодекс корпоративної культури Сумського державного університету, Положення про організацію освітнього процесу в Сумському державному університеті.

Ключовим документом, що визначає інституційну основу та регламентує процеси забезпечення якості, є «Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти СумДУ».

Результативність системи забезпечення якості вищої освіти потрібно підтверджувати й аналізувати за сформованою системою критеріїв. Для цього в університеті розроблено системупоказників, які визначають відповідність діяльності СумДУ університетам світового рівня.

Окрім того, з метою оцінки потенціалу, рівня роботи інститутів та факультетів та стимулювання рівня підвищення якості їхньої роботи застосовують Методику визначення рейтингу структурних підрозділів.

Інституційна основа забезпечення якості охоплює три рівні (рис. 5.1.1): загально-університетський, рівень інститутів (факультетів), рівень кафедр.

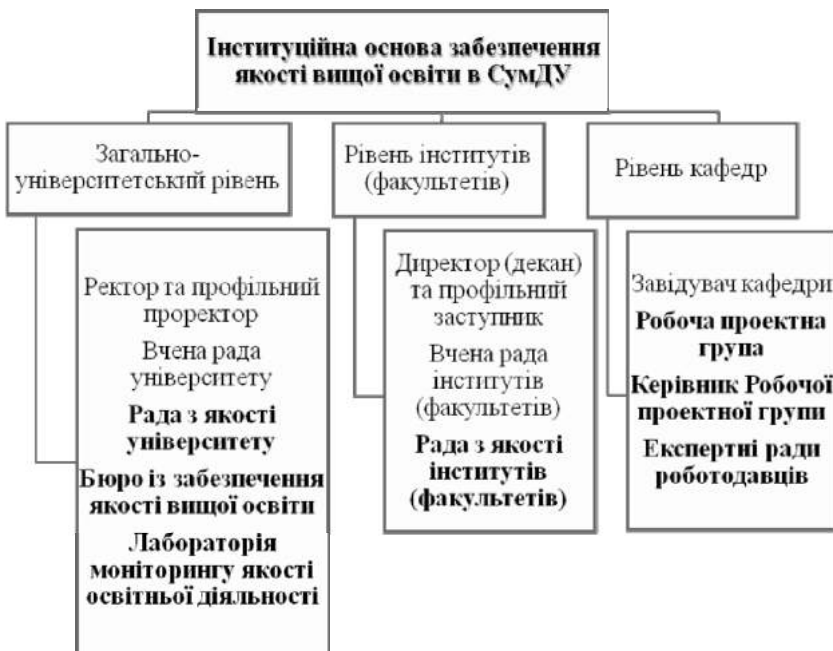

Рис. 5.1.1. Інституційна основа забезпечення якості вищої освіти у Сумському державному університеті

Проаналізуємо функції органів системи забезпечення якості на кожному рівні.

Рада із забезпечення якості є дорадчо-консультативним органом, що виробляє стратегію у сфері забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Функції Ради з якості такі:

- ▶ експертиза освітніх програм;
- ▶ моніторинг якості освітньої діяльності та якості вищої освіти;
- ▶ аналіз забезпечення освітнього процесу необхідними ресурсами;
- ▶ аналіз якості викладацького складу;
- ▶ аналіз кадрового забезпечення та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- ▶ аналіз стану освітньої діяльності та якості вищої освіти в університеті;
- ▶ загальна організація роботи підрозділів університету щодо акредитації освітніх програм Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти;
- ▶ науково-методичне супроводження академічної мобільності здобувачів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- ▶ формування рекомендацій з планування структурними підрозділами університету роботи з супроводження освітніх програм.

Головним завданням Бюро із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є аналіз та узагальнення інформації щодо стану освітньої діяльності та якості вищої освіти в університеті, розроблення пропозицій щодо вдосконалення цієї діяльності з урахуванням новітніх освітніх технологій, формування відповідних рекомендацій та інших нормативних документів щодо її поліпшення.

Головними завданнями та функціями бюро із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є:

- ▶ моніторинг якості освітньої діяльності університету в таких складових:
 - організація та проведення опитувань (анкетувань) здобувачів вищої освіти, аспірантів, слухачів програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, викладачів з питань якості організації освітнього процесу, випускників університету, представників ринку праці з питань якості навчальних програм та підготовленості випускників до професійної діяльності; аналіз результатів:

- надання організаційної та методичної допомоги органам студентського самоврядування щодо проведення опитувань та анкетувань, організації конференцій «Навчальний процес очима студентів» та інших ситуаційних заходів з питань організації освітнього процесу»;
- аналіз якості проведення навчальних занять (організація відвідувань навчальних занять тощо);
- ▶ моніторинг якості вищої освіти у таких складових:
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти (організація та проведення адміністративного (ректорського) контролю успішності здобувачів вищої освіти);
- аналіз успішності та досягнень здобувачів вищої освіти (результатів атестаційних заходів, екзаменаційних сесій тощо);
- ▶ координація роботи структурних підрозділів університету з питань якості освітнього процесу;
- ▶ оперативне реагування (підготовка проектів наказів та інших матеріалів з питань якості організації освітнього процесу) на виявлення порушення норм стандартів вищої освіти щодо організації освітнього процесу в університеті;
- ▶ аналіз та узагальнення стану освітньої діяльності, а також якості вищої освіти в університеті, розроблення пропозицій для розгляду Вченою радою університету, ректором та відповідними дорадчими органами щодо вдосконалення цієї діяльності з урахуванням новітніх освітніх технологій, формування відповідних рекомендацій та інших нормативних документів щодо її поліпшення.

Органами, що здійснюють забезпечення якості освітньої діяльності на рівні інститутів (факультетів), є ради з якості. Їхні головні завдання пов'язані з експертизою освітніх програм та формуванням рекомендацій щодо їхнього вдосконалення; аналізом ресурсного забезпечення освітніх програм; якості викладацького складу; стану освітньої діяльності та якості вищої освіти в інституті (факультеті).

Функції Рад з якості інститутів (факультетів):

- ▶ експертиза освітніх програм підготовки фахівців за спеціальностями інституту (факультету);

- ▶ моніторинг якості освітньої діяльності та якості вищої освіти через ініціювання перед Радою з якості університету проведення опитувань здобувачів вищої освіти та безпосередня участь в їхній організації;
 - ▶ аналіз забезпечення освітніх програм інституту (факультету) необхідними ресурсами;
 - ▶ аналіз якості викладацького складу інституту (факультету);
 - ▶ аналіз кадрового забезпечення та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників інституту (факультету);
 - ▶ аналіз стану освітньої діяльності та якості вищої освіти в інституті (факультеті);
 - ▶ формування рекомендацій з планування кафедрами інституту (факультету) роботи з удосконалення освітніх програм
- Освітні програми лежать в основі освітньої місії вищих навчальних закладів. Вони надають студентам академічні знання та навички, зокрема такі, що мають широке застосування, сприяють особистісному розвитку студентів і їхнім майбутнім кар'єрам.

Тому важливою складовою інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості університету є діяльність робочих проектних груп.

Функції Робочих проектних груп (Наказ ректора «Про створення Робочих проектних груп з розроблення та супроводження освітніх програм» від 13.11.15 №1022-І):

- ▶ оцінка актуальності освітньої програми, формування освітньої програми та її профілю;
- ▶ розроблення навчальних планів та інших нормативних документів, що організаційно супроводжують процес підготовки здобувачів вищої освіти за відповідною освітньою програмою;
- ▶ аналіз забезпечення освітньої програми необхідними інформаційними та матеріально-технічними ресурсами;
- ▶ аналіз кадрового забезпечення освітньої програми;
- ▶ формування рекомендацій Раді якості інституту (факультету) щодо вдосконалення діючих освітніх програм;

- ▶ спільно з Відділом ліцензування, акредитації та статистики супроводження процедур зовнішнього оцінювання освітніх програм (акредитація, ліцензування);
- ▶ спільно з адміністратором Єдиної державної електронної бази з питань освіти від СумДУ та начальником НМВ внесення освітніх програм та навчальних планів до ЄДЕБО.

З метою забезпечення високої якості професійної підготовки фахівців на основі комплексного співробітництва випускових кафедр університету із зацікавленими підприємствами і організаціями – провідними роботодавцями в університеті були створені Експертні ради роботодавців. Експертну раду формують за пропозиціями випускової кафедри окремо за кожною спеціальністю або спеціалізацією. До складу ради залучають досвідчених фахівців з відповідних спеціальностей, зокрема, представників об'єднань організацій роботодавців, керівників (заступників керівників) підприємств та інших провідних фахівців – представників підприємств, установ та організацій. Експертні ради формують з представництвом не менше ніж п'ять організацій.

Функції Експертної ради роботодавців (Наказ ректора Про створення Експертних рад роботодавців від 03.11.15 №0966-І):

- ▶ експертне оцінювання освітніх програм та навчальних планів підготовки в частині професійних компетентностей та рівня підготовки випускників до професійної діяльності;
- ▶ надання пропозицій щодо удосконалення професійних вимог до фахівців за спеціальностями (спеціалізаціями);
- ▶ участь роботодавців у розробленні освітніх програм у частині формування пропозицій щодо професійних компетентностей та вдосконалення змістовної частини професійних складових освітніх програм;
- ▶ спільна з роботодавцями реалізація, організаційна та ресурсна підтримка освітніх програм;
- ▶ забезпечення працевлаштування випускників університету;
- ▶ прогнозування потреб ринку праці у фахівцях за спеціальностями (спеціалізаціями);

- ▶ організація на базі підприємств-роботодавців підвищення кваліфікації та стажувань науково-педагогічних працівників і співробітників університету.

Складові елементи внутрішньої системи забезпечення якості університету визначено відповідно до Стандартів та рекомендацій забезпечення якості у європейському просторі вищої освіти.

Сумський державний університет є учасником міжнародного грантового проекту «Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій».

У рамках реалізації цього проекту в університеті було розроблено систему критеріїв, на основі яких проведено SWOT – аналіз внутрішньої системи забезпечення якості в частині всіх її складових. Це дало змогу передусім оцінити поточний стан системи забезпечення якості університету, виявити її сильні та слабкі сторони, проаналізувати сприятливі можливості для вдосконалення системи якості. Результати SWOT-аналізу подані у табл. 5.1.1.

Сильними сторонами внутрішньої системи забезпечення якості є такі.

В університеті сформована інституційна основа системи забезпечення якості, в якій представлені ключові внутрішні стейхолдери; забезпечено колегіальність прийняття рішень через Ради з якості інституту (факультету) та університету і залучення зовнішніх стейхолдерів (роботодавців) через створені Експертні ради роботодавців.

У частині реалізації стандарту 1.2. «Розробка та затвердження програм» в університеті сформовані процедури розроблення, затвердження програм та навчальних планів. Вони реалізуються через контроль узгодженості програми з національною рамкою кваліфікацій, залученням роботодавців до формування програми, матриці компетентностей випускників та навчального плану; наявності формалізованих вимог до формування профілю освітньої програми та навчального плану, а також офіційного процесу їхнього затвердження.

Таблиця 5.1.1

Результати SWOT – аналізу внутрішньої системи забезпечення якості СумДУ

Стандарт ESG 2015	Критерій
1.1. Політика щодо забезпечення якості	Сформована інституційні засади системи забезпечення якості
1.2. Розроблення та затвердження освітніх програм	Наявність формалізованої процедури розроблення, затвердження освітніх програм та навчальних планів
1.3. Студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання	Запровадження студентоцентрованого навчання
1.4. Зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів	Сформована система відбору та зарахування здобувачів вищої освіти Сформована основа для визнання досягнень студентів Наявність освітніх програм всіх рівнів Ефективна система атестації студентів
1.5. Викладацький склад	Наявність формалізованих процедур та вимог щодо компетентності викладачів
1.6. Навчальні ресурси і підтримка студентів	Достатній рівень інформаційних ресурсів для підтримки навчання студентів Створення можливостей для всебічного розвитку студентів
1.7. Інформаційний менеджмент	Сформованість інформаційно-комунікаційної системи
1.8. Публічна інформація	Інформаційна прозорість
1.9. Поточний моніторинг і періодичний перегляд програм	Наявність процедур, пов'язаних з одержанням та аналізом інформації щодо змістовності та організації освітнього процесу за програмами

В університеті триває робота щодо запровадження студентоцентричного навчання, яка охоплює:

- ▶ можливість навчання студентів за різними формами навчання;
- ▶ систематичний аналіз методик навчання, змісту дисциплін, формування заходів щодо підвищення ефективності навчання та запровадження педагогічних інновацій;
- ▶ можливість білінгвального навчання.

Сьогодні формалізовано процедури та вимоги щодо компетентності викладачів, які охоплюють:

- ▶ стратегію розвитку кадрового забезпечення університету та формування кадрового резерву;
- ▶ систему фінансової та нефінансової мотивації професорсько-викладацького складу;
- ▶ внутрішньовузівську систему підготовки та підвищення кваліфікації викладачів;
- ▶ системні заходи щодо стимулювання впровадження педагогічних інновацій; перспективний план мовної підготовки викладачів;
- ▶ періодичні процедури для оцінки досягнень, які застосовують для постійного академічного персоналу під час укладення контракту.

В університеті сформовані інформаційні ресурси для підтримки навчання студентів у частині бібліотечних фондів, навчально-методичної та іншої літератури, патентного фонду, електронно-бібліотечної системи (відкриті електронні ресурси СумДУ, Інституційний репозитарій (eSSUIR); наявності комп'ютерних класів вільного доступу; доступу до Internet з використанням Wi-Fi (або інших бездротових технологій) в основних навчальних приміщеннях; наявної платформи дистанційного та змішаного навчання, відкритих он-лайн курсів.

Створено також можливості для всебічного розвитку студентів, включають розгалужену спортивну та соціальну інфраструктури; наявність підрозділу, що забезпечує підтримку академічної мобільності студентів; наявність підрозділу, що забезпечує підтримку іноземних студентів; забезпеченість студентів гуртожитками.

Враховуючи, що відповідно до стандарту 1.7. заклади вищої освіти повинні здійснювати збір, аналіз і використання відповідної інформації для ефективного управління програмами та іншою діяльністю, в університеті запроваджено інформаційно-аналітичну систему «Університет», що забезпечує підтримку та автоматизацію процесів управління всіх складових діяльності університету.

Що стосується публічної інформації, то інформаційна прозорість забезпечена через загальний відкритий доступ до інформаційних ресурсів відповідно до вимог законодавства; диверсифікацію інформаційних каналів: веб-ресурси, інформаційні стенди, буклети,

внутрішні та зовнішні теле- та радіоканали тощо; зручність навігації сайтом та пошуку інформації.

Регулярний моніторинг, перегляд та оновлення освітніх програм мають на меті гарантувати, що надання освітніх послуг залишається на відповідному рівні, а також створює сприятливе й ефективне навчальне середовище для студентів.

В університеті розроблено процедури, пов'язані з одержанням та аналізом інформації щодо змістовності та організації освітнього процесу за програмами в частині оцінювання актуальності змісту програм та організації освітнього процесу інститутами (факультетами), радами з якості, робочими проектними групами; наявності механізму оперативного реагування на виявлені проблеми; можливості внесення змін до навчальних планів, каталогів вибіркових дисциплін, навчального навантаження студентів за результатами моніторингу.

Проведений СВОТ-аналіз дав змогу виявити не тільки сильні, а й проблемні місця внутрішньої системи забезпечення якості. На підставі виявлених недоліків було розроблено план заходів щодо вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості, який був затверджений Вченою радою університету.

У рамках реалізації внутрішньої системи забезпечення якості в університеті застосовують заходи, пов'язані з моніторингом системи забезпечення якості на рівні інститутів (факультетів). Моніторинг проводять за критеріями, що охоплюють всі складові системи якості, зокрема: розроблення освітніх програм, їхній періодичний моніторинг та перегляд, контроль та оцінювання здобувачів вищої освіти; кадрове забезпечення, методичне забезпечення, матеріально-технічна база, інформаційна прозорість. Результати перевірки з відповідним прийняттям рішень обговорюють на засіданні вченої ради та ради з якості.

На рівні спеціальностей в університеті запроваджено самоаналіз освітніх програм, спрямований на виявлення проблемних аспектів реалізації освітньої програми та забезпечення високих стандартів викладацької та навчальної роботи.

Критерії самооцінювання розроблені на основі практичного досвіду реалізації грантових проектів TEMPUS ALIGN «Досягнення

та регулювання балансу між освітніми програмами та кваліфікаційними рамками» та ERASMUS «Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на основі європейських стандартів та рекомендацій» та критеріїв Агентства з акредитації освітніх програм в сфері інженерії, інформатики, природничих наук і математики (ASIIN). Приклад даних критеріїв наведено в табл. 5.1.2.

Таблиця 5.1.2

Критерії самооцінювання освітньої програми [фрагмент]

Критерій	Вимоги
1. Цілі і результати навчання освітньої програми	1.1. Освітня програма має чітко сформульовані цілі з урахуванням потреб стейкхолдерів у рамках місії ЗВО. 1.2. Результати навчання відповідають цілям освітньої програми, державним освітнім стандартам і кваліфікаційним вимогам професійної сфери в рамках освітньої програми. 1.3. Результати навчання враховують потреби ринку праці, держави та інших стейкхолдерів. 1.4. Діє процедура оцінки, перегляду та внесення змін до мети і результатів навчання освітньої програми.
2. Зміст освітньої програми	2.1. Освітня програма має чітко сформульовану назву, що відображає цілі та очікувані результати навчання. 2.2. Освітня програма має чіткий механізм визначення вимог до вступників. 2.3. Освітня програма має політику відбору студентів, яка ґрунтується на принципах об'єктивності, в тому числі містить чітке положення про процеси набору студентів. 2.4. У розробленні змісту програми беруть участь всі стейкхолдери (внутрішні та зовнішні).

Студенти як ключові стейкхолдери залучені до реалізації внутрішньої системи забезпечення якості через

- ▶ участь у роботі Ради з якості університету та рад з якості інститутів (факультетів);
- ▶ проведення конференції «Навчальний процес очима студентів»;
- ▶ проведення зустрічі з ректором у форматі «Віч-на-віч».

За результатом конференції та зустрічі з ректором формується наказ, спрямований на покращення освітнього процесу з урахуванням пропозицій здобувачів вищої освіти.

Важливою формою участі студентів у внутрішній системі забезпечення якості є опитування здобувачів вищої освіти щодо якості організації освітньої діяльності під час вивчення навчальних дисциплін.

Анкета охоплює 13 питань.

Анкета

1. Надайте, будь ласка, оцінку якості організації освітньої діяльності під час вивчення навчальних дисциплін

Твердження	Відповідає дійсності	Переважно відповідає дійсності	Частково відповідає дійсності	Переважно не відповідає дійсності	Категорично не відповідає дійсності
1. Викладач проводив заняття за допомогою платформи ОСW, дистанційних курсів СумДУ використанням власних мобільних пристроїв (із застосуванням e-learning)					
2. Викладач застосовував інтерактивні форми проведення занять: мозковий штурм, активне залучення студентів до обговорення, тренінг, круглий стіл, кейс-метод і т.п.					
3. Заняття проводили з використанням мультимедійного проектору/, інтерактивної дошки/ роздаткового матеріалу					
4. Теоретичні та практичні знання, отримані під час вивчення дисципліни, застосовували для виконання самостійної роботи					
5. Викладач чітко визначив вимоги та надані рекомендації щодо виконання самостійної роботи					
6. Під час роботи над навчальною дисципліною завжди була можливість консультуватися з викладачем					
7. Для виконання самостійної роботи викладач надавав рекомендації щодо потрібної літератури та зазначав джерела її отримання					

Твердження	Відповідає дійсності	Переважно відповідає дійсності	Частково відповідає дійсності	Переважно не відповідає дійсності	Категорично не відповідає дійсності
8. Викладач зрозуміло пояснював матеріал, коментував складні моменти, виділяв головне в темі					
9. Викладач вільно, змістовно та зрозуміло відповідав на питання студентів, наводив приклади із практики					
10. Викладач пояснював важливість вивчення цієї дисципліни для майбутньої професії					
11. Викладач поважно та коректно ставився до всіх студентів					
12. Викладач знайомив студентів із регламентом, де зазначено критерії оцінювання, та чітко його дотримувався					

2. Надайте, будь ласка, загальну оцінку роботи викладача з цієї дисципліни

Твердження	Дуже добре	Добре	Задовільно	Погано	Дуже погано
2.1. Ваша загальна оцінка роботи викладача з цієї дисципліни					

Кожній відповіді в анкеті надають відповідну кількість балів, визначають максимальну кількість балів за кожною групою, кількість балів, набраних викладачем, та рівень якості викладання навчальної дисципліни.

Оцінювання якості викладання дисциплін передбачає градацію показника якості за кожною змістовною групою на п'ять рівнів: високий, вище середнього, середній, низький, критичний. Результати оцінювання якості викладання дисциплін доводять до відома ректора, першого проректора, начальника організаційно-методичного

управління, директора інституту (декана факультету), завідувача відповідної кафедри.

Отже, сьогодні в Сумському державному університеті проводять системну роботу щодо впровадження внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти на основі ESG 2015. Водночас значне коло питань щодо системи забезпечення якості все ще потребують ретельної уваги та подальшої роботи.

5.2. Програма для проведення тренінгу «Забезпечення якості вищої освіти» для науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти освітньо-наукового та наукового рівнів

Програма тренінгу «Забезпечення якості вищої освіти» розроблена для науково-педагогічних працівників університетів та здобувачів вищої освіти освітньо-наукового (Phd) і наукового рівнів для актуалізації проблеми забезпечення якості в системі вищої освіти; ознайомлення з європейськими практиками закладів вищої освіти щодо вирішення означеної проблеми та вивчення процедур зовнішньої внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти в Україні та освітньої діяльності університетів.

ТРИВАЛІСТЬ ТРЕЙНІНГУ

«Забезпечення якості вищої освіти»

Тренінг розрахований на 90 год (3 кредити).

З них: лекції – 20 год; семінари – 10 год; самостійна робота над проблемою – 30 год; виконання науково-дослідницьких проектів з проблеми – 30 год.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ТРЕНІНГУ

«Забезпечення якості вищої освіти»

Мета тренінгу: актуалізація проблеми та формування компетентностей представників професорсько-викладацького складу університету, а також здобувачів вищої освіти освітньо-наукового (Phd) і наукового рівнів з теорії і практики забезпечення якості вищої

освіти згідно з європейськими стандартами та управлінням означеним процесом на зовнішньому та внутрішньому університетському рівнях.

Головними завданнями проведення тренінгу в академічній середовищі є:

- аналіз актуальності процесу забезпечення якості вищої освіти України на етапі її реформування;
- дефінітивний аналіз сутності поняття «якість вищої освіти» та характеристика її компонентів;
- аналіз європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти (ESG);
- ознайомлення академічної спільноти з кращими зарубіжними практиками забезпечення якості вищої освіти;
- формування у викладачів та аспірантів здатності творчо аналізувати та критично оцінювати явища і процеси, що відбуваються в системі вищої освіти України та пропонувати шляхи забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти.

Очікувані результати тренінгу:

• **знання про:**

- сутність поняття «якість вищої освіти»;
- європейські стандарти якості вищої освіти;
- історію становлення та розвитку проблеми якості вищої освіти у світовій освітній практиці;
- досвід європейських університетів щодо забезпечення якості вищої освіти;
- сучасна нормативно-правова база України щодо забезпечення якості вищої освіти;
- процедури забезпечення якості вищої освіти України на загальнодержавному рівні (ліцензування, акредитація);
- повноваження та основні напрями діяльності Національного агентства забезпечення якості вищої освіти;
- особливості внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності університетів;
- сутність поняття «культура якості» та її роль у забезпеченні, ефективності діяльності університетів.

- **уміння:**
 - аналізувати освітні явища, процеси, факти з погляду забезпечення якості вищої освіти;
 - здійснювати аналіз якості діяльності учасників освітнього процесу;
 - забезпечувати якість власної науково-педагогічної діяльності в університеті;
 - впливати на процеси забезпечення якості вищої освіти на внутрішньоуніверситетському рівні;
 - дотримуватись академічної доброчесності в освітній діяльності;
 - дотримуватись і реалізовувати на практиці європейські стандарти забезпечення якості вищої освіти;
 - добирати й застосовувати ефективні методи і форми власного професійного саморозвитку в системі забезпечення якості вищої освіти.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ **«Забезпечення якості вищої освіти»**

Модуль 1. «Теоретичні основи проблеми забезпечення якості вищої освіти»

Тема 1. Тенденції розвитку вищої освіти в сучасному світі

- 1.1. Вища освіта в умовах глобалізаційних змін та євроінтеграції.
- 1.2. Вища освіта України на сучасному етапі та перспективи її розвитку.
- 1.3. Роль вищої освіти у формуванні конкурентоспроможного фахівця.

Тема 2. Якість як основний пріоритет розвитку вищої освіти України на шляху інтеграції в європейський освітній простір

- 2.1. Чинники євроінтеграції вищої освіти України.
- 2.2. Аналіз феномену «якість вищої освіти» та ключових понять проблеми забезпечення якості вищої освіти.
- 2.3. Історія становлення та розвитку проблеми якості вищої освіти в світовій освітній практиці.

Тема 3. Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості у вищій освіті (ESG)

- 3.1. Стандарти та рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості.
- 3.2. Стандарти та рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості.
- 3.3. Стандарти і рекомендації агентств забезпечення якості.

Тема 4. Індикатори якості вищої освіти та процедури її забезпечення

- 4.1. Аналіз індикаторів якості вищої освіти згідно з європейськими стандартами (ESG):
 - 4.1.1. *Політика щодо забезпечення якості.*
 - 4.1.2. *Розроблення і затвердження програм*
 - 4.1.3. *Студентоцентричне навчання, викладання та оцінювання*
 - 4.1.4. *Зарахування, досягнення, визнання та атестація студентів*
 - 4.1.5. *Викладацький персонал*
 - 4.1.6. *Навчальні ресурси і підтримка студентів*
 - 4.1.7. *Інформаційний менеджмент*
 - 4.1.8. *Публічна інформація*
 - 4.1.9. *Поточний моніторинг і періодичний перегляд програм*
 - 4.1.10. *Циклічне зовнішнє забезпечення якості*
- 4.2. Процедури забезпечення якості вищої освіти.

Тема 5. Європейський досвід забезпечення якості вищої освіти

- 5.1. Аналіз системи вищої освіти в країнах Європи.
- 5.2. Основні напрями забезпечення якості вищої освіти в зарубіжних країнах.
- 5.3. Досвід забезпечення якості освітньої діяльності в європейських університетах.

Модуль 2. «Напрями та шляхи вирішення проблеми забезпечення якості вищої освіти»

Тема 6. Стан забезпечення якості вищої освіти в Україні

- 6.1. Аналіз сучасного нормативно-правового забезпечення щодо забезпечення якості вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту»).
- 6.2. Аналіз переваг і недоліків забезпечення якості вищої освіти в умовах сучасних вітчизняних реалій.
- 6.3. Результати SWOT – аналізу забезпечення якості вищої освіти в Чернівецькому національному університеті.

Тема 7. Стандарти щодо зовнішнього забезпечення якості вищої освіти

- 7.1. Забезпечення якості Вищої освіти України на зовнішньому рівні.
- 7.2. Національне агентство забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО): сутність, структура, повноваження та основні напрями діяльності
- 7.2. Незалежні (зовнішні) експерти.

Тема 8. Процедури зовнішнього контролю якості вищої освіти

- 8.1. Ліцензування освітньої діяльності університетів.
- 8.2. Акредитація освітніх програм у системі забезпечення якості.
- 8.3. Акредитація освітньої діяльності як процедура аналізу забезпечення якості діяльності закладів вищої освіти.

Тема 9. Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні на рівні університету

- 9.1. Нормативно-правове забезпечення якості вищої освіти на рівні університету.
- 9.2. Функції системи забезпечення якості вищої освіти на внутрішньоуніверситетському рівні.
- 9.3. Основні напрями внутрішнього забезпечення якості вищої освіти на різних рівнях (кафедра-факультет-інститут-університет).

Тема 10. Управління якістю вищої освіти на внутрішньому рівні

- 10.1. Система управління якістю вищої освіти університету.
- 10.2. Створення структурних підрозділів забезпечення якості вищої освіти університету та основні напрями їхньої діяльності.
- 10.3. Функції та вповноваження органів управління забезпечення якості вищої освіти в університеті.

Тема 11. Моніторинг якості вищої освіти та освітньої діяльності в умовах університету

- 11.1. Сутність та основні види моніторингу.
- 11.2. Об'єкти і суб'єкти моніторингу якості вищої освіти.
- 11.3. Критерії моніторингу якості вищої освіти та освітньої діяльності університету.
- 11.4. Моніторингова технологія аналізу забезпечення якості вищої освіти.

Тема 12. Культура якості науково-педагогічних працівників та студентів як учасників освітнього процесу

- 12.1. Спрямованість на «якість» як імператив академічної культури.
- 12.2. Сутність поняття «культура якості» та її роль у забезпеченні ефективності діяльності університетів.
- 12.3. Взаємодія в системі «університет – академічна культура – якість».

Тема 13. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти

- 13.1. Сутність поняття «академічна доброчесність».
- 13.2. Правові засади академічної доброчесності.
- 13.3. Аналіз «Положення про запобігання плагіату в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича».

Тема 14. Студентоцентричне навчання в системі забезпечення якості вищої освіти

- 14.1. Студент як основний замовник і споживач освітніх послуг закладів вищої освіти.
- 14.2. Сутнісно-змістовий аналіз поняття «студентоцентричне навчання».
- 14.3. Роль студентів у забезпеченні якості вищої освіти та основні шляхи їхнього впливу на означений процес.

Тема 15. Взаємодія університету з роботодавцями

- 15.1. Роботодавці як основні стейкхолдери освітніх послуг університету.
- 15.2. Участь роботодавців під час формування освітніх програм.
- 15.3. Організація дуальної освіти на місцях можливого працевлаштування студентів.
- 15.4. Співпраця з роботодавцями під час працевлаштування випускників.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧАСНИКІВ ТРЕНІНГУ «Забезпечення якості вищої освіти» для обговорення на семінарах

Тема	Зміст ІНДЗ
<i>Модуль 1 «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»</i>	
<u>Тема 1</u> <i>Тенденції розвитку вищої освіти в сучасному світі</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Здійснити аналітичний огляд статей з проблеми розвитку вищої освіти на сучасному етапі та написати есе з теми «Вища освіта і розвиток особистості: точки дотику і суперечності».
<u>Тема 2</u> <i>Якість як основний пріоритет розвитку вищої освіти України на шляху інтеграції в європейський освітній простір</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Скласти тезаурус понять з проблеми «якість освіти». ➤ Підготувати презентацію з теми «Якість вищої освіти як пріоритет європейської освітньої практики»

<p>Тема 3 <i>Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості у вищій освіті (ESG)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ На основі змістового аналізу ESG скласти перелік базових стандартів, що свідчать про якість вищої освіти.
<p>Тема 4 <i>Індикатори якості вищої освіти та процедури її забезпечення</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Скласти перелік індикаторів до аналізу якості вищої освіти до одного зі стандартів ESG (на вибір).
<p>Тема 5 <i>Європейський досвід забезпечення якості вищої освіти</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Підготувати презентацію про систему управління якістю вищої освіти одного із провідних університетів Європи (на вибір).
<p>Модуль 1. «НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ»</p>	
<p>Тема 6 <i>Стан забезпечення якості вищої освіти в Україні</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Зробити порівняльний аналіз основних стандартів ESG і базових положень Закону України «Про вищу освіту» щодо забезпечення якості вищої освіти.
<p>Тема 7 <i>Стандарти щодо зовнішнього забезпечення якості вищої освіти</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Написати есе на тему: «Національне агентство забезпечення якості вищої освіти в Україні: реалії та перспективи створення та діяльності»
<p>Тема 8 <i>Процедури зовнішнього контролю якості вищої освіти</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Проаналізувати результати підготовки та проходження процедур ліцензування та акредитації однієї зі спеціальностей (на вибір) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
<p>Тема 9 <i>Система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні на рівні</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Описати функції внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти на рівні університету – факультету – кафедри.
<p>Тема 10 <i>Управління якістю вищої освіти на внутрішньому рівні</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Скласти модель управління якістю вищої освіти в закладі вищої освіти. ➤ Проаналізувати систему управління якістю освіти в університеті, в якому Ви навчаєтесь
<p>Тема 11 <i>Моніторинг якості вищої освіти та освітньої діяльності в умовах університету</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Згідно зі стандартами ESG скласти перелік критеріїв, які можуть бути використані у процесі моніторингу якості освітньої діяльності університету.

<p>Тема 12 <i>Культура якості науково-педагогічних працівників та студентів як учасників освітнього процесу</i></p>	<p>➤ Підготувати виступ для обговорення «Роль культури якості у забезпеченні ефективної професійної діяльності викладача та навчання студентів».</p>
<p>Тема 13 <i>Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти</i></p>	<p>➤ Проаналізувати «Положення про запобігання плагіату» Чернівецького національного університету.</p>
<p>Тема 14 <i>Студентоцентроване навчання в системі забезпечення якості вищої освіти</i></p>	<p>➤ Проаналізувати стан забезпечення студентоцентричного навчання на факультеті (на вибір). ➤ Запропонувати шляхи реалізації студентоцентричного навчання у ЧНУ.</p>
<p>Тема 15 <i>Взаємодія університету з роботодавцями</i></p>	<p>➤ Скласти план заходів щодо організації якісної взаємодії між університетом та роботодавцями.</p>

МЕТОДИ НАВЧАННЯ, які можна використати у процесі тренінгу «Забезпечення якості вищої освіти»

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Забезпечення якості вищої освіти» використовують такі методи навчання:

1. Методи формування професійної компетентності викладачів та аспірантів:

- розповідь;
- пояснення;
- бесіда;
- ілюстрація;
- демонстрація;
- візуалізація;
- дискусія.

2. Методи формування практичних умінь та навичок:

- розв'язування педагогічних задач;
- виконання практичних завдань;
- розроблення схем, таблиць;
- складання опорних конспектів;
- складання словника понять;

- розроблення та захист презентацій;
- аналіз періодичної педагогічної преси.

Список використаної літератури розділу 5

Базова література:

1. Болонский процесс: Глоссарий (на основе опыта мониторингового исследования) / Авт. сост.: В. И. Байденко, О. Л. Ворожейкина, Е. Н. Карачарова, Н. А. Селезнева, Л. Н. Тарасюк / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко и д-ра тех. наук, профессора Н. А. Селезневой. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 148 с.
2. ДСТУ ISO 20553:2006. Система управління якістю. Вимоги. Національний стандарт України [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gereho.dp.ua/index/info_dstu_iso_9001-2009.html. (дата звернення 29.06.2017 р.).
3. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача / пер. з англ.; за ред. д-ра техн. наук, проф. Ю.М. Рашкевича та д-ра пед. наук, доц. Ж.В.Таланової. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 106 с.
4. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 року № 2145-VIII [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 09.10.2017 р.).
5. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.
6. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / Укладачі: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Курбатов С., Линьова І., Луговий В., Прохор І., Рашкевич Ю., Сікорська І., Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – Київ : ДП «НВЦ «Пріори-тети», 2015. – 84 с.
7. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ «ЦС», 2015. – 32 с.Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (дата звернення 21.06.2017 р.).
8. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education “The Bologna Process 2020 – The European Higher Edu-

- cation Area in the New Decade". Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. – Режим доступу:http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf.
9. Global Education Digest 2010: Comparing Education Statistics across the World. – UNESCO Institute for Statistics. – Режим доступу: http://www.uis.unesco.org/template/pdf/ged/2010/GED_2010_EN.pdf.
 10. Glossary of Terms Used in the Tuning Project. Revised Version. – November 2006. – Режим доступу:http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/stories/archivos/GLOSSARY_OF_TERMS_revised_version_November_2006.pdf.
 11. International Standard Classification of Education. ISCED 1997 / UNESCO. – Режим доступу:www.uis.unesco.org/en/pub/pub.
 12. Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions. Compiled by Lazăr Vlăsceanu, Laura Grünberg and Dan Pârlea. – UNESCO, 2007. – Режим доступу:http://www.cepes.ro/publications/pdf/Glossary_2nd.pdf.
 13. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. – European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005. – Режим доступу:<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/Standards-and-Guidelines-for-QA.pdf>.
 14. Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms. – European Centre for the Development of Vocational Training, 2008. – Режим доступу:http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf.
 15. UNESCO Institute for Statistics Online Education Glossary. – Режим доступу:<http://www.uis.unesco.org/glossary/>.

Додаткова література:

1. Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. – Київ : "К.І.С.", 2007. – 226 с.
2. Вступне слово до Проекту ТьЮНІНГ – гармонізація освітніх структур в Європі. Внесок університетів у Болонський процес. – Режим доступу: http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/stories/template/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf.
3. Глосарій (термінологія) Болонського процесу. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/bolon/8>.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : "К.І.С.", 2004. – 112 с.

5. Таланова Ж. В. Освітні та професійні кваліфікації в національній кваліфікаційній системі на найвищому рівні освіти / Ж. В. Таланова // Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз : зб. наук. ст. методологічного семінару, 17 березня 2010 р. : у 2 ч. / [за ред. В. І. Лугового, Н. Г. Ничкало]. Ч. 1. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 206 с. – С. 173–181.
6. Таланова Ж. В. Про співвідношення кваліфікацій доктора філософії, профільного доктора та вищого доктора: аналіз світової практики / Ж. В. Таланова // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – № 1. – Дод. 1. – С. 239–248. – Темат. вип. “Наука і вища освіта: технології взаємодії”.
7. An Introduction to Tuning Educational Structures in Europe Universities' contribution to the Bologna Process. Режим доступу: http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/stories/template/General_Brochure_final_version.pdf.
8. ENQA seminar “Internal Quality Assurance – Facing common challenges”. The Hague, 15-16 June 2009. Common challenges for QAAs: ENQA Review Committee perspective. – Режим доступу: <http://www.nvao.net/artikelen/2009/75>.
9. EU Council meeting “Education, Youth and Culture”. Brussels, 11 May 2010. Council conclusions on the social dimension of education and training. – Режим доступу: http://nicosia2010.bolognaexperts.net/sites/default/files/council-conclusions-may-2010-social-dimension_2.pdf.
10. EU Presidency Conference “A researchers’ labour market: Europe a pole of attraction? The European Charter for Researchers and the Code of Conduct for their Recruitment as a driving force for enhancing career prospects”. Vienna, 1–2 June 2006. Main Outcomes. – Режим доступу: <http://www.ehea.info/Uploads/Seminars/AustrianDoctoralSeminarMainOutcomes.pdf>.
11. EU Presidency conference “Quality assurance and transparency as interface between Vocational Education and Training, Schools and Higher Education to enhance mobility and to support easier pathways to Lifelong Learning”. Brugge, 5-6 December 2010. – Режим доступу: <http://www.education2010.be/calendar/quality-and-transparency/media/>.
12. EURASHE’s 10 Commitments for the EHEA in 2020 – Visions and Strategies. – Brussels, February 2010 – Режим доступу: <http://www.eurashe.eu/FileLib/10%20Commitments%20-%20final.pdf>.
13. Focus on Higher Education in Europe 2010: The Impact of the Bologna Process. – Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2010. – Режим доступу: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/122EN.pdf.

14. The European Higher Education Area (EHEA) in a Global Context. Report on overall developments at the European, national and institutional levels. Approved by BFUG at its meeting in Prague, 12-13 February 2009. – Режим доступу:http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/2009_EHEA_in_global_context.pdf.
15. Trends 2010 “A decade of change in European Higher Education”. – European University Association, 2010. – Режим доступу:http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/EUA_Trends_2010.pdf.
16. Trends V Report “Universities shaping the European Higher Education Area”. – European University Association, May 2007. – Режим доступу:http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/EUA_Trends_Reports/Final_Trends_Report_V_May.pdf.

Питання для самоконтролю розділу 5

1. Сформулюйте потреби та принципи проведення SWOT-аналізу забезпечення якості вищої освіти в університеті.
2. Окресліть функції системи забезпечення якості вищої освіти на внутрішньоуніверситетському рівні.
3. Опишіть основні напрями внутрішнього забезпечення якості вищої освіти на різних рівнях (кафедра-факультет-інститут-університет).
4. Чому потрібні структурні підрозділи забезпечення якості вищої освіти університету та які основні напрями їх діяльності?
5. Опишіть функції та вповноваження органів управління забезпечення якості вищої освіти в університеті.
6. Окресліть поняття моніторингу якості вищої освіти та освітньої діяльності в умовах університету. Сутність та основні види моніторингу. Моніторингова технологія аналізу забезпечення якості вищої освіти.
7. Назвіть основні об'єкти та суб'єкти моніторингу якості вищої освіти.
8. Чому важлива культура якості науково-педагогічних працівників та студентів як учасників освітнього процесу, спрямованість на «якість» як імператив академічної культури?
9. Опишіть сутність поняття «культура якості» та її роль у забезпеченні ефективності діяльності університетів.
10. Яке місце займає академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти?
11. Окресліть роль студентів у забезпеченні якості вищої освіти та основні шляхи їхнього впливу на означений процес.
12. Опишіть основні функції роботодавців у системі забезпечення якості ЗВО.

РОЗДІЛ 6. ПРИНЦИПИ І ПРОЦЕДУРИ ОЦІНЮВАННЯ ТА АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

**В. Бугров, А. Гожик, Д. Щеглюк, К. Кириченко,
О. Люта, І. Удовик, В. Кухарський, Я. Гарабазів,
І. Черевко, С. Григорук, В. Хмарський. І. Лиман**

Акредитація освітньої програми – це процес перевірки й аналізу інформації, яка міститься у звіті про самооцінювання (Self-Assessment Report – SAR) та інших документах, отриманої під час інтерв'ю з представниками закладу вищої освіти, ґрунтується на фактичних даних й охоплює вивчення будь-яких питань, які стосуються якості оцінюваної програми та шляхів її поліпшення.

Згідно з цим визначенням *акредитація*:

- є процесом систематичним, тобто таким, що відбувається за певними правилами;
- не обмежується визначенням поточного рівня/стану та проблем, але охоплює окреслення шляхів щодо поліпшення освітньої програми.

Процес оцінювання освітньої програми містить три основні складові:

- ознайомлення з документами, які стосуються програми та системи забезпечення якості, їхній аналіз;
- консультації з учасниками освітнього процесу та іншими зацікавленими сторонами з метою з'ясування їхньої оцінки програми (рівня задоволеності програмою) та дієвості системи забезпечення якості, їхнього бачення слабких місць і шляхів покращення;

- використання результатів аналізу та консультацій для прийняття рішення щодо програми й рекомендацій з її подальшої реалізації.

Органи акредитації та експерти у процесі перевірки *керуються* таким:

- основна частина процесу оцінювання виконує ініціатор (ЗВО), який готує звіт про самооцінювання освітньої програми та несе відповідальність за якість освітніх послуг;
- дані, які аналізують, мають відображати результати реалізації програми та функціонування системи забезпечення якості;
- усі аспекти (процеси) реалізації освітньої програми мають бути розглянуті в комплексі, завдання акредитації не зводиться до перевірки дотримання окремих вимог стандартів, а передбачає її оцінювання як єдине ціле;
- процедури процесу акредитації повинні бути відомими та зрозумілими для всіх учасників;
- процедури процесу акредитації мають охоплювати щонайменше з'ясування думок усіх зацікавлених сторін (за можливості їхню безпосередню участь в оцінюванні);
- забезпечення якості у ЗВО залежить від рівня культури якості в ньому, а також від очікувань студентів та інших зацікавлених сторін;
- експерт є зовнішнім оцінювачем, а не ревізором чи інспектором. Його завдання не вичерпується констатацією наявності документів чи формальної відповідності кількісних показників, а полягає у визначенні необхідних для покращення якості заходів та у спонуканні ЗВО до прогресу у своїй діяльності.

Відповідно до цього вважають, що:

- гарант (комітет) програми та ЗВО зацікавлені у вдосконаленні освітньої програми та системи забезпечення якості, не приховуватимуть їх слабких сторін чи боятимуться надати інформацію;
- інформація, що надана й документально підтверджена ЗВО, є правильною, якщо немає підстав для протилежної оцінки.

В акредитаційному процесі можна виділити низку робіт, які виконують орган акредитації і заклад вищої освіти, зокрема:

Код роботи	Опис роботи
1	Подання ЗВО заяви про акредитацію освітньої програми за формою, що визначена акредитаційним органом, із необхідними додатками, які підтверджують право на проходження акредитації
2	Підтвердження ОА прийняття заяви ЗВО та надання методичних рекомендацій щодо підготовки звіту про самооцінювання
3	Визначення експертів, консультації зі ЗВО щодо кандидатур, затвердження складу експертної групи
4	Підготовка ЗВО звіту про самооцінювання та необхідних документів, передавання їх до органу акредитації
5	Призначення дат початку та завершення оглядового візиту
6	Розгляд звіту про самооцінювання та вивчення сайту ЗВО експертною групою
7	Підготовча зустріч команди експертів
8	Оглядовий візит (site-visit) до ЗВО
9	Інформування ЗВО про ключові результати оглядового візиту
10	Підготовка, подання до ОА та направлення до ЗВО попереднього звіту експертної групи
11	Вивчення ЗВО попереднього звіту експертної групи та надання коментарів і додаткових документів
12	Публікація на сайті ЗВО плану дій із поліпшення освітньої програми
13	Підготовка та надання до ОА заключного звіту експертної групи, оприлюднення його на офіційному сайті
14	Прийняття галузевою експертною радою висновку щодо заключного звіту експертної групи
15	Прийняття рішення органом акредитації. Видача сертифікату за позитивного рішення

Послідовність виконання та орієнтовну тривалість цих робіт відображено за допомогою діаграм Ганта (рис. 6.1; 6.2). Для оптимізації процесів планування та звітності роботи доцільно згрупувати в етапи: попередній (підготовчий), аналітичний, заключний.

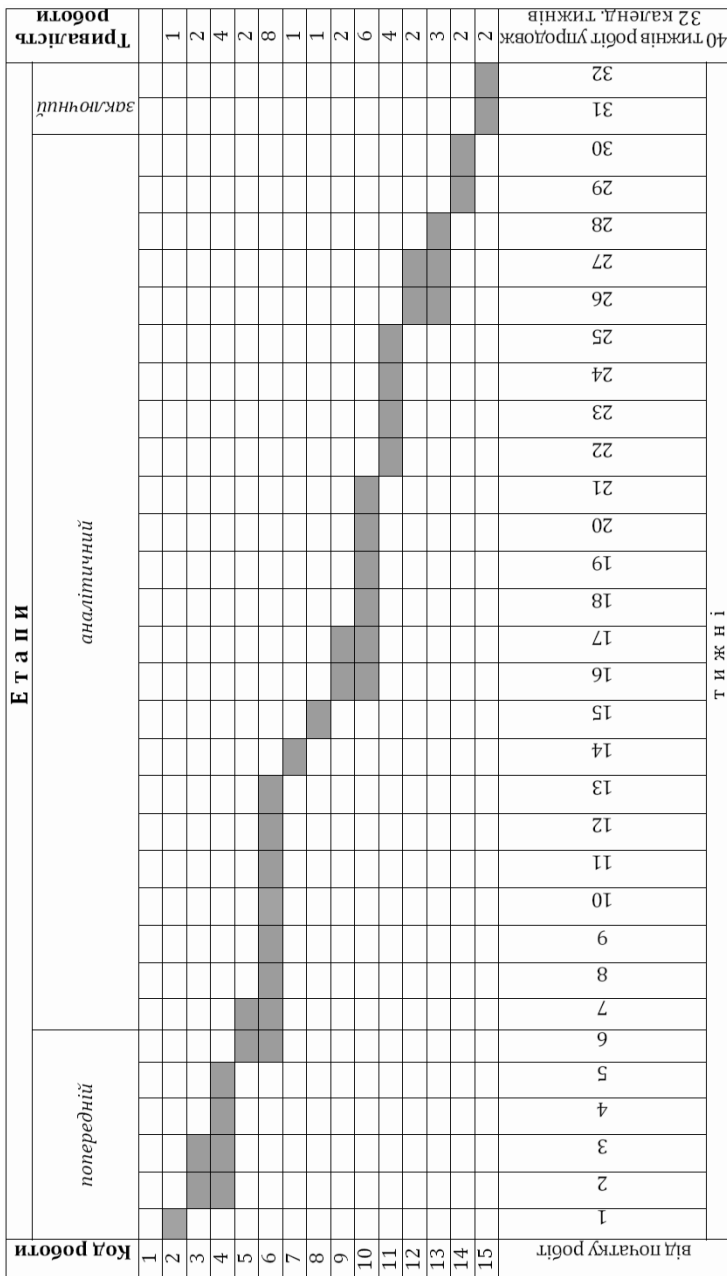

Рисунок 6.1. Діаграма Ганта – Рекомендовані часові рамки процедури акредитації (від моменту подання заявки ЗВО про акредитацію)

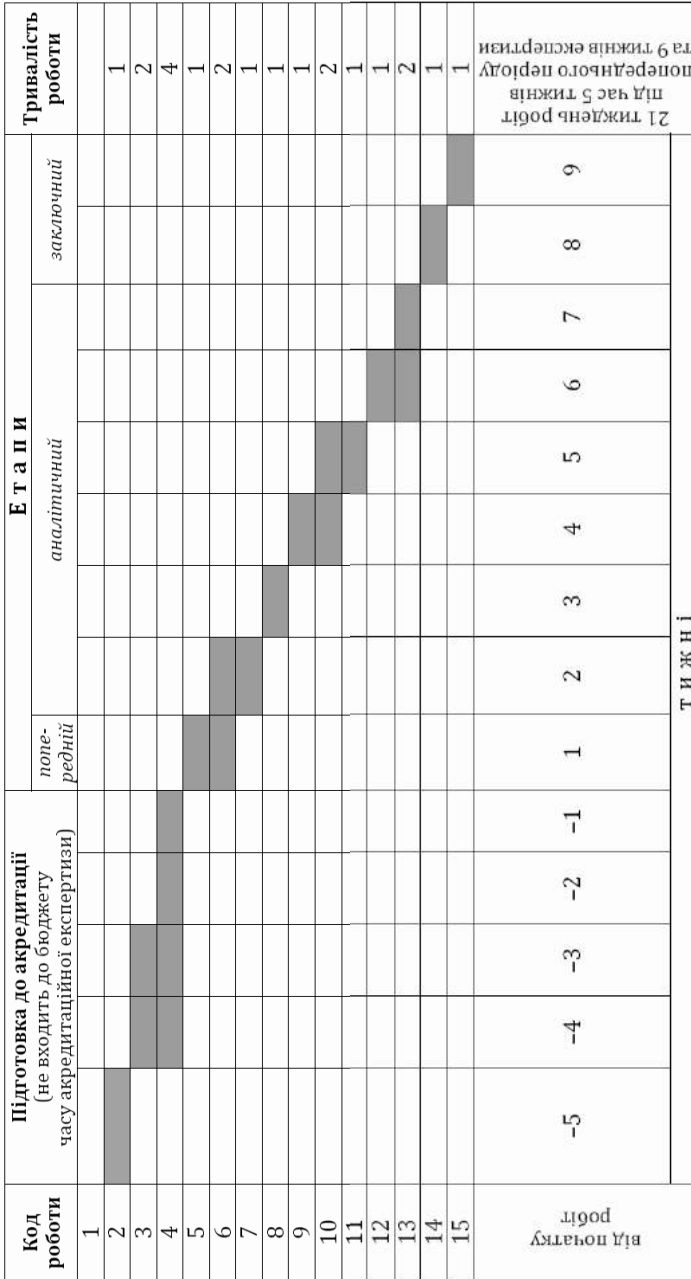

Рисунок 6.2. Діаграма Ганта – Мінімальні часові рамки процедури акредитації (від моменту подання заяви ЗВО про акредитацію) – тривалість за Законом про вищу освіту

6.1. Попередній етап

6.1.1. ЗВО. Підготовка до акредитації (ініціювання акредитації, коди робіт 1, 3, 4, 5)

6.1.1.1. ЗВО звертається із листом-заявою (за формою, що визначена органом акредитації, із необхідними додатками, які підтверджують право на проходження акредитації) щодо проведення акредитації освітньої програми (інституційної акредитації).

6.1.1.2. ЗВО готує звіт про самооцінювання освітньої програми за шаблоном, що запропонований органом акредитації, із застосуванням наданої методології оцінювання. Звіт про самооцінювання однієї освітньої програми має обсяг до 30–40 сторінок й охоплює аналіз таких сфер: цілі програми, визначення компетентностей і результатів навчання; навчальний план, навантаження здобувачів освіти та забезпечення можливості їхньої академічної мобільності; умови допуску до освітньої програми; вимоги до кадрового складу; критерії і процедури оцінювання; наявність матеріальнотехнічного забезпечення; дотримання процедур забезпечення якості ЗВО тощо. У додатку до звіту про самооцінювання мають бути надані документи, які підтверджують наведену інформацію. Звіт про самооцінювання освітньої програми подають як електронні документи за електронно-цифровим підписом ЗВО.

6.1.1.3. Після ознайомлення із запропонованим складом експертної групи ЗВО може у тижневий термін звернутися до ОА із мотивованими пропозиціями щодо відведення окремих експертів за наявності конфлікту інтересів.

6.1.1.4. Після отримання повідомлення про дати оглядового візиту ЗВО вживає заходів для забезпечення присутності у відповідний період осіб, участь яких у зустрічах є обов'язковою, або вносить обґрунтовану пропозицію щодо перенесення дати оглядового візиту (якщо із об'єктивних причин такий візит у зазначений час неможливий).

6.1.2. ОА. Підготовка до акредитації (призначення акредитації, коди робіт 2, 3, 5)

6.1.2.1. Орган акредитації здійснює скринінг отриманих від ЗВО документів і за його результатами: або повідомляє ЗВО про відсутність підстав (чи неповноту поданих документів) для акредитації, або підтверджує отримання необхідних для початку акредитації документів і надає ЗВО шаблон звіту про самооцінювання освітньої програми.

6.1.2.2. ОА обирає експертів для експертної групи та інформує про її склад ЗВО. Усі експерти мають попередньо взяти на себе зобов'язання щодо дотримання вимог етичного кодексу експерта.

Експертна група охоплює щонайменше п'ять осіб – трьох експертів із певного фаху (серед яких мають бути принаймні один фахівець зі ЗВО та один фахівець-практик), представників роботодавців і здобувачів освіти. За одночасної акредитації групи освітніх програм у межах спеціальності або галузі можуть бути залучені по одному експерту з відповідної спеціальності на кожну додаткову освітню програму.

Експерти-фахівці повинні мати досвід розроблення/акредитації освітніх програм вищої освіти та бути обізнані із сучасними європейськими та світовими тенденціями у відповідній сфері знань.

Під час відбору членів експертної групи, задля уникнення конфлікту інтересів, варто дотримувати деяких застережень. *Член експертної групи:*

- не має перебувати у трудових відносинах зі ЗВО на момент обрання, не перебував у таких відносинах протягом трьох років, що передують візиту;
- не має брати участі в роботі органу управління або дорадчого органу ЗВО;
- не є здобувачем освіти чи докторантом ЗВО. Якщо ж він навчався у цьому ЗВО, то не менш як за три роки до початку акредитаційної експертизи;
- не перебуває у родинних стосунках із членами органів управління, наглядових і дорадчих органів ЗВО, зі співробітниками ЗВО, які причетні до реалізації програми, що підлягає оцінюванню.

Погоджені ЗВО експерти підписують заяви про відсутність у них конфлікту інтересів під час проведення акредитаційної експертизи, після чого ОА затверджує склад експертної групи та призначає її голову (звичайно із числа експертів-фахівців, які попередньо пройшли курс відповідного навчання та є сертифікованими визнаними НАЗЯВО провайдерами). ОА укладає трудові угоди з експертами та проводить короткий інструктаж-тренінг експертів як щодо загальних методичних рекомендацій про оцінювання, так й окремих галузевих особливостей.

ОА може призначити з числа своїх постійних співробітників координатора візиту, який не є членом експертної групи чи її секретарем/головою та відповідає за організаційне забезпечення оглядового візиту.

Голова експертної групи розподіляє завдання, готує зустрічі та обговорення, відповідає за дотримання термінів роботи та своєчасну підготовку заключного звіту. *Усі члени експертної групи* вивчають документацію, беруть участь у зустрічах і готують звіт. *На члена експертної групи з числа студентів* покладають найбільшу відповідальність щодо врахування потреб і побажань студентів. *До числа пріоритетних завдань члена експертної групи від роботодавців* належить оцінювання програмних результатів навчання. *Координатор візиту* консулює членів експертної групи та бере участь у підготовці зустрічей.

6.1.2.3. Голова експертної групи, або координатор візиту, після консультацій із членами робочої групи визначає дату початку оглядового візиту та повідомляє її ЗВО. За відсутності упродовж п'яти робочих днів обґрунтованих пропозицій ЗВО щодо перенесення дати оглядового візиту дату вважають такою, що погоджена. Оглядовий візит може бути проведений не раніше, ніж за місяць від дати направлення звіту про самооцінювання та супровідних документів членам експертної групи.

6.2. Аналітичний етап

6.2.1. ОА. Підготовка експертної групи до оглядового візиту (код робіт б)

Під час підготовки до оглядового візиту члени експертної групи мають ознайомитись із документацією, що надана ЗВО (звіт про самооцінювання, додаткова інформація, у тому числі документи, що передбачені Ліцензійними вимогами, інші нормативні акти), а також із інформацією, що оприлюднена на сайті ЗВО. Водночас має бути проаналізована (у випадку акредитації програм – тільки у частині, що стосується програми/програм, яка/які подано на акредитацію) публічна інформація щодо:

- установчих документів ЗВО;
- ліцензій на провадження освітньої діяльності, сертифікатів акредитації освітніх програм, сертифікату про інституційну акредитацію;
- структури та органів управління ЗВО, громадських організацій, органів студентського самоврядування;
- основних об'єктів інфраструктури;
- нормативного забезпечення освітнього процесу;
- річних звітів про діяльність ЗВО: звіт ректора, звіт про освітню діяльність, результати моніторингу якості освіти, кошторис і фінансовий звіт про надходження та використання отриманих коштів тощо;
- правил прийому до ЗВО, у тому числі: ліцензованого обсягу та фактичної кількості осіб, які навчаються у закладі освіти, умов доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами
- переліку, порядку надання, вартості та порядку оплати освітніх послуг;
- інформаційних пакетів (описи освітніх програм за рівнями вищої освіти, що пропонують ЗВО, дані про акредитацію

освітніх програм, опис освітніх компонентів у межах освітніх програм, навчальні програми та CV викладачів, які забезпечують освітню компоненту);

- кадрового складу ЗВО, його структурних підрозділів;
- наявності вакантних посад, порядку та умов проведення конкурсу на їхнє заміщення;
- актуальної інформації про основні напрями освітньої, наукової, міжнародної та іншої діяльності;
- кар'єрних досягнень випускників;
- іншої інформації, оприлюднення якої передбачено нормативно-правовими актами (у тому числі іноземними мовами).

З урахуванням результатів підготовчого етапу члени експертної групи:

- обговорюють (звичайно у дистанційному режимі) попередні висновки щодо проаналізованої інформації;
- пропонують і визначають напрямки дослідження та критерії, на яких потрібно зосередитися під час візиту;
- визначають додаткову документацію, яку слід отримати під час візиту;
- вносять пропозиції щодо формування програми візиту (у тому числі щодо визначення фокус-груп, із якими потрібно передбачити проведення інтерв'ю).

За результатами обговорення голова експертної групи складає проект програми візиту, який після узгодження з усіма членами робочої групи має бути надісланий до ОА та координатору візиту (якщо такого призначено). До ЗВО проект програми оглядового візиту має бути наданий не пізніше, як за тиждень, що передує візиту.

6.2.2. ЗВО. Оглядовий візит (код робіт 8, 9)

6.2.2.1. Після отримання від експертної групи програми оглядового візиту ЗВО:

- надає обладнані приміщення для роботи та проведення зустрічей;
- надає доступ до внутрішніх електронних ресурсів, об'єктів і документації, які стосуються програми та системи забезпечення якості;

- уживає заходів для забезпечення присутності у визначений час осіб, з якими заплановано індивідуальні співбесіди (представники керівництва ЗВО, факультету/інституту, гарант програми, члени проектної групи, науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти, випускники, представники роботодавців тощо, згідно з програмою візиту), а також проведення зустрічей (конференцій) із викладачами та студентами.

6.2.2.2. Після завершення оглядового візиту представники адміністрації ЗВО під час підсумкової зустрічі отримують інформацію щодо основних позитивних аспектів освітньої програми та пропозиції щодо її удосконалення, підписують підготовлений експертною групою уніфікований (двосторонній) протокол/акт оглядового візиту.

6.2.3. ОА. Оглядовий візит (коди робіт 7, 8, 9)

6.2.3.1. Перед початком оглядового візиту проводять вступну нараду експертної групи (зазвичай у місці розташування ЗВО, бажано – за його межами й до початку спілкування із представниками ЗВО), підготовчу зустріч експертної групи. Її метою є забезпечення прозорості та послідовності процедур оцінювання, остаточне узгодження часових рамок окремих процедур і розподіл обов'язків між експертами під час їхнього проведення. За необхідності експертам мають бути надані необхідні консультації і рекомендації щодо процедур оцінювання. Під час підготовчої зустрічі також мають бути зазначені терміни складання звіту про оцінювання та подання остаточного звіту.

6.2.3.2. Головні завдання експертів під час оглядового візиту:

- перевірка та уточнення інформації, що надана у звіті про самооцінювання;
- збирання документів і свідчень, які підтверджуватимуть висновки;
- дослідження відповідності освітньої програми критеріям ОА та обговорення їх під час зустрічей та інтерв'ю з ключовими особами ЗВО;

- дослідження функціонування внутрішньої системи забезпечення якості на предмет відповідності критеріям ОА;
- переконання в тому, що команда має всю потрібну інформацію та підтвердження для формування чіткого, детального та фактологічного звіту;
- формулювання результатів експертизи щодо дотримання критеріїв, сильних сторін і напрямів удосконалення.

Основні джерела інформації під час візиту експертів:

- інтерв'ю з робочою групою програми, викладачами, адміністрацією факультету/інституту, адміністрацією ЗВО (працівники підрозділів, що відповідають за управління якістю), здобувачами вищої освіти, випускниками, соціальними партнерами (зовнішніми стейкхолдерами);
- документи, які надає робоча група програми, а також документи, доступні на сайті ЗВО;
- ознайомлення з навчально-методичними комплексами освітніх компонентів.

Усі зазначені джерела мають бути використані для перевірки інформації звіту про самооцінювання. Можуть бути використані додаткові, крім зазначених, способи підтвердження (за наявності). За ідентифікацію/достовірність додаткових (що отримані не від ЗВО) документів, які залучені до обґрунтування висновків, несуть відповідальність самі експерти.

Робочою мовою під час оглядового візиту є державна мова. У випадку, коли до складу експертної групи залучені закордонні фахівці, може бути використана англійська або інші офіційні мови Євросоюзу (зазвичай, із послугами перекладача).

Під час оглядового візиту експертна група працює відкрито та колегіально, дотримуючись принципів взаємоповаги, об'єктивності, неупередженості, конфіденційності та співпраці.

Неприпустимими є вияви стороннього впливу на експертизу. Експерт не має давати підстав для підозри у впливі зовнішніх чинників на прийняття рішень чи застосування подвійних стандартів. Експертній групі варто уникати непередбачених програмою візиту контактів із працівниками ЗВО.

6.2.3.3. Візит експертів завершується підсумковою зустріччю, в якій беруть участь члени експертної групи та співробітники (робоча група програми, представники адміністрації) ЗВО. Експертна група викладає думку щодо основних позитивних аспектів освітньої програми та формулює пропозиції щодо її вдосконалення (уникаючи надання інформації щодо прогнозованих висновків акредитації). На завершення підсумкової зустрічі експертна група разом із представниками адміністрації ЗВО підписує формальний (двосторонній) протокол/акт оглядового візиту.

6.2.4. ОА. Підготовка заключного звіту (коди робіт 10, 13)

Головним результатом процесу оцінювання є звіт. Звіт про оцінювання – це документ, який остаточно формують усі члени експертної групи після оглядового візиту (по суті, звіт розробляють протягом усього процесу оцінювання). Підготовка звіту про оцінку відбувається в два етапи:

- 1) підготовка попереднього звіту про оцінювання;
- 2) підготовка, із врахуванням коментарів ЗВО щодо попереднього звіту й додаткових документів, заключного звіту про оцінювання. Звіти про оцінювання готують на основі шаблонів, які затверджені ОА.

Експертна група складає звіт на підставі звіту про самооцінювання, результатів візиту та аналізу наданих документів, що офіційно оприлюднені. Усі члени команди мають брати участь у підготовці звіту. Попередній звіт має бути поданий до ОА та після перевірки виконання формальних вимог надісланий до ЗВО для перевірки щодо наявності помилок/неточних даних у підтверджуючих документах.

Після отримання від ЗВО документально підтверджених пропозицій щодо уточнень (виправлення помилок) у фактичних даних експертна група доопрацьовує звіт і надсилає його разом із проектом висновку до ОА, який після перевірки на формальну відповідність оприлюднює звіт на офіційному сайті. Обсяг заключного звіту експертної групи (без додатків) за однією освітньою програмою зазвичай не має перевищувати 30 сторінок.

Якщо органом акредитації є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Агентство) то заключний звіт експертної групи разом із проектом висновку щодо акредитації надходить до відповідної галузевої експертної ради Агентства.

6.2.5. ЗВО. Ознайомлення із попереднім звітом про оцінювання та розроблення плану заходів (коди робіт 11, 12)

Після отримання попереднього звіту про оцінювання ЗВО вивчає його, у випадку виявлення помилок пропонує виправити їх, надаючи відповідні документальні підтвердження. Водночас ЗВО розробляє план дій із поліпшення освітньої програми, використовуючи при цьому як пропозиції, що висловлені у попередньому звіті, так і пропозиції зацікавлених сторін під час підсумкової зустрічі.

6.3. Заключний етап. Прийняття рішення (коди робіт 14, 15)

Після надходження заключного звіту про оцінювання від експертної групи та проекту рішення до галузевої експертної ради Агентства вона оцінює його об'єктивність, обґрунтованість і повноту. На засідання галузевої експертної ради можуть бути запрошені представники експертної групи та ЗВО. Якщо галузева експертна рада ухвалить рішення про необхідність внесення до заключного звіту змін, то звіт має бути надісланий експертній групі з мотивованими пропозиціями щодо їхнього внесення. Проект рішення оцінює галузева рада на відповідність змісту звіту про оцінювання.

За відсутності суттєвих зауважень щодо об'єктивності, обґрунтованості та повноти звіту про оцінювання галузева експертна рада подає на затвердження Агентства підготовлений експертною групою проект рішення про акредитацію на певний термін або про відмову в акредитації. У проекті рішення може бути також зазначена необхідність додаткового оглядового візиту за 1,0–1,5 року.

Остаточне рішення щодо акредитації освітньої програми, а також необхідності проведення додаткового оглядового візиту приймає Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. На засідання можуть бути запрошені по одному представнику від експертної групи та ЗВО.

Прийняте рішення та погоджений Агентством заключний звіт про оцінювання має бути оприлюднений на офіційному веб-сайті Агентства. ЗВО також зобов'язаний оприлюднити результати оцінювання.

Протягом трьох робочих днів від дня ухвалення рішення про акредитацію освітньої програми Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти видає закладу вищої освіти сертифікат установленого зразка.

Процедуру прийняття рішень в інших ОА визначено їхніми положеннями.

6.4. Апеляція

ЗВО має право у тижневий термін подати скаргу на звіт про оцінювання. Апеляційний комітет ОА розглядає апеляцію та заключний звіт про оцінювання та приймає рішення про рекомендування чи не рекомендування задовольнити апеляцію. На засіданні апеляційного комітету має бути присутній щонайменше один із членів експертної групи. У випадку задоволення апеляції орган акредитації ухвалює рішення щодо подовження термінів акредитації і призначає новий склад експертної групи для проведення повторної експертизи.

Список використаної літератури розділу 6

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.14 № 1556-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.17 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова КМ України від 23.11.11 № 1341 [Електронний ресурс] <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> Режим доступу: (дата звернення 21.06.17).
4. Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG (2015) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standardsandguidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (дата звернення 21.06.17)
5. Guidelines for programme accreditation procedures, 2007. – URL: http://www.acquin.org/doku_serv/Guide_System_EN_ACQUIN.pdf
6. The System of quality assurance in the activities of the National Evaluation and Accreditation Agency. – URL: http://www.neaa.government.bg/images/files/Sistema_za_osigurj_avane_na_kachestvo_NEAA_EN_short.pdf/
7. Quality assurance in higher education a global perspective / edited by Stamelos Georgios, K.M. Joshi, Saeed Paivandi. – Perspectives on higher education. Contributed articles. –STUDERA. – 2017. – 246 p.

Питання для самоконтролю розділу 6

1. Дайте означення терміна “акредитація освітньої програми”
2. Які основні складові має процедура оцінювання освітньої програми?
3. З яких робіт складається процес акредитації освітньої програми.
4. Наведіть список основних заходів попереднього етапу акредитації.
5. Наведіть список основних заходів аналітичного етапу акредитації.
6. Опишіть основні дії на заключному етапі акредитації та можливості ЗВО щодо апеляції.

РОЗДІЛ 7. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО САМООЦІНЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ. КРИТЕРІЇ АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

***А. Гожик, Ю. Ващенко, О. Хруцька, А. Пижик,
К. Кириченко, О. Криклій, М. Алексєєв, О. Осередчук,
О. Мартинюк, П. Григорук, І. Анненкова, О. Шубіна***=====

Процес акредитації ґрунтується на підготовці закладом вищої освіти звіту про самооцінювання освітньої програми. Підготовка звіту дає змогу залучити основні групи зацікавлених сторін і використовувати внутрішню систему управління якістю та її аналітичні можливості для визначення напрямів удосконалення й подальшого розвитку освітньої програми.

Звіт про самооцінювання освітньої програми охоплює два основних аспекти.

7.1. Самооцінювання

ЗВО використовує самоаналіз під час підготовки звіту про самооцінювання для інтегрованого дослідження відповідності/невідповідності освітньої програми критеріям акредитації, а також особливості освітньої програми, які варто врахувати. Доцільним є обґрунтування всіх відхилень від критеріїв акредитації.

Особливу увагу приділяють оцінюванню та аналізу, а не лише опису, в тому числі, наприклад, сильних і слабких сторін, викликів і передбачуваних рішень.

Важливу роль у звіті про самооцінювання відіграють додатки. Потрібно навести оцінювання кожного критерію з коротким і лаконічним аналізом та посиланням на відповідний додаток.

Якщо процес акредитації охоплює групу подібних освітніх програм, то інформацію, що має важливе значення водночас для всіх програм, узагальнюють. Водночас інформація, що стосується конкретних програм (напр., результати навчання, навчальний план тощо) має бути надана окремо.

7.2. Підтвердження

Важливо, щоб звіт про самооцінювання ґрунтувався на документах, що його підтверджують, до яких належать усі внутрішні нормативні документи, які стосуються внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, кількісні та якісні дані тощо.

У наступному розділі наведено наближений перелік можливих підтверджень, але він може змінюватись (розширюватись), якщо це доцільно.

Для підготовки звіту про самооцінювання рекомендуємо використовувати критерії акредитації і наведений у додатку шаблон.

7.3. Критерії акредитації освітніх програм

Методичне розроблення містить перелік критеріїв для акредитації, запитання для аналізу та орієнтовний перелік документів, що підтверджують їхнє виконання:

Критерій 1. Право на акредитацію освітньої програми.

Критерій 2. Створення освітньої програми, визначення компетентностей і результатів навчання.

Критерій 3. Навчальний план, його структура, навантаження та забезпечення можливості академічної мобільності здобувачів освіти.

Критерій 4. Умови допуску до освітньої програми.

Критерій 5. Викладання та навчання. Академічна підтримка здобувачів освіти.

Критерій 6. Оцінювання здобувачів освіти.

Критерій 7. Науково-педагогічні й педагогічні працівники.

Критерій 8. Матеріальне забезпечення.

Критерій 9. Фінансове забезпечення.

Критерій 10. Внутрішня система забезпечення якості.

Критерій 11. Повнота нормативного забезпечення та публічна інформація.

Критерії мають бути застосовані ЗВО у процесі підготовки звіту про самооцінювання, а також експертами із зовнішнього оцінювання якості вищої освіти у ході проведення акредитаційної експертизи. Аналіз критеріїв дає змогу ЗВО визначити сильні та слабкі сторони освітньої програми, сприяє детальному оцінюванню її якості, визначенню основних напрямків її поліпшення та посилення студентоцентричності навчання.

Запропоновані критерії є якісними, однак для підтвердження відповідності можуть бути надані й кількісні дані.

Оцінювання програми згідно із наведеними критеріями може відбуватися за такими рівнями відповідності:

- не відповідає;
- переважно відповідає;
- не застосовують на цьому етапі оцінювання (не оцінювалось, не може бути оцінене).
- відповідає частково;
- відповідає повністю;

Оцінка	Рівні відповідності		
	для розроблення нормативної бази	при здійсненні заходів/процедур	для кількісних показників (за умови встановлення порогового рівня)
Не відповідає	Не розроблено	Процедури та заходи нормативно не регламентовано та не застосовуються	Значно нижче від установленого нормативу (мінімального рівня)
Відповідає частково	Розроблено частково (не охоплено більшість ключових процедур і стейкхолдерів)	1) Процедури та заходи нормативно регламентовано, але не застосовуються 2) Процедури та заходи застосовуються ініціативно, але нормативно не регламентовано	Нижче від установленого нормативу (мінімального рівня) на три похибки вимірювання показника (за відсутності інформації про похибку: нижче від нормативу не більш як на 15 % відносних, або на одну одиницю – залежно від показника)
Переважно відповідає	Переважно розроблено (не врегульовано окремі важливі процедури, не визначено механізм участі одного із ключових стейкхолдерів)	Процедури та заходи нормативно регламентовано та застосовуються. Наявні окремі суттєві недоліки нормативного регулювання та/або застосування	Перевищує встановлений норматив (мінімальний рівень) менш як на три похибки вимірювання показника (за відсутності інформації про похибку: вище від нормативу не більш як на 15 % відносних, або на одну одиницю – залежно від показника)

Відповідає повністю	Розроблено повністю, значних недоліків немає	Процедури та заходи нормативно регламентовано, застосовуються. Значних недоліків регулювання та застосування не встановлено	Перевищує встановлений норматив (мінімальний рівень) більш як на три похибки вимірювання показника (за відсутності інформації про похибку: вище від нормативу більш як на 15 % відносних, або перевищує норматив на дві й більше одиниць – залежно від показника)
Не застосовується на цьому етапі оцінювання (не оцінювалося, не може бути оцінене)	<p>1) Розробка нормативних документів відповідного рівня не потрібна через делегування повноважень</p> <p>2) Нормативні документи/вимоги мають бути розроблені ЦОВВ</p>	заходи/процедури стандартом не передбачено	<p>1) Мінімальні кількісні показники не встановлено</p> <p>2) Кількісне визначення неможливе через специфіку конкретного процесу</p>

Критерій 1. Право на акредитацію освітньої програми**Основні вимоги**

Освітня програма може бути акредитована, якщо всі ЗВО, які беруть участь у її реалізації, мають ліцензію на провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти.

Головне запитання

Чи є ЗВО, програма якого акредитується, юридичною особою вищої освіти, відповідно до законодавства України?

Можливе підтвердження

Документ, що підтверджує наявність у ЗВО ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти (в тому числі, в електронному вигляді).

Критерій 2. Створення освітньої програми, визначення компетентностей і результатів навчання

Основні вимоги

Освітня програма має затверджений опис, у якому чітко сформульовано цілі, що сприяють досягненню місії і стратегії ЗВО. Опис освітньої програми відповідає потребам і запитам здобувачів вищої освіти з урахуванням потреб усіх зацікавлених сторін. Ключових стейкхолдерів залучають на стадії визначення цілей програми та результатів навчання, а також за подальшого вдосконалення програми.

Програмні компетентності й результати навчання сформовано, відповідно до дескрипторів Національної рамки кваліфікацій за відповідним рівнем, стандарту вищої освіти за спеціальністю, потреб цільових груп і/або запитів ринку праці.

Головні запитання

- Як розроблялися програмні компетентності та результати навчання (процедура, учасники)?
- Чи були залучені всі зацікавлені сторони (стейкхолдери)?
- Чи враховують коментарі різних груп стейкхолдерів (викладачів, студентів, випускників, роботодавців)?
- Чи переглядали програму, якою є процедура її перегляду?
- Чи відповідає назва освітньої програми її змісту, чи приводить опанування запланованих програмних результатів навчання до отримання освітньої кваліфікації на запланованому рівні, відповідно до європейських і національної рамок кваліфікацій?

- Чи пов'язані цілі освітньої програми з місією та стратегією ЗВО, наскільки вони привабливі для студентів, чи можуть бути реалізовані під час опанування ними навчального плану та досягненні програмних результатів навчання?
- Чи відповідає освітня програма освітнім (де доцільно) і професійним стандартам?

Можливі підтвердження

- Стандарти вищої освіти, на реалізацію яких спрямовано освітню програму.
- Професійні/галузеві стандарти/вимоги (за наявності).
- Офіційні документи, які визначають цілі навчання та характеризують програмні компетентності й результати навчання (напр., опис освітньої програми).
- Додаток до диплома.
- Документи, що засвідчують участь зацікавлених груп у розробленні, затвердженні або перегляді програм (напр., відгуки випускників, роботодавців, рецензії на освітню програму експертів академічного та/або професійного середовища).
- Результати анкетування випускників.
- Результати анкетування роботодавців.

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій 2)	За останні два роки	У наступні два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Кількість анкетувань випускників			
Кількість анкетувань роботодавців			
Наявність офіційних підтверджень участі зовнішніх стейкхолдерів (роботодавці, державні структури, торговельні палати тощо)			
Наявність офіційного органу у структурі університету/факультету, що відповідає за участь зовнішніх стейкхолдерів (так/ні)			
Офіційна участь студентів у підготовці/огляді/зміні програми (так/ні)			

Критерій 3. Навчальний план, його структура, навантаження та забезпечення можливості академічної мобільності здобувачів освіти

Основні вимоги

Структура програми та навчальний план розроблено так, щоб здобувачі вищої освіти змогли досягнути цілей і запланованих результатів навчання за програмою. Програму поділено на освітні компоненти (дисципліни, практики, модулі тощо), кожен з яких забезпечує досягнення загальних цілей програми та запланованих результатів навчання.

Чітко визначено, які результати навчання здобувачі вищої освіти отримують у рамках кожного освітнього компоненту, роль якого є очевидною у досягненні програмних результатів навчання на рівні, що відповідає кваліфікації.

Кредитний вимір освітніх компонентів відповідає обсягу робіт, що виконують студенти, і враховує обґрунтоване поєднання годин навчальних занять із самостійною роботою здобувача освіти.

Структура програми дає змогу здобувачу отримати індивідуальний набір компетентностей (результатів навчання) завдяки структурованій пропозиції вибіркового курсів.

Структура програми та навчальний план дають змогу студентам брати участь у національній і міжнародній мобільності без збільшення тривалості навчання.

Головні запитання

- Чи має програма чітку та визначену структуру? Наскільки послідовно побудовано освітні компоненти?
- Чи поділена програма на освітні компоненти, що забезпечують досягнення запланованих результатів навчання?
- Чи достатньо збалансовано навчальний план у частині досягнення загальних і фахових компетентностей?
- Чи враховано в освітніх компонентах цілі програми та програмні результати навчання?
- Чи наявна процедура визначення навчального навантаження студентів, що необхідний для досягнення очікуваних результатів навчання та його коригування?

- Чи мають студенти вільний вибір освітніх компонентів? Чи дають змогу вибіркові освітні компоненти розвивати індивідуальну спрямованість студентів?
- Чи є можливості для національної і міжнародної мобільності? Чи підтримує це ЗВО, чи надає навчальний план такі часові рамки, де мобільність може відбуватися без збільшення тривалості навчання?
- Чи є процедури поліпшення змісту освітніх компонентів?
- Як забезпечено уникнення дублювання між різними курсами?

Можливі підтвердження

- Навчальний план у формі, що визначена ЗВО.
- Структурно-логічна схема освітньої програми.
- Затверджений опис освітньої програми та описи її освітніх компонентів із зазначенням мети та результатів навчання, кредитів і навантаження.
- Матриця відповідності результатів навчання та освітніх компонентів.
- Дані про середню тривалість навчання здобувачів вищої освіти.
- Перелік вибіркового освітніх компонентів та опис процедур забезпечення здобувачами вищої освіти права на вільний вибір.
- Процедури вибору додаткових освітніх компонентів поза програмою для здобуття додаткових кваліфікацій чи компетентностей.
- Характеристика наявних програм академічної мобільності (із підтвердженням відповідними документами) та опис можливостей для цього, що надає навчальний план (напр., «вікна мобільності»).

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій 3)	У попередньому академічному році	У наступні два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Частка вибіркового курсів			
Кількість іноземних студентів, що навчаються за програмою			
Кількість студентів програми, що направлені за програмами академічної мобільності до інших ЗВО			
Існування формальної процедури визнання досягнень за період академічної мобільності (так/ні)			
Наявність процедур періодичного оцінювання навантаження освітніх компонентів студентами (так/ні)			
Наявність процедур періодичного оцінювання навантаження студентів викладачами (так/ні)			

Критерій 4. Умови допуску до освітньої програми

Основні вимоги

Вимоги та процедури прийому на навчання за освітньою програмою формально визначено, вони є прозорими та однаковими для всіх заявників, а також оприлюднені на вебсайті ЗВО. Вимоги прийому формують так, щоб дати можливість здобувачам вищої освіти досягти запланованих результатів навчання. Наявні процедури, що забезпечують здобувачам вищої освіти можливість опанувати знання та вміння, яких їм бракує для досягнення запланованих результатів навчання. Наявні чіткі та прозорі правила, структури та відповідальні особи для визнання досягнень і результатів навчання, що отримані в інших, у тому числі іноземних, ЗВО, для забезпечення академічної мобільності.

Головні запитання

- Як чітко визначено вимоги до вступу на програму, чи є вони прозорими?
- Чи мають усі заявники рівні права? Чи мають абітурієнти, що відповідають критеріям, шанс бути прийнятими на навчання? Якими є критерії відбору?

- Чи забезпечують вимоги прийому необхідний для успішного проходження програми академічний рівень абітурієнтів?
- Як студенти можуть опанувати знання та вміння, яких їм бракує для успішного опанування програми?
- Як перезараховують досягнення, що здобуті в інших ЗВО? Чи є справедлива та прозора процедура перезарахування? Наскільки вона відповідає Критеріям Лісабонської конвенції визнання кваліфікацій?

Можливі підтвердження

- Правила та положення, що стосуються прийому, поновлення та переведення студентів, із наданням інформації про підтримку, яка може бути надана студентам у випадку недостатнього академічного рівня.
- Правила прийому до закладу вищої освіти (у тому числі на програму).
- Документи, що описують процедури визнання ЗВО кваліфікацій чи компетентностей, що здобуті в інших, у тому числі іноземних, ЗВО чи шляхом неформальної освіти (за наявності та необхідності для реалізації програми).

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій 4)	У попередньому академічному році	У наступні Два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Наявність формальної процедури для опанування студентами знань і вмінь, яких їм бракує для успішного навчання за програмою (Так/Ні)			
Конкретні заходи, що вжито університетом/факультетом у відповідь на проблеми із опануванням студентами знань і вмінь, яких їм бракує для успішного навчання за програмою (так/ні)			
Наявність процедури визнання кваліфікацій і результатів навчання, що здобуті в інших ЗВО, чи шляхом неформальної освіти (так/ні)			

Критерій 5. Викладання та навчання**Основні вимоги**

Форми і методи викладання та навчання оптимально сприяють досягненню передбачених цілей і запланованих результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентричного навчання. Методи викладання та навчання передбачають обґрунтоване поєднання контактних годин (навчальних занять) і часу для самостійного навчання, а також проведення наукових досліджень.

ЗВО надає поради, рекомендації і допоміжні послуги (технічні й нетехнічні), що сприяють досягненню запланованих результатів навчання та усвідомленому вибору освітньої траєкторії.

ЗВО має змогу вирішувати конфліктні ситуації.

Головні запитання

- Які методи навчання застосовують? Чи відповідають вони запланованим результатам навчання?
- Чи передбачають методи навчання час для самостійного навчання та самостійної роботи?
- Які консультативні та допоміжні служби наявні у ЗВО?
- Які надає спеціальні послуги ЗВО для підтримки освітніх компонентів?
- Чи мають студенти змогу звернутися до служб ЗВО за додатковою підтримкою за потреби?
- Чи надає ЗВО студентам рекомендації щодо академічного розвитку та формування індивідуальної траєкторії навчання?
- Як ЗВО вирішує конфлікти? Чи є чіткі правила та процедури вирішення конфліктів на місці?
- Як конфлікти вирішують на практиці?

Можливі підтвердження

- Опис освітніх компонентів із визначенням методів навчання та викладання з підтвердженням/поясненням, як вони забезпечують досягнення запланованих програмних результатів навчання, а також результатів навчання за окремими освітніми компонентами.
- Інші документи, що описують методи навчання та викладання, які застосовують в освітньому компоненті.

- Документи, що описують форми організації наукових досліджень за програмою, а також їхній зв'язок із досягненням цілей програми та запланованих результатів навчання.
- Інформація про способи забезпечення необхідних для студентів консультацій (у тому числі графік консультацій, веб-сайт, наявність інших сервісів для допомоги студентам в отриманні потрібної інформації).
- Інформація про служби підтримки/консультаційні служби/ професійні консультаційні служби за відповідною програмою.
- Опис системи моніторингу задоволеності здобувачів вищої освіти формами, методами та інструментами викладання.
- Опис системи прийняття рішень на підставі результатів зворотного зв'язку зі здобувачами вищої освіти.
- Політика управління конфліктами.

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій 5)	У попередньому академічному році	У наступні два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Кількість студентів, що формально залучені (понад вимог навчального плану) до науково-дослідних проєктів на рівні університету/факультету/підрозділу			
Частка курсів навчального плану, які містять проєктну роботу			
Наявність наукової студентської асоціації (асоціацій) у структурі університету/факультету/кафедри (Так/Ні)			

Критерій 6. Оцінювання здобувачів освіти

Основні вимоги

Критерії оцінювання знань студентів є чіткими, зрозумілими і дають змогу з'ясувати, наскільки здобувач вищої освіти зміг досягти запланованих результатів навчання (отримати відповідні знання,

уміння та сформувати компетентності). Застосовують різні методи та форми оцінювання (напр., усні та письмові) для перевірки запланованих результатів навчання. Усі студенти поінформовані про вимоги щодо оцінювання освітньої компоненти (попередній огляд, завдання тощо) до початку його вивчення.

Графік підсумкового оцінювання освітніх компонентів перебуває у відкритому доступі та своєчасно доведений до всіх зацікавлених сторін. Кількість запланованих форм підсумкового контролю та їхній розподіл планують відповідно до навантаження студентів.

Освітня програма передбачає кваліфікаційну роботу/проект для виявлення спроможності студента працювати над поставленим завданням самостійно та на відповідному рівні.

Установлено правила для повторного перескладання у випадках хвороби та за інших пом'якшувальних обставин. Урегульовано правила складання іспитів для здобувачів з особливими освітніми потребами. Визначено можливості та порядок перескладання у випадках установлення порушень академічної доброчесності.

Усі підсумкові оцінювання організовано так, щоб уникнути затримок оцінювання успішності студентів, спричинених завершенням термінів проектів, змінами часу проведення іспитів, захистів тощо. Наявні механізми, які забезпечують змогу порівняння оцінювань, проведених різними екзаменаторами. Здійснюють регулярний моніторинг ефективності систем і критеріїв оцінювання. Є система зворотного зв'язку зі студентами щодо оцінювання.

ЗВО має процедури для запобігання плагіату та виявами неетичної поведінки.

Головні запитання

- Чи наявні чіткі процеси та стратегія для забезпечення цілісності оцінювання студента (напр., коментар до виставлення оцінки, регулювання процесів оцінювання, вимоги екзаменаційної комісії)? Чи переглядають їхню ефективність? Чи супроводжується оцінювання зворотним зв'язком?
- Чи розроблені критерії оцінювання так, щоб належно оцінити рівень досягнення студентами запланованих результатів навчання?

- Які критерії використовують для оцінювання? Чи є вони прозорими та об'єктивними? Чи забезпечується рівність і справедливість оцінювання для всіх студентів?
- Чи проводять порівняння критеріїв оцінювання, які застосовують різні екзаменатори, та оцінок, які вони виставляють під час викладання тої самої освітньої компоненти?
- Чи надаються необхідну інформацію щодо оцінювання за всіма освітніми компонентами відкрито та своєчасно?
- Чи містить освітня програма кваліфікаційний проект/роботу, що засвідчує можливість студентів працювати над поставленим завданням самостійно? Чи відповідає рівень кваліфікаційної роботи освітньому ступеню? Чи використовують сучасні джерела?
- Як організують підсумкові оцінюванні? Їхній графік є відкритим, оголошений своєчасно? Чи враховують побажання студентів під час планування графіка підсумкового контролю?
- Як ЗВО запобігає плагіату та інших видів неетичної поведінки?
- Чи встановлено правила для повторного перескладання у випадках хвороби та за інших пом'якшувальних обставин?
- Чи врегульовані правила складання іспитів для здобувачів з особливими освітніми потребами? Чи визначені можливості та порядок перескладання у випадках встановлення порушень академічної доброчесності?
- Чи є процедури та правила оскарження студентами результатів оцінювання?
- Чи передбачені у ЗВО регулярний моніторинг і визначення ефективності системи оцінювання?

Можливі підтвердження

- Положення про порядок оцінювання знань здобувачів вищої освіти.
- Опис освітніх компонентів з інформацією про технології поточного та підсумкового оцінювання із формалізацією зв'язку та запланованими результатами навчання.
- Білети/завдання для підсумкового оцінювання.

- Графік проведення підсумкового оцінювання
- Приклади курсових і кваліфікаційних робіт/проектів, переліки вимог до них (за наявності).
- Рейтинги студентів за результатами оцінювання (за наявності).
- Частка незадовільних результатів на підсумкових оцінюваннях.
- Документи про політику та процедури щодо плагіату та неетичної академічної поведінки.
- Опис системи зворотного зв'язку зі студентами щодо оцінювання знань.
- Опис системи моніторингу та визначення ефективності системи оцінювання.
- Опис процедури оскарження результатів оцінювання знань студентами та правил для повторного перескладання у разі шахрайства, компенсаційні заходи для студентів з обмеженими можливостями.
- Правила, за якими оприлюднюють інформацію про зміни часу проведення процедур оцінювання.

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій б)	В останні два академічні роки	У наступні два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Наявність чітких вимог для створення розкладу оцінювань (так/ні)			
Наявність чітких процедур розгляду скарг студента щодо результатів оцінювання (так/ні)			
Оцінювання освітніх компонентів студентами, кількість опитувань (інші методи).			
Наявність процедури антиплагіату (так/ні)			

Критерій 7. Науково-педагогічні та педагогічні працівники **Основні вимоги**

Склад, наукова спрямованість і кваліфікація (академічна та професійна) академічного та адміністративного персоналу достатні для успішної реалізації програми. Його кількість є достатньою для виконання всіх викладацьких обов'язків, надання допомоги та консультацій студентам і виконання адміністративних завдань на весь період акредитації. Установлено правила, які гарантують перевірку кваліфікації запрошених викладачів (іноземних лекторів, викладачів із практичним досвідом тощо). ЗВО забезпечує умови для професійного розвитку викладачів, постійного та безперервного підвищення кваліфікації, доступ для всіх ресурсів, потрібних для професійного розвитку.

Головні запитання

- Чи відповідає професорсько-викладацький склад програми ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності?
- Чи наявна у ЗВО стратегія розвитку кадрового потенціалу, що постійно оновлюється та переглядається?
- Чи наявні у ЗВО чіткі та прозорі критерії відбору персоналу, що долучений до реалізації програми (запрошених викладачів, іноземних лекторів, викладачів із практичним досвідом)?
- Чи наявні відповідні механізми щодо підготовки та підтримки розвитку академічного та адміністративного персоналу, який бере участь у реалізації освітньої програми?
- Чи є співробітники, вік яких близький до пенсійного? Чи розроблені плани щодо їхнього заміщення?

Можливі підтвердження

- Дані про відповідність кількості та якості професорсько-викладацького складу ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності.
- Стратегія розвитку кадрового потенціалу ЗВО.
- Правила та процедури відбору персоналу з охопленням запрошених викладачів (іноземних лекторів, викладачів із практичним досвідом), вимоги до компетентності викладацького складу під час прийому на роботу.

- CV викладачів програми, включаючи запрошених, із зазначенням освітніх компонентів, які вони викладають (планують викладати), з коротким описом біографічних даних.
- Правила та процедури підготовки кадрового резерву та підтримки розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників, у тому числі сформовані механізми підвищення кваліфікації.

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій 7)	В останні два академічні роки	У наступні два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Співвідношення кількості студентів до кількості викладачів, які працюють на умовах повної зайнятості			
Кількість запрошених викладачів, які беруть участь у програмі			
Наявність процедури для оцінювання педагогічної компетентності персоналу (так/ні)			
Наявність чітких вимог до прийому нових співробітників (так/ні)			
Кількість науково-педагогічних/педагогічних працівників, що пройшли підвищення кваліфікації як викладачі			

Критерій 8. Матеріальне забезпечення

Основні вимоги

Інфраструктура, обладнання, навчально-методичне та науково-методичне забезпечення за кількістю та якістю є достатнім для досягнення передбачених програмою цілей і результатів навчання. Викладачі та студенти мають доступ до сучасних публікацій, особливо англійською мовою, а також до рецензованих журналів. ЗВО надає доступ до всіх необхідних навчальних ресурсів (напр., друковані копії, електронні видання тощо).

Головні запитання

- Чи відповідає матеріально-технічне, інформаційне та навчально-методичне забезпечення ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності?
- Чи мають інфраструктура й технічне обладнання необхідний рівень для досягнення запланованих результатів навчання?
- Чи є необхідне навчальне середовище (навчальні приміщення, матеріально-технічне обладнання тощо)?

Можливі підтвердження

- Дані про відповідність матеріально-технічного, інформаційного та навчально-методичного забезпечення ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності.
- Дані про наявність лабораторій, обладнання, інших ресурсів, що необхідні для успішної реалізації програми, спосіб, в який ЗВО їх забезпечує.
- Описи освітніх компонентів із переліком ресурсів, що необхідні для досягнення запланованих результатів навчання.

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію.

Критерій 9. Фінансове забезпечення

Основні вимоги

Бюджет програми повинен бути прозорим і достатнім для якісної реалізації програми. Мають бути визначення джерела фінансування програми (державне замовлення, кошти фізичних та юридичних осіб за навчання здобувачів, спонсорські кошти тощо). Якщо планують поєднання різних джерел, потрібно зазначити, в якій пропорції. Визначено джерела інформації, на основі яких розраховано вартість навчання за програмою.

ЗВО повинен мати чітке розуміння співвідношення ціни (вартості) програми та очікуваної вигоди, яку вона надасть здобувачам вищої освіти.

Головні запитання

- Чи достатньо фінансових ресурсів (коштів, що надходять як плата за навчання для певної кількості здобувачів освіти) для успішної реалізації програми?

- Прогнози фінансового забезпечення програми на період акредитації.

Можливі підтвердження

- Розрахунки собівартості навчання за програмою
- Прогноз контингенту студентів на період акредитації (у розрізі джерел фінансування).
- Огляд фінансового бюджету та потенційних фінансових ресурсів

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію.

Критерій 10. Внутрішня система забезпечення якості

Основні вимоги

ЗВО має визначені політику та процедури внутрішнього забезпечення якості, що перебувають у відкритому доступі. ЗВО застосовує різні методи для досягнення мети програм, виявляючи слабкі сторони та можливості для їхнього вдосконалення. Для кожної програми процедури забезпечення якості здійснюють на постійній основі, що передбачає залучення всіх зацікавлених сторін (напр., студентів, викладачів, випускників і потенційних роботодавців), а також мають на меті її подальше вдосконалення та модернізацію. Результати доводять до відома відповідних зацікавлених сторін. ЗВО заохочує зворотний зв'язок, а його висновки доводять до відома всіх учасників процесу.

Головні запитання

- Наявність у ЗВО політики та процедури щодо управління якістю.
- Як чітко сформульовані права та обов'язки учасників освітнього процесу щодо розроблення, затвердження, моніторингу та перегляду освітніх програм?
- Чи переглядають (з метою забезпечення ефективності та постійного вдосконалення) процедури внутрішнього забезпечення якості, як часто?
- Чи беруть участь у процедурах забезпечення якості студенти, випускники, викладачі, професійні партнери, роботодавці тощо?

- Чи систематично аналізують результати роботи внутрішньої системи забезпечення якості, чи доступні вони для зацікавлених сторін?
- Які механізми зворотного зв'язку використовують для аналізу дієвості внутрішньої системи забезпечення якості?
- Які конкретні заходи із вдосконалення освітніх програм проведені за результатами оцінювання?

Можливі підтвердження

- Політика щодо забезпечення якості.
- Документи, що відображають політику та процедури внутрішнього забезпечення якості ЗВО.
- Інструменти забезпечення зворотного зв'язку, такі як анкетування студентів, викладачів, випускників, професійних партнерів, роботодавців тощо.
- Опис заходів, вжитих для вдосконалення програми.

Можуть бути надані також інші документи, які підтверджують відповідність програми цьому критерію, наприклад:

Індикатор (Критерій 10)	Цього академічного року	У наступні два академічні роки (планується)	Під час розгляду в майбутньому
Наявність системи забезпечення якості (так/ні) на рівні:			
<i>ЗВО</i>			
<i>факультету</i>			
<i>кафедри</i>			
Наявність Положення про політику якості (так/ні) на рівні:			
<i>ЗВО</i>			
<i>факультету</i>			
<i>кафедри</i>			
Наявність стратегії/стратегічного плану (так/ні) для:			
<i>ЗВО</i>			
<i>факультету</i>			
<i>кафедри</i>			

Критерій 11. Обсяг нормативного забезпечення та публічна інформація

Основні вимоги

Розроблено норми та правила, що визначають права та обов'язки учасників освітнього процесу. Ці правила доступні для всіх зацікавлених сторін. Забезпечене оприлюднення описів освітніх програм і їхніх компонентів, що містять інформацію про цілі та заплановані результати навчання за програмою (освітнім компонентом), інформаційне забезпечення (підручники, навчальні посібники, монографії, рецензовані журнали тощо), методи навчання та оцінювання рівня досягнення запланованих результатів навчання.

Головні запитання

- Чи визначені відповідні норми та правила так, щоб охопити всі аспекти освітньої траєкторії студента? Чи опубліковані вони у відкритому доступі для зацікавлених сторін? Чи наявні механізми для їхнього регулярного перегляду та оновлення?
- Чи всю інформацію з відповідної програми своєчасно поширюють серед зацікавлених сторін?
- Чи містять описи освітніх компонентів усю необхідну інформацію про їхню мету, заплановані результати навчання, методи навчання, літературу, підсумкове оцінювання тощо?

Можливі підтвердження

- Правила та положення, що охоплюють усі аспекти освітньої траєкторії студентів.
- Описи освітніх програм та освітніх компонентів.

Список використаної літератури розділу 7

1. Досвід участі Київського національного університету імені Тараса Шевченка у розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (за матеріалами проекту QUAERE): монографія / В. Бугров, А. Гожик, М. Мазуркевич та ін. ; за заг. ред. Л. Губерського. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. – 344с.

2. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система : довідник користувача / пер. з англ.; за ред. Ю. М. Рашкевича та Ж. В. Таланової. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 106 с.
3. Розроблення освітніх програм : метод. рекомендації / В.М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич та ін. / За ред. В. Г. Кременя. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.
4. Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG (2015) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standardsandguidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (дата звернення 21.06.17)
5. Accreditation Criteria, Guidelines and Procedures, 2012. – URL: http://www.cti-commission.fr/IMG/pdf/references_and_-guidelines_2012-2.pdf
6. The System of quality assurance in the activities of the National Evaluation and Accreditation Agency. – URL: http://www.neaa.government.bg/images/files/Sistema_za_osigurj_avane_na_kachestvo_NEAA_EN_short.pdf/

Питання для самоконтролю розділу 7

1. Сформулюйте роль та основні аспекти звіту самооцінювання у процедурі акредитації освітньої програми.
2. Наведіть перелік критеріїв, які використовують під час акредитації освітніх програм.
3. Визначте основні вимоги за кожним з критеріїв.
4. Наведіть перелік типових питань за кожним з критеріїв.
5. Опишіть можливі підтвердження за кожним з критеріїв.

ДОДАТКИ

Додаток А. Шаблон програми оглядового візиту

Склад експертної групи

Прізвище та ім'я	Науковий ступінь, учене звання, посада та місце роботи

День 1

Час ¹	Місце проведення	Найменування заходу
		Закрита робоча зустріч експертної групи
		Зустріч із керівництвом ЗВО
		Зустріч із представниками органу забезпечення якості освіти у ЗВО
		Зустріч із розробниками звіту про самооцінювання
		Попередня підсумкова закрита зустріч експертної групи

День 2

Час	Місце проведення	Найменування заходу
		Зустріч із викладачами, гарантом і робочою групою освітньої програми (за наявності)
		Ознайомлення з методичним і матеріальним забезпеченням освітньої програми
		Зустріч зі здобувачами освіти
		Попередня підсумкова закрита зустріч експертної групи

День 3

Час	Місце проведення	Найменування заходу
		Зустріч із випускниками
		Зустріч із роботодавцями (соціальними партнерами)
		Підсумкова закрита зустріч експертної групи
		Підведення попередніх підсумків із представниками ЗВО

Примітка: Тривалість оглядового візиту може бути збільшена за одночасної акредитації групи програм.

¹ Узгоджується зі ЗВО. Тривалість кожного заходу – 1,5–2,0 год.

*Додаток Б. Шаблон звіту
про самооцінювання освітньої програми*

Назва ЗВО, де проводилось експертне оцінювання

ЗВІТ ПРО САМООЦІНЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ:

_____ (назва освітньої програми)

Рівень вищої освіти _____

Галузь знань _____

Спеціальність _____

Спеціалізація (за потреби) _____

Термін навчання _____ акад. років / _____ семестрів

Обсяг освітньої програми _____ кредитів ЄКТС

Освітня кваліфікація _____

Назва населеного пункту, рік

¹ Зазначити, якої саме: освітньої, освітньо-професійної, освітньо-наукової, освітньо-творчої, наукової

1. Характеристика освітньої програми

Факультет/інститут	
Галузь знань (код, назва)	
Спеціальність (код, назва)	
Найменування програми українською та англійською мовами	
Цикл/рівень програми	
Тип програми (освітньо-наукова/освітньопрофесійна)	
Термін навчання	
Кількість кредитів	
Форма навчання	
Мова навчання	
Подвійний/спільний диплом (так/ні)	
Щорічний обсяг набору студентів за програмою (за останні п'ять років або з моменту її започаткування)	
Рік започаткування освітньої програми	
Попередня акредитація	
Інтернет-адреса постійного розміщення освітньої програми	

2. Список скорочень та акронімів

3. Зміст

4. Вступ

5. Робоча група програми

№ з/п	ПІБ	Науковий ступінь, учене звання	Посада	E-mail	Інтернет-адреса розміщення CV
1					
2					
...					

6. Аналіз освітньої програми

Критерій 1. Право на акредитацію освітньої програми

Відповідності освітньої програми критерію

Критерій 2. Створення освітньої програми, визначення компетентностей і результатів навчання

Опис відповідності освітньої програми критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони

Рішення

Критерій 3. Навчальний план, його структура, навантаження та забезпечення змоги академічної мобільності здобувачів освіти

Опис відповідності освітньої програми критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони

Рішення

Критерій 4. Умови допуску до освітньої програми

Опис відповідності освітньої програми критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони

Рішення

Критерій 5. Викладання та навчання. Академічна підтримка здобувачів вищої освіти

Опис відповідності освітньої програми критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони

Рішення

Критерій 6. Оцінювання здобувачів освіти

Опис відповідності освітньої програми критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони

Рішення

Критерій 7. Науково-педагогічні та педагогічні працівники

Опис відповідності освітньої програми до критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони

Рішення

Критерій 8. Матеріальне забезпечення

Опис відповідності освітньої програми критерію

Слабкі сторони

Сильні сторони
Рішення

Критерій 9. Фінансове забезпечення

Опис відповідності освітньої програми критерію
Слабкі сторони
Сильні сторони
Рішення

Критерій 10. Внутрішня система забезпечення якості

Опис відповідності освітньої програми критерію
Слабкі сторони
Сильні сторони
Рішення

Критерій 11. Повнота нормативного забезпечення та публічна інформація

Опис відповідності освітньої програми до критерію
Слабкі сторони
Сильні сторони
Рішення

ДОДАТКИ (документи, які підтверджують описи відповідності освітньої програми зазначеним критеріям)

***Додаток В. Мінімальні вимоги до інформації,
що наявна у CV викладача***

ПІБ	
Науковий ступінь/вчене звання	
Посада	
Науково-педагогічна діяльність	
Досвід іншої (не науковопедагогічної) роботи	
Дослідження та розробки за останні п'ять років	
Підвищення кваліфікації за останні п'ять років	
Співпраця з підприємствами за останні п'ять років	
Розробки та патенти	
Найважливіші публікації за останні п'ять років	
Діяльність у спеціалізованих установах за останні п'ять років	
Інформація, що підтверджує володіння мовою викладання на належному рівні	

***Додаток Г. Структура та шаблони заключного звіту
експертної групи***

1. Титульна сторінка (шаблон Г.1).
2. Скорочення та позначення.
3. Зміст.
4. Вступна частина: місце, термін, підстави та мета проведення експертної оцінки; склад експертної комісії; короткий опис ходу експертного оцінювання (шаблон Г.2).
5. Зведена таблиця відповідності фактичного стану оцінюваної освітньої програми критеріям акредитації (шаблон Г.3).
6. Зведена таблиця відповідності фактичного стану освітньої програми індикаторам критеріїв акредитації (шаблон Г.4).
7. Інтегральна експертна оцінка освітньої програми за індикаторами критеріїв акредитації (шаблон Г.5).
8. Загальні висновки та рекомендації.
9. Додатки
 - 9.1. Програма експертного візиту.
 - 9.2. Протоколи оцінювання освітньої програми кожним експертом (окремо, з його підписом, за формою Шаблону Г.5).
 - 9.3. Протоколи інших рішень експертної комісії.

Шаблон Г.1 – Титульна сторінка

Назва організації, яка проводить акредитацію
Назва ЗВО, де проводилось експертне оцінювання

Звіт
з експертного оцінювання освітньої¹ програми

_____ (назва освітньої програми)

Рівень вищої освіти _____
 Галузь знань _____
 Спеціальність _____
 Спеціалізація (за потреби) _____
 Термін навчання _____ акад. років / _____ семестрів
 Обсяг освітньої програми _____ кредитів ЄКТС
 Освітня кваліфікація _____

Голова експертної комісії: (підпис) /Ініціали, прізвище/

Члени експертної комісії:

1. (підпис) /Ініціали, прізвище/
2. (підпис) /Ініціали, прізвище/
-

Назва населеного пункту, рік

¹ Зазначити, якої саме: освітньої, освітньо-професійної, освітньонаукової, освітньо-творчої, наукової.

Шаблон Г.2 – Вступна частина

Потрібно зазначити інформацію про:

- найменування ЗВО;
- найменування освітньої програми (програм);
- вид акредитації (первинна, повторна тощо);
- документ, на підставі якого відбувається експертиза;
- склад експертної групи (*прізвище, ім'я та по батькові – повністю; науковий ступінь; учене звання; місце роботи – організація/ЗВО, підрозділ, посада; яку організацію представляє – для представників роботодавців і здобувачів освіти; спеціальність, освітній рівень, курс – для представників здобувачів освіти*);
- термін і тривалість роботи групи експертів;
- назви документів, які визначають критерії і процедури, що використані під час оцінювання освітньої програми;
- назви та обсяг документів, що надані ЗВО до оглядового візиту.

Під час спостереження оцінювання за кожним із критеріїв відбувалось за такою шкалою:

- не відповідає;
- відповідає частково;
- переважно відповідає;
- відповідає повністю;
- не застосовують на цьому етапі оцінювання (не оцінювалось, не може бути оцінене).

Шаблон Г.3 – Зведена таблиця відповідності фактичного стану

№ з/п	Формулювання критерію	Рівень відповідності фактичного стану оцінюваної освітньої програми критеріям акредитації				Спостереження та коментарі
		<i>відповідає повністю</i>	<i>переважно відповідає</i>	<i>відповідає частково</i>	<i>не відповідає</i>	
1	Право на акредитацію освітньої програми					
2	Створення освітньої програми, визначення компетентностей і результатів навчання					
3	Навчальний план, його структура, навантаження та забезпечення можливості академічної мобільності здобувачів освіти					
....					

Голова експертної комісії:

(підпис) /Ініціали, прізвище/

Члени експертної комісії:

1. *(підпис) /Ініціали, прізвище/*

2. *(підпис) /Ініціали, прізвище/*

3. *(підпис) /Ініціали, прізвище/*

....

Примітка: У шаблоні Г.3 потрібно навпроти кожного критерію поставити лише одну відмітку + у стовпчику, що визначає рівень відповідності фактичного стану оцінюваної освітньої програми критеріям акредитації (заповнюють згідно зі зведеною таблицею відповідності фактичного стану освітньої програми індикаторам критеріїв акредитації).

**Шаблон Г.4 – Зведена таблиця відповідності фактичного стану
освітньої програми індикаторам критеріїв акредитації**

№ з/п	Формулювання критерію	Рівень відповідності фактичного стану освітньої програми індикаторам критеріїв акредитації			
		відповідає повністю	Переважно відповідає	відповідає частково	не відповідає
1	Право на акредитацію освітньої програми				
1.1					
1.2					
....					
2	Створення освітньої програми, визначення компетентностей і результатів навчання				
2.1					
2.2					
....					
3	Навчальний план, його структура, навантаження та забезпечення можливості академічної мобільності здобувачів освіти				
....					

Голова експертної комісії:

(підпис) /Ініціали, прізвище/

Члени експертної комісії:

1. *(підпис) /Ініціали, прізвище/*

2. *(підпис) /Ініціали, прізвище/*

3. *(підпис) /Ініціали, прізвище/*

....

Примітка: У шаблоні Г.4 потрібно навпроти кожного індикатора поставити лише одну відмітку + у стовпчику, що визначає рівень відповідності фактичного стану освітньої програми індикаторам критеріїв акредитації за результатами інтегрального експертного оцінювання.

**Шаблон Г.5 – Інтегральне експертне оцінювання освітньої програми
за індикаторами критеріїв акредитації**

№ з/п	Формулювання критерію індикатора	Ключові питання	Оцінка	Результати спостережень, коментарі
1				
1.1		1.1.1		
		1.1.2		
			
1.2		1.2.1		
		1.2.2		
			
....				
2				
2.1		2.1.1		
		2.1.2		
			
....				
3				
....				

Тезаурус

Автономія закладу вищої освіти – самостійність, незалежність і відповідальність ЗВО у прийнятті рішень щодо розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору та розстановки кадрів у межах, що встановлені законом.

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час педагогічної, науково-педагогічної, наукової і/або інноваційної діяльності, що відбувається на принципах свободи слова, думки й творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення та використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, що установлені законами України.

Акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та/або якості освітньої діяльності ЗВО за цією програмою на предмет: відповідності стандарту вищої освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання; досягнення заявлених у програмі результатів навчання.

Звіт про самооцінювання – аналітичний документ ЗВО та невід’ємна складова процесу зовнішнього оцінювання якості освітньої програми та/або якості освітньої діяльності, що охоплює результати внутрішнього аналізу та критичного оцінювання якісних і кількісних показників освітньої програми та/або якості освітньої діяльності, що проведений закладом вищої освіти на підставі фактичних даних, відповідно до визначених критеріїв, а також план заходів, що спрямовані на підвищення якості освітньої програми та/або якості освітньої діяльності.

Інституційна акредитація закладу вищої освіти – оцінювання якості освітньої діяльності ЗВО. Інституційна акредитація є добровільною та може бути проведена за ініціативи самого закладу вищої освіти. Її здійснює Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у співпраці із національними та міжнародними експертами, міжнародними інституціями, що здійснюють діяльність у

сфері забезпечення якості вищої освіти та визнані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Порядок проведення інституційної акредитації затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання та визнання, що отриманий після встановлення уповноваженою установою досягнення особою компетентностей (результатів навчання), відповідно до стандартів вищої освіти, який засвідчує відповідний документ про вищу освіту.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність та є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Ліцензування – процедура визнання спроможності юридичної особи проводити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти, відповідно до стандартів освітньої діяльності.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – постійно діючий колегіальний орган, що уповноважений законом на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

Незалежна установа оцінювання та забезпечення якості вищої освіти – недержавна організація (установа, агенція, бюро тощо), що акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, яка здійснює оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або закладів вищої освіти (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання їм допомоги в організації системи забезпечення якості вищої освіти та внесення пропозицій Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітньої програми. Незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти можуть видавати закладам вищої освіти власні сертифікати про оцінку освітньої програми та/або систем забезпечення якості вищої освіти.

Органи акредитації (ОА) – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, іноземні акредитаційні агентства та агентства забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України.

Освітня кваліфікація – визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність установлених стандартом освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей).

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) **програма** – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти у межах спеціальності, що визначає: вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою; перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їхнього вивчення; кількість кредитів ЄКТС, що необхідні для виконання цієї програми; а також очікувані результати навчання (компетентності), якими має оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти.

Політика забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти у ЗВО – система цінностей і норм, цілей і завдань, принципів діяльності у сфері якості вищої освіти та сукупність засобів (інструментів) і методів її реалізації, що сформульовані в офіційних документах ЗВО та відбивають його стратегію та інституційне бачення розвитку. Політика та процедури забезпечення якості підтримують культуру якості ЗВО, в якій стейкхолдери беруть на себе відповідальність за якість на всіх рівнях функціонування ЗВО.

Професійна кваліфікація – визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом і засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, що можна ідентифікувати, спланувати, оцінити та виміряти та які особа здатна показати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Стандарт вищої освіти – сукупність вимог до змісту, результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти та наукових установ за кожним рівнем вищої освіти у межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляють для кожного рівня вищої освіти у межах кожної спеціальності, відповідно до Національної рамки кваліфікацій, і використовують для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ).

Система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) – сукупність організаційних структур, процедур, процесів і ресурсів, розподіл відповідальності, що забезпечують постійне поліпшення якості освітніх програм, освітньої діяльності навчального закладу та здобуття відповідного ступеня вищої освіти й кваліфікації. Передбачає виконання таких процедур і заходів:

- 1) визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті ЗВО, інформаційних стендах та у будь-який інший спосіб;
- 4) підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- 5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- 6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- 8) дотримання академічної доброчесності працівниками та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення й функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату.

Студентоцентричне навчання – процес якісної трансформації навчального середовища для студентів та інших осіб, які навчаються (здобувачів вищої освіти), метою якого є покращення їхньої автономії і здатності до критичного мислення на основі результативного підходу.

Якість вищої освіти – відповідність результатів навчання вимогам, що встановлені законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Якість освітньої діяльності – рівень організації та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, які встановлені законодавством і/або договором про надання освітніх послуг.

Якість освітньої діяльності (у вищій освіті) – рівень організації освітнього процесу у ЗВО, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань.

Навчальне видання

**КУХАРСЬКИЙ Віталій Михайлович
ОСЕРЕДЧУК Ольга Анатоліївна
МАЗУРКЕВИЧ Маріуш та ін.**

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ

За редакцією В. Кухарського, О. Осередчук

Посібник

Редактор *О. Кузик*
Комп'ютерне верстання *Н. Лобач*

Підп. до друку 14.02.19р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Офс. друк.
Фіз. друк. арк. 15,5. Ум. друк. арк. 14,4. Умов. фарбовідб. 7,2.
Зам. № 1402-1. Тираж 500

Друк ТзОВ "Друкарня "Папуга"
м. Львів, вул. Патона 19/158
тел.: (0322) 297 18 50
Свідоцтво видавничої справи
ЛВ №15 від 21.11.2001р.